

Måndagen den
23 maj 1977

Måndagen den 23 maj

Kl. 11.00

Förhandlingarna leddes till en början av herr förste vice talmannen.

*Om tidigarelägg-
ning av vägbyggen i
Strömstadsområdet*

§ 1 Justerades protokollen för den 11, 12 och 13 innevarande månad.

§ 2 Om tidigareläggning av vägbyggen i Strömstadsområdet

Herr kommunikationsministern TURESSON erhöll ordet för att besvara herr Svenssons i Kungälv (s) den 4 maj anmälda fråga, 1976/77:421, till herr arbetsmarknadsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Svensson i Kungälv har frågat arbetsmarknadsministern om regeringen är beredd att tidigarelägga vissa namngivna vägbyggen i Strömstadsområdet, eventuellt med bidrag från arbetsmarknadsstyrelsens beredskapsmedel.

Frågan har överlämnats till mig för att jag skall besvara den.

De vägobjekt som avses gäller väg E 6 på sträckorna Hogdal–Medby, Strömstad–Norrhede och Alnässjön–Rabbalshede. Samtliga tre objekt ingår i flerårsplanen för vägbyggandet i Göteborgs och Bohus län med planerad byggstart år 1978 för det första objektet och år 1979 för de två övriga. De två förstnämnda objekten är färdigprojekterade, medan arbetsplan för objektet Alnässjön–Rabbalshede inte är fastställd.

Det är arbetsmarknadsstyrelsen som fördelar beredskapsarbeten mellan olika län. Inom länen fördelas medlen i samråd med vägverket på sådana objekt som förutom att tillgodose de sysselsättningspolitiska aspekterna även är angelägna ur vägpolitisk synpunkt. Objekten för beredskapsarbeten hämtas alltså i första hand ur de flerårs- och långtidsplaner i vilka länsstyrelsen och kommuner medverkat vid prioriteringen.

De vägobjekt som herr Svensson har tagit upp är högt prioriterade i vägverkets beredskapsprogram. Objekten kan alltså komma att utföras som beredskapsarbete då behov av sysselsättningsskapande åtgärder övervägs i regionen.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag ber att få framföra ett vördsamt tack till herr kommunikationsministern för hans svar på min fråga till arbetsmarknadsministern Ahlmark.

Anledningen till att jag vände mig till arbetsmarknadsministern var naturligtvis att det här rör sig om beredskapsarbeten. Jag vet mycket väl att planerna är så gott som klara när det gäller de två första projekten och inte fullt klara beträffande det tredje. Härom är inte mycket att

Måndagen den
23 maj 1977

*Om tidigarelägg-
ning av vägbyggen i
Strömstadsområdet*

säga, utan frågan gäller närmast, om vi kan få fram pengar till ett tidigareläggande av projekten. Vi vet att det är mycket hög arbetslöshet i norra Bohuslän, arbetsförmedlingen talar om en arbetslöshet på nära 6 %. Plattformsbygget har avslutats, och det finns alltså många byggnadsarbetare som behöver arbete, och vägarbete skulle då vara utmärkt för att klara situationen.

Jag anser svaret vara en formell redogörelse för vad som händer på detta område. Objekten kan komma att utföras som beredskapsarbete, då sådant behov föreligger, heter det, men frågan är ju om det finns pengar, så att arbetena kan sättas i gång. Det skulle vara av utomordentligt stort värde, om så kunde ske. Jag beklagar emellertid att jag måste fatta svaret som ett nej på min fråga.

Herr kommunikationsministern TURESSON:

Herr talman! Jag tror inte att herr Svensson i Kungälv behöver uppfatta svaret på det sättet. Att arbetsmarknadsministern bad mig besvara frågan sammanhänger med att han ansåg det vara värdefullt att i riksdagen få ett besked framfört från den för vägbyggnadsverksamheten närmast ansvarige om att dessa vägprojekt har sådan prioriteringsgrad att man utan tvekan kan sägas att de kan komma i fråga som beredskapsarbeten. Sedan ankommer det på arbetsmarknadsmyndigheterna att bedöma om dessa beredskapsarbeten är befogade med hänsyn till arbetsmarknadsläget i regionen. Om så är fallet, utgår jag från att pengar kommer att ställas till förfogande.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för det numera positiva svaret på min fråga. Om jag fattade det rätt i den här omgången betyder det, att det om länsarbetsnämnden i Göteborg gör en framställan i det här avseendet skall vara möjligt att ta fram de ca 20 milj. kr. som det här är fråga om. Det finns också ytterligare något projekt som man skulle kunna överväga.

Det skulle vara av utomordentligt värde om vi kunde få i gång dessa arbeten så snabbt som möjligt i väntan på bättre tider. Det är nu som vi behöver dessa vägbyggnadsarbeten. Länsarbetsnämnden har en bestämd ekonomisk ram att röra sig inom, och den har också andra uppgifter att sköta. Frågan blir väl till slut ändå om det finns extra pengar för detta ändamål. Får jag alltså fatta svaret så att det, om det kommer en framställan härom från länsarbetsnämnden och det anses värdefullt att dessa arbeten kommer i gång, skall vara möjligt att få fram de pengar som behövs?

Herr kommunikationsministern TURESSON:

Herr talman! Att det är möjligt att utan dröjsmål sätta i gång de två av mig först nämnda vägbyggnadsprojekten är fullt klart. Det har jag sagt, och det är naturligtvis också önskvärt. Vad sedan beträffar den

fråga som herr Svensson i Kungälv sist framställde kan jag av naturliga skäl inte avge något bestämt löfte, men jag sade i min förra replik att jag utgår ifrån att det skall kunna ordna sig även på den punkten.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag tackar för den vänligheten från kommunikationsministern. Anledningen till att jag ställde min fråga till arbetsmarknadsministern var att jag tänkte att jag därigenom skulle kunna få ett mera konkret besked, eftersom pengarna kommer från hans departement och inte från kommunikationsministerns. För kommunikationsdepartementet är saken klar: man kan sätta i gång med vägbyggena så snart man får pengar till dessa.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om handikappanpassade personvagnar vid SJ

Herr kommunikationsministern TURESSON erhöll ordet för att besvara herr Nilssons i Kristianstad (s) den 11 maj anmälda fråga, 1976/77:446, och anförde:

Herr talman! Herr Nilsson i Kristianstad har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att statens järnvägars nya personvagnar skall få en utformning som tillgodoser de handikappades behov enligt den s. k. HAKO-utredningen.

SJ har som bekant nyligen slutit avtal med Kalmar Verkstads AB om köp av 150 nykonstruerade personvagnar. Vagnarnas grundkonstruktion är klar men inte detaljutformningen. Bl. a. skall instegens och toaletternas utformning detaljstuderas.

Även om vagnarna således ännu inte är detaljstuderade, så kan man redan nu säga att de i sin grundkonstruktion tillgodoser viktiga krav på handikappanpassning. Dörrarna kommer t. ex. att bli bredare och insteget mindre brant än i nuvarande vagnar. Det blir fyra steg i stället för tre, och stegen blir belysta och uppvärmda och skyddade av de tryckluftsmanövrerade vagnsdörrarna. Toaletterna blir större och försedda med fler handtag och annan utrustning som underlättar för rörelsehindrade. HAKO-utredningens synpunkter på valet av textilier samt material i beslag och liknande kommer att beaktas.

Placeringen och utformningen av stödhandtag etc. hör till de detaljer som kommer att studeras ytterligare och jag utgår från att SJ kommer att ta hänsyn till de handikappades behov också i det fortsatta arbetet.

Herr NILSSON i Kristianstad (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Turesson för svaret på min fråga, som är ställd mot bakgrund av att statsmakterna har gjort en mycket stor beställning på personvagnar. Det talas om 150 nya vagnar, som kom-

Nr 136

Måndagen den
23 maj 1977

Om handikappanpassade personvagnar vid SJ

Måndagen den
23 maj 1977

Om handikappanpassade personvagnar vid SJ

mer att vara i drift minst 40 år.

Statsrådets svar innebär att man delvis har gått handikapprörelsen till mötes när det gäller en anpassning av vagnarna efter handikappades krav. I svaret pekar man på vissa förbättringar som skall vidtagas. Statsrådet säger att vagnarna i sin grundkonstruktion tillgodoser viktiga krav på handikappanpassning. Man nämner t. ex. bredare dörrar, att instegen inte blir lika branta som i nuvarande vagnar och att toaletterna blir större. Detta är naturligtvis bra. Det är ett steg i rätt riktning.

Det är svårt för mig att bedöma om man helt har följt HAKO-utredningens förslag. Detta är ju remissbehandlat. Så gott som alla instanser står bakom HAKO-utredningens förslag, och jag hoppas att man fullt ut tillämpar det.

Många människor är beroende av att tågagnarna får en bättre utformning. Ca en miljon resenärer undviker i dag allmänna färdmedel såsom tåg på grund av risker och besvär under resan. En bättre trafikmiljö gynnar också många föräldrar med barn. En sådan är nödvändig även för att äldre människor skall känna trygghet under resa med tåg och buss. Det är alltså en mycket angelägen fråga som jag har ställt och som HAKO-utredningen har arbetat med.

Statsrådet säger allra sist i svaret att han "utgår från att SJ kommer att ta hänsyn till de handikappades behov också i det fortsatta arbetet". Jag vill också uttrycka förhoppningen att så sker. Detta är en viktig fråga. Handikapprörelsen har under många år arbetat för en anpassning av de allmänna färdmedlen. Man fick därigenom fram en utredning, som nu är färdig, och jag hoppas att den genomförs.

Herr kommunikationsministern TURESSON:

Herr talman! Jag kan försäkra herr Nilsson i Kristianstad att för den övervägande delen av de handikappade, främst naturligtvis de med mer eller mindre grava rörelsehinder, kommer den nya vagnstypen att innebära mycket väsentliga förbättringar.

Men HAKO-utredningen har bl. a. också tagit upp möjligheterna för handikappade att på egen hand resa med tåg i rullstol. Det förutsätter emellertid ett så omfattande utvecklingsarbete att det inte kan förverkligas i den vagnstyp som nu står inför utförande.

HAKO-utredningens förslag kommer att behandlas i höstens trafikpolitiska proposition, och vi kommer då att diskutera det forsknings- och utredningsarbete som kommer att behövas för att den kollektiva trafiken i fortsättningen skall bli ännu mer handikappanpassad.

SJ behöver emellertid redan nu den förstärkning av vagnmaterielen som de 150 beställda vagnarna avser att tillgodose. Därför är det nödvändigt att sätta i gång med tillverkning av dessa redan innan det nämnda forsknings- och utredningsarbetet ens har hunnit påbörjas.

Som jag sade i mitt svar tillgodoser den nya vagnen i sin grundkonstruktion viktiga krav. Jag sade också att detaljutformningen kommer att studeras närmare. I det arbetet kommer olika handikapporganisationer

att kunna delta.

Mot den bakgrunden tycker jag nog att man kan säga att tillkomsten av den nya vagnen är ett viktigt steg i riktning mot en bättre handikappanpassning av rullande järnvägsmateriel.

Herr NILSSON i Kristianstad (s):

Herr talman! Jag kan instämma i det statsrådet sade om att vi är en bit på väg. Men HAKO-utredningens förslag innebar ju också att personer med rullstol skall kunna komma in i vagnarna. Det är beklagligt att detta inte tillgodoses när man nu tillverkar nya vagnar.

Jag förstår att det kanhända behövs ett forskningsarbete, och jag hoppas att det bedrivs mycket snabbt så att vi verkligen kan få allmänna färdmedel som kan användas av alla människor i det här landet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om postservicen i glesbygd

Herr kommunikationsministern TURESSON erhöll ordet för att besvara herr Nilssons i Tvärålund (c) den 6 maj anmälda interpellation, 1976/77:146, och anförde:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund har frågat om jag vill redogöra för hur samrådsförfarandet mellan postverket och de berörda postkunderna jämte kommunen bör utformas inför förändring av postservicen i glesbygd så att den enligt riksdagsuttalandet 1974 (TU 1974:2) kan ske i samförstånd med berörda intressenter med målsättningen att försämringar undviks och att en rimlig avvägning sker mellan kostnad och samhällsnytta.

Postverket planerar och genomför fortlöpande anpassningar av den postala serviceorganisationen såväl på landsbygden som i tätorter. Strävan är att åstadkomma en rimlig servicenivå inom olika orter med hänsyn till kundernas efterfrågan, trafikunderlaget och verkets ekonomiska möjligheter. Detta har medfört att postverket under de senaste 20–30 åren i betydande omfattning ändrat sin serviceorganisation. Förändringen har i huvudsak inneburit att ett stort antal små fasta postkontor med korta öppethållandetider på landsbygden kunnat ersättas med motoriserad lantbrevbäring, dvs. ett slags rörliga postkontor. Sedan år 1950 har lantbrevbäringen, numera i många kommuner utvidgad med sociala serviceuppgifter, byggts ut till att omfatta en linjelängd om nära 200 000 km. Utvecklingen har delvis påskyndats av den befolkningsomflyttning som under denna tid skett från landsbygd till tätort.

Postverket praktiserade redan tidigt en ordning i samband med omorganisationer som innebar att såväl berörda kommuner som allmänheten informerades om verkets planer. Senare har denna informationsverksamhet utvecklats till en formaliserad samrådsrutin som finns intagen i post-

Nr 136

Måndagen den
23 maj 1977

*Om postservicen i
glesbygd*

verkets arbetsinstruktion Organisation av landsbygdens postanordningar (OLA). Inför en planerad omorganisation som innebär indragning av postkontor eller postställe eller förändring av postkontor till filialpostkontor i samband med centralisering av postutdelning skall, enligt instruktionen, skriftlig information lämnas till samtliga berörda hushåll. Kunderna skall beredas tillfälle att skriftligt eller muntligt framföra eventuella synpunkter och önskemål till postmästaren. Skriftlig information skall också lämnas till berörd kommun, som bereds tillfälle att skriftligt yttra sig. I många fall presenterar postverket flera alternativa förslag inför diskussionerna med kommunerna. Verket tar dessutom regelmässigt informella kontakter med berörd kommun innan här beskrivet samråd sker. Samtidigt som kunderna informeras lämnas en redogörelse över ärendet till lokalpressen.

Jag kan inte finna annat än att postverkets nu tillämpade planeringsförfarande utgör en god grund för att allmänt regionala, näringsgeografiska och servicemässiga synpunkter kan bli beaktade i enlighet med trafikutskottets betänkande (TU 1974:2).

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation. Som jag tolkar svaret innehåller det ingenting nytt, inga nyheter som jag hade hoppats på med anledning av de senaste årens riksdagsuttalanden angående postservicen.

Interpellationen är föranledd av nyligen inträffade fall, som gett anledning att konstatera att nuvarande ordning för samråd och samförstånd mellan postverket å ena sidan och berörda postkunder och kommuner å andra sidan inte är tillfredsställande.

Sedan jag väckte interpellationen har jag genom brev och telefonsamtal underrättats om otillfredsställande förhållanden på det här området i andra delar av landet. Flera riksdagsmän som har läst min interpellation har kommit till mig och resonerat om samma saker. Deras reaktion har varit densamma som min och som de reaktioner som kommit brevlades och per telefon.

I min interpellation beskriver jag kortfattat hur samrådsförfarandet och planeringen går till. Jag finner att statsrådet gör helt samma beskrivning av förhållandet. Statsrådet är emellertid tillfredsställd med detta.

De förhållanden som jag har tagit upp i min interpellation har varit föremål för riksdagsbehandling i anledning av motioner ända sedan 1973. År efter år har riksdagen skärpt skrivningarna till förmån för motionärerna. Så sent som i år skriver trafikutskottet följande:

”Med anledning av yrkandet om bibehållandet av de fasta postanstalterna vill utskottet ånyo kraftigt understryka vikten av att i förekommande fall behovet härav – ur regionala, näringsgeografiska och servicemässiga synpunkter – omsorgsfullt prövas. Skälig hänsyn måste även i övrigt tas till lokala önskemål om postverksamhetens organisation. Under erinran härom finner utskottet det nu såsom tidigare vara i hög grad

angeläget att förbättringar i postverkets service inom landsbygds- och glesbygdsområdena i den riktning motionärerna angivit kommer till stånd även om detta medför kostnadsökningar för verkets del. Utskottet förutsätter också att verket, bl. a. i samband med den fortlöpande översynen av organisations- och servicefrågor m. m. med avseende på den regionala och lokala verksamheten, än mera beaktar behovet härav samt vidtar erforderliga åtgärder i angivet syfte. Vid handläggningen bör största möjliga hänsyn tas till synpunkter från vederbörande regionala och lokala myndigheter och andra intressenter.”

Det här är alltså 1977 års skrivning. 1976 års skrivning skärpte skrivningen från 1975, och 1974 års skrivning, som jag har återopat i min interpellation, var en skärpning av 1973 års utskottsskrivning. Min fråga var alltså ställd för att undersöka om statsrådet hade några funderingar i sammanhanget och några särskilda åtgärder att föreslå för att följa upp riksdagens upprepade uttalanden.

Statsrådet hänvisar i interpellationssvaret till en samrådsrutin som nu finns intagen i postverkets arbetsinstruktion Organisation av landsbygds postanordningar. Jag har den här – den tillkom 1976 och är något förändrad 1977. Ändringen berör främst, efter vad jag blivit underrättad i dag, personalkostnadstabeller.

Viktigt i det här sammanhanget – och det är detta jag velat aktualisera med min interpellation – är *hur* man bedömer och *vem* som bedömer frågan om postservicen, kostnaden och samhällsnyttan. Hur sker detta? Hur läggs planeringen och samrådet upp i det förberedande skedet? Jag hade faktiskt väntat mig att statsrådet skulle kunna säga någonting om att nya instruktioner håller på att utarbetas med hänsyn till de år från år skärpta utskottsskrivningarna, inte minst den som riksdagen för någon månad sedan helt enhälligt ställt sig bakom.

Det är alltså mot bakgrunden av att samma – i mitt tycke otillfredsställande – ordning för samråd fortsätter som jag har ställt min fråga. I bygder där man ställs inför den här situationen känner man nämligen, herr statsråd, en vanmakt inför det till synes omöjliga i att få till stånd samråd, resonemang och överläggningar där postverket beaktar synpunkter från kommuner och berörda intressenter, vilket utskottet har uttalat sig för år efter år. Vi riksdagsmän motionerar och interPELLerar och får, som vi har tyckt, utomordentliga svar av utskottet, men statsråden svarar att den bestående ordningen är bra. Det är inte utan att också riksdagsmän känner en viss vanmakt inför denna situation.

Jag har frågat herr Turessons företrädare ett par gånger och fått ungefär samma svar som jag har erhållit i dag. Det är bara att konstatera att statsråden inte har de berörda opinionerna med sig. Utskotten har tydligen konstaterat detta och skärpt skrivningarna undan för undan.

I min interpellation har jag alltså uttalat att dessa förhållanden är otillfredsställande, och jag har inte ändrat uppfattning med anledning av svaret. Jag vill påstå att något meningsfullt samråd inte förekommer inför planerade förändringar. Samråd bör, enligt min mening, ske *innan*

postverket presenterar sina ändringar. Berörda områden och kommuner och människorna som bor där upplever faktiskt att det är den postala överheten som redovisar skriftligt och muntligt på informationsmöten hur den nya ordningen kommer att bli. Myndighetspersonerna genomlider tålmodigt eventuell kritik, som man emellertid inte synes fästa något avseende vid. Det är detta som är betänkligt. Jag känner inte till ett enda fall där ändringarna har skett i samförstånd med berörda intressenter och kommuner, som alltså trafikutskottet år efter år förutsätter.

Det här svaret kan ha tillkommit mer eller mindre rutinmässigt, eftersom det liknar de tidigare svar som herr Turessons företrädare har lämnat – det är kanske ett olycksfall i arbetet. Jag hoppas att herr Turesson i fortsättningen inte behandlar den här frågan slentrianmässigt utan tar den med vederbörligt allvar. Det är ändå att märka att utskottet undan för undan har skärpt formuleringarna. Om statsrådet studerar dem, bör det vara en anledning till att litet grand extra titta på denna fråga. Regeringsdeklarationens formulering vad gäller glesbygdsfrågorna bör också, mot bakgrund av vad jag här har redovisat, ge anledning därtill.

I slutet av svaret hänvisas till det riksdagsuttalande jag återopade i min interpellation. Jag har gett herr statsrådet möjlighet, tycker jag, att lämna upplysningar om att nya initiativ är på gång med anledning av inte minst årets riksdagsbehandling. Men ingenting aviseras. Det gör att jag inte känner mig glad över det här svaret. Jag hoppas emellertid att herr statsrådet är beredd att ytterligare studera dessa frågor, ta en överläggning med postverket och eventuellt utfärda riktlinjer som står i samklang med riksdagsuttalandena år från år, så att vi om möjligt slipper motionera nästa år.

Jag vill direkt fråga statsrådet om han är beredd att se över de här frågorna. Jag vet att statsrådet får tillfälle att ta ställning till överklaganden till regeringen. Ännu en gång vill jag betyga att det naturligtvis inte är för ro skull som flera riksdagsmän varje år återkommer med både motioner och interpellationer. När den förutvarande regeringen i mitt tycke nonchalerade den här frågan, så förväntar jag mig givetvis att den nuvarande regeringen och det ansvariga statsrådet inte fortsätter på samma väg.

Herr kommunikationsministern TURESSON:

Herr talman! Den service som de affärsdrivande statliga verken skall tillhandahålla allmänheten kommer naturligtvis ofta i konflikt med de kalla ekonomiska realiteterna. Statsmakterna – regeringen och inte minst denna riksdag – kräver av sina myndigheter och affärsverk att de skall rationalisera och effektivisera sin förvaltning och vidta alla tänkbara rimliga besparingsåtgärder. Detta krav går inte att förena med kravet på t. ex. postverket att bibehålla fasta postanordningar på orter som saknar kundunderlag för det. Det krävs en viss minimivolym av värdeförmedlings- och kassatjänst för att det skall vara praktiskt möjligt och ekonomiskt rimligt att bibehålla eller upprätta nya fasta postanordningar. För

Måndagen den
23 maj 1977*Om postservice
i glesbygd*

att tillgodose behovet av övriga postala tjänster – brevbäring, post- och pakethämtning – behövs det i regel inga fasta postanordningar på små orter. Där lämpar sig lantbrevbäringen – det vet jag av egen erfarenhet – mycket bra som serviceform. Den är mycket uppskattad där den förekommer.

Jag vill också säga att det är postverket som statligt affärsverk som har ansvaret för att göra den slutliga avvägningen av servicenivån på olika orter med hänsyn till kundernas efterfrågan och verkets resurser.

Det samrådsförfarande som jag berörde i mitt interpellationssvar är enligt min mening i princip riktigt uppbyggt. Jag utgår naturligtvis ifrån att de samråd som skall hållas genomförs på det sätt som riktlinjerna anger. Jag har fått de uppgifterna från postverket, och jag kan inte rimligen bestrida dem.

Enligt uppgift från postverket är det mycket vanligt att postanordningarna efter en omorganisation skiljer sig från vad verket från början planerat. Det finns enligt vad jag inhämtat åtskilliga exempel på att kommuner eller postkunder lämnat sådana uppgifter vid samrådsöverläggningarna att verket modifierat sina planer vid postkontorsindragningar och t. ex. upprättat fasta postanordningar i form av postställen. Det finns också exempel på att postverket efter kontakter med kommuner och andra intressenter helt dragit tillbaka sina planer på indragning. Jag skulle kunna namnge flera orter där så har skett, men jag skall inte förlänga debatten med det.

Herr Nilsson i Tvärålund sade att han kände vanmakt inför de höga postherrarnas dispositioner och inför svårigheten att få dem att anpassa sig efter de lokala råden. Jag kan inte se att det finns anledning till detta. De uppgifter jag har fått tyder som jag sagt på att man tar mycket stor hänsyn till rimliga krav och önskemål om förändringar i postverkets planer.

Herr Nilsson i Tvärålund sade att varken jag eller mina företrädare haft opinionen med oss när man gått över till den form av postservice som lantbrevbäringen innebär. Jag skulle då vilja hänvisa till en undersökning som institutet för folklivsforskning vid Stockholms universitet gjort. Den kallas Postanstalt eller lantbrevbäring, en etnologisk undersökning kring omläggningen av landsbygdens postservice. Målet för den undersökningen har varit att utröna vilka konkreta resultat en postal omorganisation får för ett samhälle och dess invånare. Den har utförts på så sätt att man i fyra orter där omläggning skett gjort enkäter och analyser tre till fyra år efter omläggningen. I utredningen anförts att de resultat som kan utläsas är påfallande entydiga. Med reservation för att utredningsresultatet inte kan generaliseras konstateras att omläggningarnas negativa effekter är få. De positiva effekterna överväger klart.

Beträffande de befarade ekonomiska konsekvenserna framhålls att de i huvudsak har uteblivit. Misstanken att enskilda hushåll skulle få göra många dyrbara resor till centralorten för att uträtta sina postärenden har inte besannats. Både postkunder och lantbrevbärare menar att de flesta

sköter sina ärenden helt genom lantbrevbäraren. De som inte har möjlighet till detta utträttar sina postärenden i samband med resor till eller från arbetet eller i samband med affärsbesök. Särskilda postresor förekommer sällan.

Någon uppfattning att postservicen har försämrats kan man inte heller finna. Företagare, som trodde sig bli särskilt hårt drabbade på denna punkt, har helt ändrat uppfattning och menar att lantbrevbäringen är en utmärkt serviceform.

I frågan huruvida indragning av en fast postanstalt hotar en orts existensmöjligheter konstateras det i utredningen att det är svårt att ge ett rättvisande svar eftersom man inte kan säga hur situationen i de studerade orterna skulle ha blivit om postanstalten hade funnits kvar. Klart är dock att ingen av de studerade orterna har drabbats av en tillbakagång.

En negativ konsekvens av en postanstaltsindragning är enligt utredningen att orten förlorar en kontaktpunkt. Detta slår emellertid mycket olika. I det fåtal orter som saknar andra kontaktpunkter kan en indragning av posten bli kännbar, men i större orter med affärer och andra liknande serviceinrättningar blir effekten obetydlig.

Postverkets egna erfarenheter av utfallet av övergång till lantbrevbäring i stället för att ha små fasta postanstalter överensstämmer väl med vad som framkommit i den här undersökningen.

Herr Nilsson gjorde gällande att det svar som jag har lämnat på hans fråga – och möjligen också vad jag nu har sagt – överensstämmer helt med vad mina företrädare brukade svara i sådana här sammanhang. Jag tror att det skulle löna sig för både herr Nilsson och mig att studera protokollen litet grand. Den uppläggning som har gjorts för att besvara herr Nilssons interpellation är helt ny. Vi har verkligen ägnat omsorg åt att ge ett svar som inte skulle vara slentrianmässigt.

Det är alldeles självklart att jag är beredd att vid varje tillfälle pröva nya initiativ och nya förfaranden såväl beträffande tillgodoseendet av den service som posten har sig anbefalld att lämna som beträffande förfarandet vid ändringar av den servicen.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Herr statsrådet började med att peka på de kalla ekonomiska realiteter som de statliga serviceverken måste ta hänsyn till, t. ex. behovet av besparingsåtgärder inom postområden där det inte finns underlag för fasta postanstalter. I de fall jag känner till där det är fråga om indragningar, växer emellertid orten. Under den tid jag avvaktat interpellationssvaret har jag fått flera exempel på att man drar in eller försämrar postservicen i en bygd som växer. Därmed drabbas inte bara själva kärnan runt poststationen utan även de omkringliggande byarna. Detta måste man på orten i fråga uppleva som mycket betänkligt, i all synnerhet som riksdagen i ett par års tid, i fjol och i år, har uttalat att postverket för att behålla och inte försämma postservicen t. o. m. får

ta på sig ökade kostnader.

Det är alltså inte här fråga om att dra in postservicen och försämrade i områden där underlag saknas – tvärtom ökar underlaget i de fall som jag känner till.

Jag har inte heller tagit upp och vill över huvud taget inte diskutera lantbrevbäringen som metod. I många fall ger lantbrevbäringen en utomordentlig service, särskilt för de mindre byarna. Vad jag känner till är lantbrevbärarna utomordentligt välsedda människor ute i glesbygdsoverterna – en stor tillgång alltså.

Min fråga gäller formerna för samrådet, som jag menar inte skapar förutsättningar för meningsfullt samråd. Det bör ske tidigt under planeringsskedet så att såväl de berörda postabonnenterna som kommunen får möjlighet att göra de samhälleliga avvägningarna. Det finns exempel på – inte just i det fall som har aktualiserat interpellationen nu, det var för ett par år sedan – att kommunen har framfört att det var mycket angeläget att behålla en busslinje och att den behövde det underlag lantbrevbäringen gav. Linjen skulle inte kunna fortsätta om man inte fick postbrevbäringen genom denna. Befolkningen var utomordentligt belåten med den postbrevbäring man hade och var emot den ändring som föreslogs. Postverket genomförde sitt förslag. Jag tror inte att statsrådet och postverket skall utgå från att den berörda befolkningen och de involverade kommunerna saknar möjlighet att bedöma den samhällssituation – regionalt, servicemässigt och på annat sätt – som det här är frågan om, att det representerar en gammal konservatism, att de är mot allt nytt. Så är det verkligen inte.

I ett fall där man ändrar postbrevbäringen på landsbygden, är det alltid några som får det bättre och några som får det sämre. Detta bör emellertid kunna sammanvägas innan postverket skriftligt eller muntligt redovisar den ändring man föreslår.

Vad jag kan förstå av statsrådets resonemang är det postverket som skall göra den samhällsekonomiska bedömningen, servicebedömningen m. m. Enligt min mening är det inte enbart postverket som skall göra detta utan postverket bör – med anledning av riksdagsuttalandena – ta stor hänsyn till vad kommunen säger i det här fallet. Som jag tidigare upplyste känner jag inte till något fall där en ändring har kommit till i samförstånd. Jag är emellertid glad över att statsrådet är beredd att ta nya initiativ för hur samrådet i fortsättningen skall uppläggas, så att det inte blir de statliga överhetspersonerna som kommer ut till befolkningen och talar om hur det skall vara. Man känner verkligen vanmakt i denna situation.

Statsrådet kan i viss mån ursäktas när han säger att han hämtat upplysningarna från postverket. Jag hoppas att statsrådet får tid och möjligheter att ta kontakter i den konkreta verkligheten och även i de fall där överklaganden sker.

Apropå överklaganden är det också litet märkliga skrivelser som kommer från postverket ut till bygderna. I vanliga fall brukar det stå i svars-

skrivelse från statliga myndigheter att om vederbörande klagande vill överklaga finns det möjligheter att gå till regeringen. Den hänvisningen finns inte i de fall jag har tagit del av vad gäller postverkets svar till berörda klagande. Jag hoppas att postverket även i det fallet får en rutin som överensstämmer med statsverkets i övrigt.

Herr kommunikationsministern TURESSON:

Herr talman! Låt mig först säga att postverket har – jag tvekar att använda uttrycket, men får lov att ändå göra det – vissa mallar för att bedöma om den postala volymen på en ort är tillräckligt stor för att man skall kunna behålla en postanstalt. Om så inte är fallet, och man drar in postanstalten, så är man dock ständigt beredd att pröva frågan om att inrätta anstalten på nytt om det visar sig att orten växer och volymen postärenden följaktligen blir så stor att en postanstalt är ekonomiskt försvarlig. Det är alltså inte något för alla tider gällande beslut som postverket fattar när man drar in en postanstalt, utan man har ständigt utvecklingen under observans och man kan ändra beslutet i en annan riktning.

Vad sedan beträffar frågan om vilken ekonomisk bedömning som postverket skall göra är jag här lika angelägen som när jag talar om SJ att framhålla att det affärsdrivande verket skall göra den företagsekonomiska bedömningen och ingenting annat. Det är först sedan ett sådant här ärende efter besvär har kommit till regeringen som den samhällsekonomiska bedömningen skall göras. Postverket skall inte försöka sig på några samhällsekonomiska bedömningar – det skall f. ö. inte heller SJ. Besvär över dylika beslut av det centrala verket kommer ofta till regeringen, vare sig det har meddelats besvärshänvisning eller inte, och regeringen tar självfallet upp dessa till behandling.

Jag vill ännu en gång upprepa att det samrådsförfarande som är inskrivet i reglementet förutsätter samråd på olika nivåer vid olika tidpunkter. Enligt de uppgifter jag har fått går det också så till i verkligheten. Om jag förstår herr Nilsson i Tvärålund rätt är det emellertid inte uppläggningsen av samrådsförfarandet som han kritiserar, utan han vill göra gällande att samrådsförfarandet inte genomförs på det sätt som avsetts. Detta kan jag självfallet inte kommentera, eftersom jag har utgått ifrån att samrådsförfarandet genomförs på det sätt som är föreskrivet. Om man inte gör det, får vi naturligtvis se till att så blir fallet.

Herr Nilsson i Tvärålund säger att jag skulle må bra av att konfronteras med den konkreta verkligheten, och jag tvivlar inte alls på att jag borde göra det mer än jag nu har möjlighet till. Men jag vill erinra om att jag inom mitt departement har massor med uppvaktningar i sådana här ärenden. När man därvid ställer motfrågor och försöker att kontrollera de sifferuppgifter som lämnas rörande ortens storlek, antal hushåll osv. händer det ofta att man finner dessa uppgifter vara litet optimistiska. De bygger ibland på vad man räknar med att en framtida utveckling skall medföra, och de är inte riktigt realistiska med hänsyn till dagens

situation. Jag vill inte påstå att det alltid är så, men många gånger har det varit det. Detta påverkar naturligtvis verkets bedömning, och det föreligger alltså litet olika uppfattningar om vad det är man talar om.

Jag skall emellertid i fortsättningen försöka att få tillfälle att personligen studera sådana här samrådsförfaranden på ett mera närgånget sätt än jag hittills haft möjlighet att göra under min korta tid inom departementet. Om det därvid skulle visa sig att det finns fog för de anmärkningar beträffande samrådsförfarandet som herr Nilsson i Tvärålund har gjort, så skall vi diskutera detta med vederbörande.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Låt mig först säga att det inte är genomförandet jag har kritiserat – mitt intryck är att genomförandet sker enligt de regler som gäller – utan det är uppläggningsen av samrådet som jag har pekat på. Jag skall inte nu ta upp tiden med att beskriva hur jag anser att uppläggningsen bör göras. I en motion som behandlas i trafikutskottet i år har jag försökt skissa en sådan uppläggning, och vad jag förstår har trafikutskottet gett förslaget allt stöd.

När det sedan gäller kompetensfördelningen beträffande den företags-ekonomiska och den samhällsekonomiska bedömningen kan man dra en mycket viktig slutsats av diskussionen här och av statsrådets senaste yttrande. Han säger nämligen att postverket skall göra den företags-ekonomiska bedömningen och regeringen den samhällsekonomiska. Jag ber att än en gång få citera vad trafikutskottet skriver i sitt betänkande nr 12 i år: "Under erinran härom finner utskottet det nu såsom tidigare vara i hög grad angeläget att förbättringar i postverkets service inom landsbygds- och glesbygdsområdena i den riktning motionärerna angivit kommer till stånd även om detta medför kostnadsökningar för verkets del."

Härav får man den uppfattningen, herr statsråd, att även postverket i sådana här fall måste göra samhällsekonomiska bedömningar. I flera år – jag vill än en gång understryka detta – har trafikutskottet uttalat att postverket, när det bedömer behovet av service, skall beakta regionala, servicemässiga och andra förhållanden. Riksdagen har också på trafikutskottets direkta skrivning uttalat att postverket skall göra dessa bedömningar.

Därvidlag skiljer sig statsrådets yttrande i dag från vad riksdagen har uttalat. Jag tycker att det finns anledning för statsrådet att genast ta itu med detta, så att kompetensfördelningen i fråga om denna tolkning klarläggs. Om det är så som statsrådet säger att postverket enbart har att befatta sig med de företagsekonomiska bedömningarna, kanske detta förklarar varför så många bygder anser sig missgynnade och har så liten förståelse för de bedömningar som postverket gör.

Statsrådets senaste yttrande föranleder mig än en gång att vädja till statsrådet att ta upp denna fråga till resonemang med postverket för att klarlägga kompetensfördelningen. Jag anser att den ordning för be-

Nr 136

Måndagen den
23 maj 1977

*Om postservicen i
glesbygd*

Måndagen den
23 maj 1977

*Om postservicen i
glesbygd*

slutsfattande som synes gälla beträffande postens service är otillfredsställande, om postverket eller postabonnenter varje gång en allmänt samhällelig bedömning görs måste gå till regeringen.

Då jag interPELLERADE herr Norling, herr Turessons företrädare, sade han här i kammaren att han inte hade fått några överklaganden. När han fick sådana, skulle han ta ställning till dem och bedöma de samhällsekonomiska effekterna.

Här föreligger tydligen oklarhet i fråga om kompetensgränser och beslutsnivåer som bör klarläggas. Och jag vill än en gång understryka att det inte är genomförandet av samrådet utan *uppläggningsen* av detsamma som jag önskar få en förändring av.

Herr kommunikationsministern TURESSON:

Herr talman! Jag vidhåller att postverket såsom affärsdrivande verk skall göra företagsekonomiska bedömningar. När det gäller att avgöra vilka orter som enligt postverkets företagsekonomiska bedömningar kan bära upp en fast postanstalt ligger gränsen rent ekonomiskt enligt postverkets beräkningar vid ungefär 300 hushåll. Men postverket tillämpar indragningsprincipen först när antalet hushåll har gått ned till under 200. Däri kan man säga ligger ett visst hänsynstagande till kravet på samhällsservice utöver vad som är företagsekonomiskt motiverat från postverkets synpunkt. Jag tycker dock inte att man av detta kan dra den slutsatsen att postverket lägger några samhällsekonomiska bedömningar till grund för sina beslut.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Jag vill erinra om att trafikutskottet under alla år, kanske allra starkast just i år, har understrukit den allmänna effekten av service i glesbygden, främst då betydelsen av att postservicen inordnas i det allmänna servicemönstret. I glesbygden måste nämligen olika servicefunktioner ofta samordnas för att de skall kunna bära sig ekonomiskt eller i varje fall dra rimliga kostnader. Vad jag kan förstå vill postverket t. ex. inte underordna sig den länsmässiga och kommunala trafikplaneringen. Jag menar att här måste en ordentlig genomlysning ske av postverkets funktion i vidare sammanhang, för att dess nyckelroll i olika avseenden skall komma till sin rätt.

Än en gång, herr talman, hoppas jag att den här diskussionen kommer att föranleda statsrådet att ta upp dessa frågor ur ett något vidare perspektiv och se över uppläggningsen av samrådsförfarandet, så att det får någon form av demokratisk funktion, en funktion som är mera utvecklad än den som vi har haft hitintills.

Överläggningen var härmed slutad.

Måndagen den
23 maj 1977

*Om åtgärder mot
hyreshöjningar*

Fru statsrådet FRIGGEBO erhöi ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr Lövenborgs (—) den 27 april anmälda interpellation, 1976/77:140, till fru bostadsministern, dels herr Claesons (vpk) den 4 maj anmälda fråga, 1976/77:419, och anförde:

Herr talman! Herr Lövenborg har frågat bostadsministern

1. om regeringen skall göra något för att klarlägga om byggkostnaderna har stigit mer än vad som motiveras av pris- och lönekostnadsstegringar och vad regeringen skall göra om det visar sig vara fallet;

2. vad regeringen i övrigt skall göra för att stoppa hyreshöjningar.

Herr Claeson har frågat mig om jag är beredd att föreslå ett hyresstopp eller göra något annat för att stoppa hyresutvecklingen och sänka hyrorna.

Enligt fastställd ärendefördelning är det jag som skall besvara både frågan och interpellationen. Jag besvarar dem i ett sammanhang.

För hyressättning gäller sedan år 1969 den s. k. bruksvärdesprincipen. Enligt 48 § hyreslagen är fordrad hyra att anse som oskäligen, om den är påtagligt högre än hyran för lägenheter som med hänsyn till bruksvärdet är likvärdiga. Vid bruksvärdesprövning skall man i första hand ta hänsyn till de allmännyttiga bostadsföretagens hyror. De allmännyttiga företagens självkostnadshyror påverkar därigenom hela hyresmarknaden.

Bruksvärdessystemet innebär således att regeringen inte ingriper i hyressättningen. Enligt min mening skall regeringen inte heller göra detta. Ett hyresstopp skulle bl. a. medföra att bostadsföretagen fick ännu större svårigheter att få sina kostnader täckta, bl. a. sådana kostnader som beror på löneökningar för de anställda.

Det skulle också på sikt skapa betydande orättvisor mellan olika grupper av hyresgäster.

I detta sammanhang vill jag påminna om effekterna av hyresregleringen. På grund av hyresregleringen uppkom en betydande hyressplittning och en omfattande svart handel med lägenheter. Hyresregleringen medförde dessutom att många lägenheter relativt sett fick mycket höga hyror. Jag avser då framför allt lägenheter som inte fyllde ens mycket lågt ställda krav på standard och vissa lägenheter vilkas hyra fastställdes med utgångspunkt i produktionskostnaden. De problem hyresregleringen skapade i form av eftersatt underhåll och ibland ren förslumning är ännu inte helt lösta.

I motsats till vad som gäller hyrorna påverkas bostadsföretagens kapitalkostnader i stor utsträckning genom beslut av riksdag och regering. Kapitalkostnaderna för en nybyggd trerumslägenhet skulle vara nära 800 kr. högre per månad utan räntebidrag. Samhället gör således betydande insatser för att hålla kapitalkostnaderna nere. Jag vill också påminna om att bostadsbidragen täcker maximalt 80 % av en hyreshöjning för betalningssvaga hushåll.

I fråga om kostnader för outhyrda lägenheter kräver herr Lövenborgs interpellation ett klarläggande. För hyresförlustlån kan bostadsstyrelsen

medge ränte- och amorteringsfrihet under högst fem år om lånet uppgår till minst 1 % av det taxerade värdet av låntagarens byggnader i kommunen. Uppgår lånet till minst 2 % av samma värde kan 50 eller i vissa fall 60 % av lånet efterges av staten. För allmännyttiga företag skall återstående delar av lånet inlösas av kommunen.

Jag övergår nu till byggprisutvecklingen som berörs i herr Lövenborgs interpellation. Herr Lövenborg anger byggprisstegringen under det första kvartalet i år till 25 %. Uppgiften är lik många inlägg i byggprisdebatten under senare tid så till vida att den inte bara är obestyrkt utan dess bättre helt felaktig. Från december 1976 till mars 1977 steg t. ex. faktorprisindex med drygt 5 %. Genom beslut i onsdags höjde regeringen taket för nya bostadslån med 6 % fr. o. m. den 1 juni. För flerfamiljshus, som har haft en ogynnsammare prisutveckling än småhusen, höjde regeringen samtidigt låneunderlaget med ytterligare 4 %. Genom dessa beslut har regeringen skapat bättre produktionsförutsättningar för de bostäder som är aktuella för igångsättning.

Prisspridningen inom bostadsbyggandet är emellertid ovanligt stor just nu. Bostadsdepartementets låneunderlagsgrupp har därför fått medel för att snabbt utreda orsakerna till den stora prisspridningen. Det kommer således att finnas ett material som gör det möjligt att senare under året bedöma orsakerna till höga överkostnader i enskilda låneobjekt.

I det här sammanhanget vill jag också betona – med särskild adress till de parter som påverkar prisutvecklingen på byggmarknaden – att regeringen inte automatiskt kommer att anpassa lånetaket till vilken prisutveckling som helst. Byggsektorn är av stor betydelse för balansen i hela vår ekonomi. Ett stort samhällsekonomiskt ansvar åvilar därför byggarbetsmarknadens parter, byggmaterialindustrin, byggherrar och byggtreprenörer.

Herr LÖVENBORG (–):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på interpellationen. Det klargör att regeringen ganska slappt och likgiltigt kommer att acceptera de s. k. marknadskrafternas fria spel också i fortsättningen. Detta fria spel betyder en hyresutplundring som är helt grotesk i dagens läge.

I interpellationssvaret säger fru Friggebo att min uppgift om byggprisstegringen under första kvartalet är felaktig. Siffran kommer från hyresgäströrelsens håll, och den är väl inte tagen helt ur luften.

Men sifferexercisen är inte det viktigaste för mig. Nej, för mig, och för massor av hyresgäster, är den viktigaste frågan: Hur skall man få ned hyran? Skall den få fortsätta att stiga på det här sättet, eller skall man göra någonting radikalt åt problemet.

I fru Friggebos svar finns tyvärr ingen antydning om att man på allvar tänker attackera de svindyra hyrorna. Där finns bara belåtenheten över att man nu vidtagit den riktiga och självklara åtgärden att höja lånetaket. Det måste man naturligtvis göra med den ekonomiska utveckling som vi har. Men vad tänker man göra för att försöka få ned hyrorna? Därom

finns ju ingenting i svaret.

Vi har i dagens läge orimliga hyror här i landet. Det hyrespolitiska lappverk man under lång tid har sysslat med ändrar inte detta faktum. Min fråga är: Vad vill fru Friggebo göra för att få ner hyrorna? Interpellationssvaret ger inget besked därom.

De oskäliga bostadskostnaderna är inte geografiskt koncentrerade. Hyrorna är ett gissel och en plåga för många människor runt om i vårt avlånga land. De har nu nått sådan nivå att det för många blir allt svårare att skaffa sig och behålla en hygglig bostad, vilket är en primär mänsklig rättighet.

Jag har framställt min interpellation på uppmaning av oppositionella hyresgäster i min egen hemstad, Luleå, men impulsen kunde lika gärna ha kommit från annat håll. Hyreskampen i Luleå har emellertid väckt särskild uppmärksamhet. Den har dragit med många människor som tycker att nu måste det sättas stopp. Och det är inga orimligheter som krävs. De krav som ställs är exempelvis att en nybyggd trerummare inte bör få kosta mer än 20 % av en industriarbetares bruttolön, alltså högst 900 kr. i månaden. Det får väl anses vara ett rimligt krav. Ställ det kravet mot bakgrund av det som har hänt på området under senare år! Då förstår man vreden och oppositionen.

Jag kan här ta ett exempel från ett område som heter Kallkällan i Luleå. Där har hyran fördubblats på tio år. I ett annat område i samma stad har en fördubbling skett på fem år. Samtidigt är hyrorna i nyproduktionen uppseendeväckande höga.

I samband med projektet Stålverk 80 – som ju så småningom torpederades – uppstod den verkliga Klondykestämningen i Luleå. Alla kapitalägare försökte sko sig på expansionen. Sådan är ju kapitalismen. Och byggfirmorna var inget undantag. Det blev 15 % högre byggkostnader än i grannstaden Skellefteå. Att det sätter sina spår i hyrorna är självklart. Och det är hyresgästerna som får betala fiolerna, medan byggkapitalet tar hand om både vinster och övervinster.

Över hela landet kan man nu märka en jäsande vrede över de växande hyreskostnaderna. Det är ett problem som den gamla regeringen inte lyckades klara, och som den borgerliga regeringen inte har någon som helst vilja att försöka klara. De ytterst ansvariga för hyresutplundringen är byggherren, spekulanterna och storbankerna. Det är mot dessa krafter man måste ingripa, om man någonsin skall få problemet löst.

I sitt svar hänvisar fru Friggebo nu till vad som har gjorts i form av räntebidrag och bostadsbidrag. Men det är helt klart, fru Friggebo, att detta inte har löst problemen. Annars skulle ju inte hyresgäster i Luleå och på andra håll reagera så starkt, bl. a. genom hyresstrejker och andra kampformer av mycket uppmärksammat slag. Det är ju inte för nöjes skull man samlas till stormöten eller demonstrerar och uppvaktar. Det finns en reell bakgrund, nämligen att allt verkligen inte är gott och väl. Jag vill tvärtom säga att det är käpprätt åt skogen på detta område.

Hela den nuvarande bostadspolitikerna är ett enda brokigt virrvarr av

Måndagen den
23 maj 1977

*Om åtgärder mot
hyreshöjningar*

åtgärder, som inte har kunnat uppfylla den enda rimliga målsättningen att alla medborgare skall beredas goda bostäder till rimliga priser.

Det är några avgörande åtgärder som man måste rikta in sig på, om man verkligen vill ha med de höga bostadskostnaderna. De åtgärderna är att man måste bryta monopolens makt över byggmaterialindustrin, att den ohämmande profitjakten illegaliseras och att samhället tar hand om byggnadsmaterialindustrin och sätter stopp för spekulationen med mark och bostäder. Likaså måste man få ner räntekostnaderna. Räntor och amorteringar svarar nu på många håll för långt över hälften av hyreskostnaderna. Det kan inte vara rimligt. Det är ju de boendes pengar som kastas in för att göda bankkapitalet.

Jag har inga illusioner om den borgerliga regeringen och inte heller om dess bostadspolitik. Hittills har den inte beslutat om några åtgärder som har pressat ner bostadskostnaderna. Kan man möjligen tänka sig att fru Friggebo vill trycka på för en räntesänkning, för krafttag mot spekulationen, för förstärkning av byggmaterialindustrin och för upprättandet av en statlig bostadsbank med låg och fast ränta? Eller har man något annat radikalt i bakfickan för att få ner bostadskostnaderna?

Svaret på min interpellation inger i vart fall inga förhoppningar i den riktningen.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret på frågan om statsrådet är beredd att föreslå eller vidta åtgärder i form av prisstopp på hyrorna eller ta andra initiativ för att stoppa den nuvarande hyresutvecklingen och pressa ned hyrorna.

Jag ställde frågan mot bakgrund av de problem som gör sig alltmer kännbara för vanliga hyresgäster-lönarbetare då det gäller att få lönen att räcka till det allra nödvändigaste. Det hade enligt min mening varit befogat att låta även hyrorna omfattas av det prisstopp på vissa varor som infördes från den 31 mars, ett prisstopp som då måste kvarstå till dess att andra åtgärder vidtagits mot hyresutplundringen.

Bostadsförsörjningen är på väg in i vad jag skulle vilja beteckna som en djup kris. För flerfamiljshus råder på många orter nästan totalt byggstopp. Småhusbyggandet har blivit en snabbt och vilt växande spekulationsmarknad. Den öppna bostadsbristen är redan ett känt faktum i flera kommuner i landet.

Samtidigt som den öppna bostadsbristen kommit tillbaka visar det sig att kommunerna nästan undantagslöst saknar en ordentlig planberedskap. Det betyder att nybyggnation endast kan startas på lång sikt. Bostadsaneringen har också avstannat. Den nya bostadsbristen kommer i första hand att drabba unga familjer som skall bilda egna hem och betalnings-svaga grupper som inte kan ge sig in i husaffärer. Brister och orättvisor slår hårdast och mest direkt mot dem som har minst bärkraft.

Brist på bostäder för de bostadssökande, brist på arbete för byggnadsarbetarna är således vad vi kan se framför oss. Jämsides med detta stiger

byggkostnaderna på ett våldsamt och okontrollerat sätt. Inte ens under den s. k. Koreakrisen på 1950-talet var kostnadsutvecklingen för bostadsbyggandet så våldsam som nu. Kostnadsstegringarna betyder med gällande låneregler att stora belopp måste lånas upp till oförskämt höga räntor. Detta driver i sin tur upp kostnaderna ytterligare.

Årets avtalsrörelse ser inte ens ut att kunna ge kompensation för de hyreshöjningar som skett under det senaste året. Hur skall det då inte bli efter sommaren? Redan nu vet vi att både privata fastighetsägare och allmännyttiga bostadsföretag ligger i startgroparna med nya hyreshöjningskrav från den 1 oktober eller från kommande årsskifte. De allmännyttiga bostadsföretagen ligger redan tidigare med ett redovisat underskott på ca 5 kr. per kvadratmeter, som man inte kunnat ta ut helt enkelt därför att man inte bedömt det som socialt möjligt. Ännu svårare blir det säkert i höst. Hyresgästernas motstånd mot nya höjningar ökar också i samma takt som de blir medvetna om orättvisorna, om handeln och spekulationerna på bostadsmarknaden.

Då det gäller vanliga hyresgäster-lönarbetare finns det inte utrymme för ytterligare prisstegringar på de verkliga nödvändighetsvarorna: mat, kläder och bostad. Regeringen måste enligt min mening snabbt vidta sådana åtgärder att den nuvarande hyresutvecklingen stoppas och att man på sikt kan pressa ned boendekostnaderna.

Tillfälliga åtgärder i form av hyresstopp och särskilda bidrag till allmännyttiga bostadsföretag måste kombineras med höjda bostadsbidrag och med långsiktiga åtgärder, bl. a. i form av en kraftig sänkning av bostadsräntan och större rättvisa mellan olika boendeformer.

Av interpellations- och frågesvaret framgår att regeringen inte är beredd att föreslå något hyresstopp eller i övrigt ta några initiativ för att stoppa hyresutvecklingen och sänka hyrorna. Utöver beskedet om att låneunderläget höjts för de bostäder som skall nyproduceras, som är positivt och bra med tanke på nyproduktionen, ger svaret nära nog uttryck för tillfredsställelse med de förhållanden som vi har.

Som stöd för uppfattningen att allt är ganska bra och att några ingripanden mot hyresutplundringen inte behövs mobiliseras olika argument. Både nuvarande och tidigare hyreshöjningssystem tas fram och bruksvärdesystemet redovisas som något positivt och bra, medan hyresregleringen görs till det onda som har orsakat skador som ännu inte övervunnits. Vad som i sammanhanget glöms bort är att bruksvärdesystemet i praktiken innebär en nära nog fri hyresmarknad och medför en ständig, snabb hyresstegring i de privatägda husen. Bruksvärdesystemet kan emellertid, som vi från vänsterpartiet kommunisterna under flera år föreslagit, förbättras. Nu jämförs med de nyaste och dyraste lägenheterna hos de allmännyttiga företagen och ändå kan privatägarna lägga sig litet högre. Ofta kommer dock ingen jämförelse till stånd, utan fastighetsägarna får igenom sina höjningar. Samtidigt har de privata fastighetsägarna inte samma sociala och allmänna kostnader som de all-

Måndagen den
23 maj 1977

*Om åtgärder mot
hyreshöjningar*

männnyttiga. De kan också utnyttja skattelagstiftningen till att höja sina vinster.

Vad som heller inte redovisas är att de allmännyttiga bostadsföretagens självkostnader är resultatet av vinster i olika led innan och vid husens tillkomst.

Det är klart att bruksvärdesystemet kan och måste förbättras, så länge som vi har det kvar. Men sådana förbättringar löser inte problemet med de skenande hyrorna och hyresgästernas underläge. Höjda bostadsbidrag löser inte heller problemet, även om de för vissa hyresgäster medför viss lättnad. De grundläggande orsakerna måste angripas. Dessa är en allt brutalare mark- och fastighetsspekulation, monopol inom byggmaterialsektorn, ökade räntor, höjda avgifter för bränsle, vatten och avlopp samt ökade underhållskostnader. Det måste bli ett stopp för de skenande hyrorna. Därför kräver vi från vänsterpartiet kommunisternas sida en prisreglering som resulterar i ett effektivt hyresstopp. Därefter är, som jag redan tidigare något varit inne på, bl. a. följande insatser nödvändiga för en *sänkning* av de redan alltför höga hyrorna.

Sänkt och låg, fast ränta på bostadslånen och en statlig bostadsbank.

Brytande av monopol och karteller inom byggmaterialindustrin.

Stopp för mark- och fastighetsspekulation.

Hyresgästkontroll över förvaltning och förändringar.

Uppdelningen av boende mellan rika och fattiga områden – där de rikare alltid kan välja först och de sämst lottade inte ens accepteras i de sämsta hyreshusområdena – är alarmerande. Hyresrätten måste ges minst samma subventioner som äganderätten. Alla tomma lägenheter måste anmälas till bostadsförmedlingen och alla slags värdar skall ha skyldighet att anta dem som anvisas av förmedlingen.

I sitt svar uppehåller sig statsrådet Friggebo vid effekterna av den tidigare hyresregleringen och vill göra gällande att det var hyresregleringen som sådan som orsakade hyressplitringen och den svarta handeln med lägenheter. Denna slutsats kan inte delas av dem som seriöst följt utvecklingen på bostadsmarknaden och av alla dem som tack vare hyresregleringslagen lyckades hålla stånd mot fastighetsägarintressen som gick ut på att man ville slänga ut sina hyresgäster om de inte betalade vad man ville ha.

Den stora hyressplitringen finns inte och har aldrig funnits bland vanliga hyreslägenheter, utan denna splittring finns som bekant framför allt då det gäller villor, andelslägenheter och i viss mån bostadsrättslägenheter. Genom den hyres- och bostadspolitik som den gamla regeringen förde på senare år, i bästa samförstånd med centern och folkpartiet, lades grunden till de stora orättvisor vi nu har på bostadsmarknaden. Det gäller bl. a. orättvisorna mellan olika upplåtelseformer, den hastigt ökande boendesegregationen och spekulation och svarthandel med fastigheter och lägenheter. Den borgerliga regeringen fortsätter att falla undan för de s. k. marknadskrafterna, ja, den underlättar ännu mer för dessa krafter. Ett uttryck för detta är förbättringen av villkoren för privata

intressenter på bostadsmarknaden genom införande av fördelaktigare lånevillkor.

Hyresutvecklingen vållar den allra största oro. Under senare tid har hyrorna stigit mer än andra kostnader för hushållen – detta trots att vi vet att många allmännyttiga bostadsföretag går med förluster. Förhandlingshyrorna har satts med klart hänsynstagande till bostadssociala synpunkter och krav. De privata byggmästarna och fastighetsägarna däremot gör stora vinster och fastighetsspekulationen frodas. Generösa ränteavdragsregler gör det billigt för höginkomsttagare att bo rymligt i nybyggda villor. Begränsade bostadsbidrag betyder dyrt boende för låginkomsttagare i hyreshus, där bostadsytorna dessutom har krympts under senare år.

Så här kan det enligt min mening inte få fortsätta. Man borde exempelvis kunna kompensera den senaste tidens kostnadsstegring med ränte- och amorteringsfria lån, precis som regeringen gjorde under 1950-talets "Koreakris". Man måste subventionera de allmännyttiga bostadsföretagen, så att åtminstone deras sociala kostnader täcks in. Skapa rättvisa i boendet genom lika villkor för olika boendeformer, t. ex. genom ändringar av regler för ränteavdrag och skatter! Men gör det innan vi får en total segregation i boendet!

I väntan på sådana här åtgärder är det som vi från vpk kräver prisstopp på hyrorna. Den pågående reallöneförsämringen gör det här ännu mer angeläget.

Herr talman! Den ohämmade spekulationen i fastigheter och lägenheter som florerar måste hejdas, sade bostadsministern fru Olsson nyligen. Ett skäl till att folk vill bo i småhus är att detta är ekonomiskt mer fördelaktigt, sade hon vidare och menade att det måste skapas ekonomisk rättvisa mellan olika boendekategorier. Jag har inte skäl att tro att statsrådet har en annan uppfattning i de här frågorna, men min fråga måste bli: När kommer sådana förslag till åtgärder, som utan tvivel skulle ha en gynnsam inverkan på vanliga hyresgästers hyror? – Tyvärr finns det tecken på att man i stället tänker fortsätta på den inslagna vägen med "fri konkurrens" och ökat utrymme för de fria marknadskrafterna som något slags lösning på problemen.

Sedan en tid tillbaka pågår en ganska intensiv debatt om vår bostadspolitik mot bakgrund av de kraftiga höjningarna av boendekostnaderna. En rad förslag har ställts i debatten i syfte att stoppa denna utveckling. Jag har nämnt några av de förslagen i mitt anförande. Deltagare i debatten har bl. a. hävdat att den sociala bostadspolitiken eller vad som återstår av den nu äventyras om man inte snabbt vidtar kraftåtgärder från samhällets sida.

Känner inte statsrådet sådan oro och är ni inte beredd att medverka till föreslagna kraftåtgärder?

Fru statsrådet FRIGGEBÖ:

Herr talman! Låt mig som bakgrund få visa på några samband och fakta när det gäller hyreskostnader och bostadspolitik.

Nr 136

Måndagen den
23 maj 1977

*Om åtgärder mot
hyreshöjningar*

Kapitalkostnadernas andel av kostnaderna i genomsnitt är ungefär 50 % och den andra delen utgör drift, underhåll och bränsle. Om produktionskostnaden för en fastighet ökar med 10 % ökar kostnaden för den enskilde med 8 kr./m² men kostnaden för samhället med nära 12 kr./m². Om marknadsräntan ökar med 1 % ökar kostnaden för den enskilde inte alls utan samhället tar på sig kostnaden som utgör ungefär 20 kr./m².

Det här är effekter av det system vi har – att staten kraftigt subventionerar kapitalkostnaderna. Det talas här väldigt mycket om låg bostadsränta, och jag vill faktiskt påstå att vi har en låg bostadsränta. I ett nyproducerat hus är kapitalräntan första året 3,9 %. Det skall jämföras med räntan på marknaden som rör sig upp emot 9–10 %. Till det här kommer naturligtvis också effekterna av bostadsbidragen.

Vi kan titta litet grand på hyresutvecklingen under 1970-talet. Om man jämför konsumentprisindex med bostadens pris finner man att konsumentprisindex ökat nästan exakt lika mycket som kostnaden för bostaden. Då har jag tittat på bostadens andel i konsumentprisindex.

Tittar man på bostads- och hyresundersökningarna, som kanske är en bättre mätare, visar det sig att bostadskostnaderna har ökat mindre än konsumentprisindex har gjort. Även inflyttningshyrorna har stigit mindre än konsumentprisindex.

Det talas ganska mycket här om vinster som uppstår i byggproduktionsledet. Låt mig bara till det säga att vi har en hel del företag som inte har målsättningen att gå med vinst, t. ex. de allmännyttiga bostadsföretagens byggproduktionsavdelningar. Vi har vidare det fackföreningsägda BPA. Det finns ingen anledning att tro att dessa kunnat visa någon annan utveckling än vad som gäller andra byggföretag. Jag tycker att man överdriver när man talar om en byggprisutveckling liknande den som rådde vid 1950-talets Koreakris. Vi har gjort mycket stora undersökningar innan vi höjde lånetaket med 6 % för egna hem och 10 % för hyresrätts- och bostadsrättshus. Vi kan inte få de siffror som återges i den allmänna debatten bekräftade, och samma sak gäller det läge som skildras från talarstolen. Låt mig dock säga att jag är lite oroad över den prisspridning som är på väg ut över landet. Därför har vi också låtit låneunderlagsgruppen få ett särskilt uppdrag att utreda och titta på enskilda låneobjekt med höga överkostnader. Den skall försöka få fram vad dessa beror på. Ett sådant material kommer vi att få fram så småningom. När vi sedan ser orsakerna får vi naturligtvis också överväga vilka åtgärder vi skall vidta.

För stora delar av marknaden har vi ett förhandlingssystem, i vilket hyresgästerna är mycket kraftigt involverade. Vi har för avsikt att i höst lägga fram ett lagförslag om rätt att över hela marknaden föra förhandlingar med fastighetsägarna. Jag tycker att detta är en bättre form av kontroll än att ha ett oformligt hyresstopp. Vad är det då som drabbas i första hand? Jo, servicen och underhållet av lägenheterna. Jag är faktiskt naiv nog att tro att hyresgäster är beredda att acceptera en viss hyres-

höjning, om de därmed kan garanteras att få ett ordentligt och gott underhåll samt fullgod service för sina lägenheter.

Herr Claeson var inne på risken för en bostadsbrist och han sade att det redan i dag fanns en öppen bostadsbrist. Ja, på vissa lokala marknader finns tecken därtill. Men vi skall då komma ihåg att vi i landet fortfarande har ganska många tomma lägenheter. Låt mig säga att den höjning av lånetaket som regeringen vidtog för några dagar sedan har gjort det möjligt för kommuner, byggföretag och andra att nu fortsätta med en produktion av framför allt flerfamiljshus. Regeringen gjorde ju en differentiering mellan hyres- och bostadsrätt samt egnahem, bl. a. mot den bakgrunden att höga överkostnader drabbar hyresgästerna hårdare. Med det beslut regeringen fattat är problemet med överkostnader i stort sett borta.

Herr LÖVENBORG (-):

Herr talman! Fru Friggebo svänger sig med en massa siffror i detta sammanhang. Dessa kan i och för sig vara intressanta men de gör inte hyresgästerna särskilt mycket gladare och de ger inte heller någon som helst antydning om att man ämnar vidta några åtgärder för att pressa ned hyreskostnaderna. Hon gör några allmänna konstateranden av de fakta som råder. Det är klart att byggmonopolens inflytande över hela bostadssektorn spelar sin roll för såväl BPA som andra i fråga om bostadskostnaderna. Att de påverkar också de allmännyttiga bostadsbyggnadsföretagen är ganska självklart.

Jag vill konstatera att inte heller fru Friggebos andra anförande ingav något som helst hopp om åtgärder – tyvärr. Den oro som visas från hyresgästernas sida är befogad. Det är inte bara vi som påtalar de höga bostadskostnaderna. Om ökningen nu ligger på samma nivå som under Koreakriget kan jag inte bedöma i dag, men även på fackligt håll reagerar man mot de stigande byggkostnaderna.

Jag har här ett litet klipp ur Byggnadsarbetaren nr 14, 1977. Där gör tidningen samma konstateranden som vi gjort här från talarstolen. Tidningen säger, att de kraftigt ökade byggkostnaderna snabbt driver oss mot en ny bostadskris. Vidare heter det: "Vad beror då de våldsamt höjda byggkostnaderna på? Ja, det är en fråga som t. o. m. experterna än så länge bara har teorier om." Deras slutsats lyder ungefär så här: För det första kan man med mycket enkla räkneexempel bevisa arbetarlönernas oskuld i sammanhanget. De tar 20 procent av byggnadskostnaderna. "Om man förutom medellöneglidningen (12 procent under 1976) räknar med en extra löneglidning på fem procent i byggbranschen betyder det ändå bara en procents ökning av byggkostnaderna. – Det är populärt att skylla på lönerna och det är också lätt att säga att det är byggmaterialens utveckling som orsakat de höga byggnadskostnaderna. Men den kostnadsökningen har varit jämn och var gynnsammare 1976 än året innan.

Det måste alltså finnas ytterligare faktorer till kostnadsstegringen just nu. Misstankar finns om oskäligen vinster, om att entreprenörer drivit

Nr 136

Måndagen den
23 maj 1977

*Om åtgärder mot
hyreshöjningar*

upp anbudet och spekulerat i inflationen efter regeringsskiftet.”

Det är slutsatser som man drar också på annat håll och inte bara från vår sida, nämligen att byggkostnaderna stiger på ett högst oroväckande sätt.

Jag besökte för några dagar sedan en familj i en förort till Stockholm. Jag blev bestormad av frågor om det fanns några riksdagsförslag om att göra boendet billigare. Visst finns det riksdagsförslag, men såvitt jag kan se inga regeringsförslag. För den familjen tog hyran nästan hälften av de pengar man hade att röra sig med. Fru Friggebos svar här i dag ger verkligen inte någon tröst till den familjen. Jag tror att regeringen har goda skäl att uppmärksamma den rörelse, den hyreskampanj som är på gång i skilda delar av landet. Den bottnar i en djup vrede över det rofferi och den utsugning som hyresgästerna blivit föremål för. Bostadsministern och regeringen i sin helhet bör ta denna stämning på allvar och fundera över vad man kan göra för att ta ett samlat grepp för att komma fram till den goda bostadssociala målsättningen, nämligen att ge alla en god bostad till rimligt pris.

Nu antyder fru Friggebo t. o. m. i debatten att hyresgästerna kanske kan acceptera nya hyreshöjningar under vissa förutsättningar. Jag skulle nog vilja säga att för de allra flesta börjar måttet vara rågat. Man klarar det inte längre och man går till attack mot hyreshöjningarna på ett sätt som bör kännas som ett observandum för regeringen. Det ställs krav på en ny bostadspolitik på ett mycket skarpare och hårdare sätt än tidigare.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! En jämförelse med priserna under Koreakrisen när det gäller byggmaterial är enligt statsrådet Friggebo inte befogad. Men om man tar siffrorna från den tiden och jämför dem med siffrorna under perioden 1972–1976, där det föreligger material från statens pris- och kartellnämnd, visar det sig att den kostnadsutveckling vi nu har är lika allvarlig som den under Koreakrisen.

Mellan 1972 och 1976 ökade priserna på byggmaterial med över 70 %, och under samma period ökade den allmänna prisnivån med 47 %, dvs. en ungefär 25 % större ökning på byggmaterial än på andra varor. Den här enorma prisstegringen kunde också ske trots att de flesta byggvaror som bekant var prisstoppade under större delen av 1974.

I takt med att priserna inom byggmaterialindustrin skjutit i höjden har bostadsbyggandet privatiserats, och detta är ett direkt resultat av att andelen småhus ökat på bekostnad av andelen flerfamiljshus. I början av 1970-talet svarade småhusbyggandet för ungefär 30 % av bostadsproduktionen och flerfamiljshusen för 70 %. I dag är förhållandet det omvända. Småhusandelen är t. o. m. högre än 70 %. Enligt den senaste uppgift som jag sett är andelen 76 %.

De allmännyttiga och de kooperativa bostadsföretagen svarade 1970 för 54 % av det totala antalet färdigställda lägenheter, dvs. inkl. småhuslägenheter. 1974 hade andelen minskat till 39 %, och samtidigt har

de privata byggarnas andel av lägenhetsproduktionen ökat. År 1970 utgjorde deras andel 42 %, och 1974 var den uppe i 59 %. Småhusproduktionen är som bekant till ungefär 95 % i händerna på privata byggherrar.

Jag har velat nämna de här siffrorna för att litet grand illustrera vad jag tidigare varit inne på, och i någon mån också för att bemöta vad statsrådet anförde i sitt senaste inlägg. Det är mycket allvarligt att produktionen av hyreslägenheter har sjunkit drastiskt, dvs. den produktion som domineras av de allmännyttiga bostadsföretagen. De allmännyttiga bostadsföretagen kan på grund av monopolprisbildning inom material- och byggnadsindustri samt på grund av höjning av energipriser och kommunala taxor inte hålla en socialt acceptabel hyra trots självkostnadsprincipen. Klämda mellan monopolföretagens profitkrav och hyresgästernas krav på en överkomlig hyra har de fått en allt sämre ekonomi och ett minskat inflytande på bostadsförsörjningen. Det här är en av de utvecklingstendenser på bostadsmarknaden som jag verkligen tycker borde inge också regeringen en viss oro och som borde föranleda den att vidta även andra åtgärder än att höja lånetaket för nyproduktionen.

Låt mig sedan säga att det ändå måste vara oroande om konsumentprisindex och andra priser än de som ingår i detta har stigit lika mycket – jag säger "om", eftersom det litet grand är beroende av hur man mäter det. Hyran är ju den hushållskostnad som sedan årsskiftet har ökat mest, enligt de uppgifter som nu finns. Dessutom är de flesta hyror i dag högre än maximibeloppet för hyresbidrag, vilket gör att bostadsbidraget inte ökar då hyran höjs.

Fru statsrådet FRIGGEBÖ:

Herr talman! Herr Lövenborg sade att jag anförde siffror som inte skulle göra någon människa glad. Också jag träffar ganska ofta hyresgäster – jag skall på torsdag bl. a. ta emot några hyresgäster från Luleå – och jag vet att människor ofta blir litet gladare när man redovisar sådana här siffror. Det seglar nämligen i debatten omkring ganska mycket uppgifter som inte har verklighetsunderlag. När man också visar på hur stora subventioner av skattemedel som samhället betalar för bostaden i form av räntebidrag, bostadsbidrag och annat och dessutom talar om vad vi i detta ekonomiska läge vill prioritera på skatteområdet, börjar människor att tänka efter om debatten skall föras efter de grunderna i stället. Vad är det mest angeläget att satsa på med skatterna? Är det att sänka hyror, att se till att daghemsplanen verkligen följs upp, att garantera åldringarnas sjukvårdsplatser osv.? Det är den debatten man skall föra.

Så till herr Claeson. Vi är totalt överens om att en sådan situation som förelåg under 1960-talet skall undvikas, med de enorma sociala problem som följde av bostadsbristen, bl. a. att människor inte kunde bilda familj och att familjerna var trångbodda. Låt mig dock erinra om den ansvarsfördelning mellan stat och kommun som finns i bostadspolitiken.

Nr 136

Måndagen den
23 maj 1977

*Om åtgärder mot
hyreshöjningar*

Staten ställer upp ramar för hur mycket som får byggas och ställer även upp med lån medan kommunerna har ansvaret för genomförandet, dvs. vad som skall byggas samt när och hur det skall ske. När det gäller den del som staten svarar för finns det i dag inga restriktioner för en ökning av bostadsbyggandet i förhållande till dagens igångsättning. Vi har dessutom i stort sett anpassat de statliga lånen och lånetaket till den kostnadsutveckling som har ägt rum.

Jag förstår också att människor som får sin hyra höjd upplever höjningarna som ganska stora. Hyror höjs i regel en gång per år och det blir därför ett större belopp. Det framgår dessutom mycket klart av de avier som de får hur stor höjningen och förändringen är. Därför är det naturligt att det i ett hyreshöjningssammanhang blossar upp en diskussion om frågorna: Är detta vettigt? Är det riktigt? Vart går pengarna?

Jag tycker det är viktigt att hyresgästerna, när de får den förhandlingsrätt som det är avsikten att lägga fram förslag om, har möjlighet att själva gå in och bilda sig en uppfattning om vad höjningar beror på och vart pengarna går. Det kommer också att bidra till en bättre förståelse för bostadspolitiken i stort.

Herr LÖVENBORG (–):

Herr talman! Fru Friggebo talar om prioriteringar, och det är naturligtvis förnuftigt. Man måste prioritera ett samhälles resurser. Men jag vill nog inte gå in för den prioritering som statsrådet syftar på, nämligen om man skall bygga mindre eller satsa mindre på barntillsynen eller åldringsvården för att kunna satsa mer på bostadsbyggande och få ned hyrorna. Jag skulle kunna tänka mig att göra en annan prioritering. Nu skall den borgerliga regeringen snart pressa fram ett beslut om att anslå närmare 60 miljarder kronor under en femårsperiod till militära ändamål. Jag tycker det är en dålig prioritering av samhällets resurser. Där skulle man kunna ta åtskilligt, bl. a. för att använda till åtgärder för att sänka hyrorna. Kostnaden för exempelvis ett Viggenplan räcker till att bygga ungefär 40 barnstugor, har man räknat ut.

Jag sade att fru Friggebos sifferexercis inte gör några hyresgäster glada. Det tror jag att jag kan hålla fast vid. Om några dagar får regeringen besök av en delegation från Luleå. Jag vill nog gratulera fru Friggebo, om ni kan göra den delegationen särskilt glad genom att återupprepa alla de siffror som vi här har fått till livs. Det är folk från en växande opposition som anser att nu måste man göra något mot de ständiga hyreshöjningarna. Blir det besked delegationen får lika magert som det vi fått i dag är jag alldeles säker på att vreden inte kommer att dämpas utan ökas bland hyresgästerna. På sikt tror jag också att det är nyttigt och nödvändigt. Det är den utomparlamentariska kampen som nu måste förstärkas och reaktionen bli så mäktig att det kan tvingas fram åtgärder mot spekulation och rofferi. Jag tycker att fru Friggebos svar i dag visar att det inte finns någon annan väg att gå än att förstärka opinionsrörelsen.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag skall ta upp två av de argument som fru Friggebo har anfört.

Fru Friggebo sade dels att hyresstoppet inte skulle vara någon bra metod för att hålla tillbaka hyreshöjningarna, dels att effekterna av bostadsbidragen skulle vara så gynnsamma.

För att börja med det sista argumentet så är det väldigt många barnfamiljer och väldigt många hyresgäster över huvud taget i vårt land som inte kan dra någon nytta av ökat bostadsbidrag i samband med att hyrorna höjs, därför att deras hyror redan är så höga att de har uppnått det tak, varöver man inte kan få något ytterligare bostadsbidrag. Det är också därför som jag har velat föra fram kravet om en höjning av bostadsbidragen.

Kravet på hyresstopp ser vi som ett led i kampen för en ny bostadspolitik. Vi ser det alltså som en temporär åtgärd och som ett medel att åstadkomma något annat och något bättre. Vi menar att kommunerna inte kan ta på sig kostnaderna för hyresstoppet – apropå den fördelning som fru Friggebo här sist talade om. Det kan de inte göra bl. a. därför att kommunalskatten är så mycket mer orättvis än den statliga skatten. Staten kan däremot ta på sig sådana här kostnader, bara skattebördan läggs på dem som har råd, dvs. att skatten tas ut på de stora förmögenheterna, arven, vinsterna osv.

Men hyresstoppet innebär, som jag sagt, bara en tillfällig lösning. Fortsättningen måste bli en hyrespolitik som en gång för alla gör upp med vinstintresset i boendet och sänker bostadskostnaderna.

Jag tror, herr talman, att när fastighetsägarintresset kommer till tals som det gjort för någon vecka sedan genom ordföranden för de organiserade fastighetsägarna i vårt land, då är det dags att reagera och att bestämt säga ifrån.

Denne ordförande sade nämligen ungefär: Släpp hyrorna fria så löser vi problemen på bostadsmarknaden. Han avvisade varje tanke på att genomföra en rätt för bostadsförmedlingarna att föreslå hyresgäster och skyldighet för privata hyresvärdar att acceptera sådana. Han väjde sig också mot varje förslag om att privata hyresvärdar skulle vara skyldiga att till bostadsförmedlingen anmäla lediga lägenheter.

Han tycker inte heller att det är något fel om den boendesegregation, den åtskillnad som vi har i boendet, ökar som en följd av fria, rekordhöga hyror. Och han vill också placera störande hyresgäster, som han uttrycker det, i särskilda fastigheter tillsammans med socialvårdare.

Detta är, herr talman, uttryck för en metod för lösningar som absolut inte kan accepteras. Man måste gå precis den motsatta vägen, att på alla områden då det gäller bostadsmarknaden motverka all spekulation, allt vinstintresse. Det är den enda framkomliga vägen på sikt för att klara bostadsförsörjningen på ett hyggligt sätt för det svenska folket.

Nr 136

Måndagen den
23 maj 1977

*Om åtgärder mot
hyreshöjningar*

Måndagen den
23 maj 1977

*Om den statliga
personalutbildning-
en*

Fru statsrådet FRIGGEBO:

Herr talman! Jag förstår inte riktigt av vilken anledning herr Claeson drog fram den här tidningsrubriken just nu. Mitt svar lär inte ha haft någonting av den anda som fanns där, men blir herr Claeson nöjd skall jag gärna servera det svaret att jag tar avstånd ifrån det uttryck som kom från det hållet.

Herr CLAESON (vpk): .

Herr talman! Jag noterar det avståndstagandet från statsrådet Friggebos sida. Jag hade inte räknat med att hon skulle instämma i uttalandet.

Men det vore väldigt glädjande om ett sådant avståndstagande också följdes upp i praktiken med konkreta åtgärder i syfte att komma till rätta med alla de avarter som finns på bostadsmarknaden.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om den statliga personalutbildningen

Herr budgetministern MUNDEBO erhöll ordet för att besvara fru *Ludvigssons* (s) den 28 april anmälda fråga, 1976/77:411, och anförde:

Herr talman! Fru Ludvigsson har frågat mig av vilken anledning regeringen har beslutat att skjuta frågan om den statliga personalutbildningens fortsatta inriktning och organisation på framtiden trots tidigare besked om att proposition skulle avlämnas till riksdagen den 31 mars 1977.

I årets budgetproposition anmälde jag att ett delbetänkande från utredningen (SOU 1976:61) om den statliga personalutbildningens fortsatta inriktning och organisation var under remissbehandling och att en särskild proposition i ämnet skulle komma att föreläggas riksdagen under det pågående riksmötet.

Delbetänkandet omfattar bl. a. förslag om grundläggande principer för den statliga personalutbildningens fortsatta inriktning, finansiering och organisation. Av avgörande betydelse för min bedömning att proposition skulle kunna föreläggas riksdagen redan under våren – trots att remisstiden inte gick ut förrän den 21 februari – var att utredningens experter, vilka företräder de statsanställdas huvudorganisationer, ställt sig bakom utredningens förslag i dessa frågor.

Beredningen av remissvaren visade emellertid att bl. a. de centrala personalorganisationerna inte delade utredningens uppfattning i viktiga organisationsfrågor. Med hänsyn härtill bedömde jag det som uteslutet att frågan före den 31 mars skulle kunna handläggas så att förhandlingar i medbestämmandelagens mening i praktiken skulle kunna komma till stånd, enär de praktiska förutsättningarna saknades för förhandlingar av det slag som 11 § medbestämmandelagen föreskriver.

Förutsättningarna för proposition till riksdagen före den 31 mars hade

därmed bortfallit, vilket meddelades statsrådsberedningen, arbetsmarknadsutskottet och kammarkansliet.

Det förhållandet att proposition i frågan inte lämnas till vårriksdagen innebär självfallet inte att beredningen av frågor som rör den framtida statliga personalutbildningen avstannat. Regeringen kommer så snart det är möjligt att för riksdagen redovisa vissa förslag om fortsatt inriktning, finansiering och organisation. Dessförinnan kommer förhandlingar i medbestämmandelagens mening att ha förts om förslagen i statens förhandlingsråd.

Frågan om när regeringen för sin del är beredd att ta ställning i dessa frågor kommer emellertid att kunna påverkas dels av arbetet inom en av regeringen nyligen tillsatt utredning (1977:48) om vissa organisatoriska frågor med anledning av olika reformer inom arbetsrättens område, dels av det förhållandet att de statsanställdas huvudorganisationer i sitt gemensamma underlag för förhandlingar om medbestämmandeavtal tagit upp personalutbildningsfrågorna särskilt.

Fru LUDVIGSSON (s):

Herr talman! Jag tackar budgetministern för svaret på min fråga.

Förutom en önskan att få klarhet i varför inte propositionen om den statliga personalutbildningen har kommit som vi beräknat ligger bakom frågan också en avsikt att markera angelägenheten av att förändrade och förbättrade förhållanden på det här området inte onödigtvis fördröjs. Svaret ger en förklaring till att propositionen inte kommit, men det antyder knappast någonting om när den är att vänta.

Personalutbildningens betydelse behöver inte mycket ordas om. Att en väl fungerande personalutbildning medverkar till att höja den enskildes arbetsstillfredsställelse och stimulera den personliga utvecklingen är vi alla överens om numera. Självfallet följer också i det här fallet en förbättrad effektivitet i den statliga verksamheten.

För de anställda med de lägre lönerna är naturligtvis vidareutbildning av särskilt intresse. Eftersom vi även inom den statliga sektorn har den situationen att kvinnorna i stor utsträckning återfinns bland de lägst betalda är frågan om rätt till utbildning också i hög grad en fråga om jämställdhet mellan kvinnor och män.

De förslag på personalutbildningens område som utredningen angående kvinnornas situation i den statliga förvaltningen lade fram i betänkandet Kvinnor i statlig tjänst hade ett mycket nära samband med de frågor som personalutbildningsutredningen haft att se över.

Våren 1976 behandlade riksdagen den socialdemokratiska regeringens förslag angående kvinnornas situation i statsförvaltningen. Samtliga borgerliga partier ställde sig i princip bakom förslaget, och följaktligen hade man heller ingenting att invända emot den uppläggning som innebar att vissa av de frågor som utredningen aktualiserat fick tas upp till behandling i anslutning till den fortsatta beredningen av frågan om statlig personalutbildning.

Nr 136

Måndagen den
23 maj 1977

*Om den statliga
personalutbildning-
en*

Med den uppläggning som riksdagen då godtog blir således möjligheterna att stärka kvinnornas ställning i statlig tjänst i betydande utsträckning direkt kopplade till kravet på en snar behandling av frågan om den statliga personalutbildningen.

Budgetministern anför i sitt svar att de centrala personalorganisationerna inte delar utredningens uppfattning i viktiga organisationsfrågor, och därmed skulle förutsättningar för propositionen bortfalla. I personalorganisationernas yttranden över utredningens betänkande kan dock utläsas att man är angelägen om att utredningens intentioner fullföljs. Statsanställdas förbund säger bl. a. att utredningens konstaterande att den statliga personalutbildningen hittills främst kommit de redan välutbildade till del motiverar att utbildningen för de sämre ställda grupperna förstärks både kvalitativt och kvantitativt.

Låt mig till sist, herr talman, bara poängtera vikten och nödvändigheten av att en reformering av den statliga personalutbildningen, som jag sade tidigare, icke onödigtvis fördröjs.

Herr budgetministern MUNDEBO:

Herr talman! Låt mig än en gång betona att jag anser det angeläget att vi så snart som möjligt kan få en mera långsiktig lösning av dessa viktiga frågor. Vi arbetar alltså vidare med sikte på att lägga fram ett förslag så snart det går.

Men när remissinstanserna önskar att det innan regeringen tar ställning skall göras en fortsatt utredning i en fråga som är avgörande för hela detta problem, då är det naturligt att regeringen tar stark hänsyn till detta önskemål. Vi har också fortsatt att bereda ärendet, och det beredningsarbetet sker självfallet i nära kontakt med personalorganisationerna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om hänsyn till det lokala sysselsättningsläget vid prövning av upphandlingsfrågor

Herr budgetministern MUNDEBO erhöll ordet för att besvara herr Jonassons (c) den 31 mars anmälda interpellation, 1976/77:130, till herr arbetsmarknadsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Jonasson har frågat arbetsmarknadsministern vilka initiativ han är beredd att vidta för att den statliga upphandlingen på t. ex. vägsidan skall ske med beaktande av lokala sysselsättningsbehov och ledig kapacitet inom det lokala näringslivet.

Enligt fastställd ärendefördelning är det jag som har att besvara interpellationen.

En grundläggande princip för de statliga myndigheternas upphandling är att denna skall bedrivas affärsmässigt. I vissa fall finns det emellertid

skäl att lägga vidare bedömningar på ett upphandlingsärenden än vad en princip om strikt affärsmässighet innebär. Sysselsättningspolitiska hänsyn kan utgöra en grund för en sådan vidare bedömning av en upphandlingsfråga. Beslut i sådana upphandlingsärenden ankommer på regeringen.

Upphandlingen används vidare som ett medel i sysselsättningspolitiken, bl. a. genom s. k. rådrumsbeställningar hos företag som har varslat om friställning av anställda.

Avstegen från principen om affärsmässighet är sålunda få och entydigt definierade. Det viktigaste skälet härtill är att principen om affärsmässighet har ansetts vara till gagn för staten och har medverkat till en fördelaktig och effektiv upphandling. Den har även ansetts allmänt sett vara mest gynnsam ur samhällsekonomisk synpunkt. Härutöver gäller dels att avsteg kan leda till konflikt med Sveriges internationella åtaganden, dels att varje avsteg leder till tolknings- och avgränsningsproblem.

Även för beredskapsarbeten bör principen om affärsmässighet i upphandlingen gälla. Det är emellertid naturligt att arbetsmarknadsstyrelsen inom ramen för principen om affärsmässighet utnyttjar medlen på bästa möjliga sätt med hänsyn till sysselsättning, näringsliv och önskemålet om snabb effekt av de insatta medlen.

Enligt nu gällande ordning ankommer det på arbetsmarknadsstyrelsen att vidta eller lämna regeringen förslag till vilka åtgärder som skall vidtas då ett företag får problem. Enligt min uppfattning kan endast i undantagsfall, och då som en temporär åtgärd i syfte att vinna rådrum, statlig upphandling hos ett företag användas trots att priset på produkterna inte är konkurrenskraftigt.

Med anledning av att länsstyrelsen i Värmlands län har gjort framställning till regeringen i principfrågan, grundad på det konkreta fall som herr Jonasson syftar på i sin interpellation, är jag inte nu beredd att göra något uttalande i frågan om ändring av upphandlingskungörelsen.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Mundebo för svaret.

Det har tjatats från den här talarstolen om att statsråden inte svarar i tid på frågor och interpellationer. I den mån denna interpellation från min sida har försämrat den tidsstatistiken, så är det i varje fall inte statsrådets fel. Jag har fått löfte om svar tidigare men inte haft möjlighet att ta emot detsamma.

Som jag har framhållit i interpellationen är möjligheterna till arbete inte de bästa i Värmland. Speciellt gäller det norra, östra och västra delarna av länet. Den nya regeringen har rent allmänt gjort mycket för att hålla sysselsättningen här i landet uppe, och detta i ett bekymmersamt läge.

Nr 136

Måndagen den
23 maj 1977

*Om hänsyn till det
lokala sysselsätt-
ningsläget vid
prövning av
upphandlingsfrågor*

Måndagen den
23 maj 1977

*Om hänsyn till det
lokala sysselsätt-
ningsläget vid
prövning av
upphandlingsfrågor*

Det bör den ha en eloge för. Den som påstår något annat är inte rättvis.

För Värmlands vidkommande har också flera åtgärder vidtagits, och det är vi tacksamma för. Men än återstår mycket att göra.

Genom AMS har vi bl. a. i norra Värmland fått anslag till beredskapsarbeten för vägbyggen. Avsikten med dessa är att ge arbete åt ortens folk. På grund av upphandlingsförfordningen har detta dock ej givit det resultat för ortens folk som varit önskvärt och kanske tänkt. Stora maskiner med förare har hyrts in från helt andra orter. Ortens företagare med något mindre maskiner har hamnat utanför och fått säga upp sina anställda.

Jag förstår att företagsekonomiska synpunkter måste anläggas på arbetena. Man vill ha största möjliga effekt av pengarna, och det är inget fel. Men vissa avvikelser bör kunna göras, speciellt om kostnadsskillnaderna är relativt små.

De på orten befintliga maskinerna borde kunna utnyttjas. Det måste vara fel att låta dem stå stilla. I glesbygderna betyder det mycket att de finns. Vid översvämningsskatastrofer, starka snöfall o. d., är det helt enkelt en säkerhetsfråga för ortens människor att de finns. Skall denna beredskap kunna hållas måste också företagarna få arbete för och förrentning av maskinerna, och på den punkten har det varit besvärligt en tid.

Enligt min mening är säkerheten när det gäller arbete och utkomst viktig även för denna värdefulla grupp av människor. Den består i många fall av enbilsägare och enmaskinsägare.

Jag vill beteckna budgetministerns svar som mycket positivt. Han visar på möjligheten att frånga principen om affärsmässighet när skäl finns. Enligt min uppfattning föreligger det skäl i detta fall.

Budgetministern framhåller att regeringen skall fatta beslut i denna fråga. Det är värdefulla besked och upplysningar som budgetministern här lämnar.

Jag har i länsstyrelsen i Värmland medverkat till en framställning i den aktuella frågan, och jag hoppas att svaret blir positivt. Vad man kan beklaga är att framställningen inte kunnat göras i så god tid att man hinner vidta åtgärder innan det kanske är för sent. Man måste med andra ord handla snabbt.

Därför vill jag gärna fråga budgetministern om det finns möjligheter att införa en snabbare handläggning av framställningar om avvikelser från reglerna för upphandling. Till dess får vi väl avvakta och hoppas på en välvillig behandling av vår framställning.

Herr budgetministern MUNDEBO:

Herr talman! Jag är väl medveten om vikten av snabba beslut i frågor av detta slag. Samtidigt vill jag ännu en gång betona att det är fråga om mycket svåra avvägningar, där de undantag från huvudprinciperna i upphandlingskungörelsen som kan aktualiseras måste prövas ingående mot bakgrund av de regler som riksdagen för ett par år sedan fattat

beslut om. Vi har alltså att granska att man följer de få och rätt preciserade avsteg som är möjliga enligt gällande lag. Det medför nog att handläggningen kan ta tid, även om jag delar uppfattningen att beskedet bör komma så snart som möjligt.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Jag tackar för det tillägg som budgetministern gjorde. Jag förstår fullt väl att det är fråga om svåra avvägningar och att det tar tid att göra prövningarna. Det är just detta som är den besvärande faktorn när man i praktiken skall försöka lösa frågorna. Beskedet att ett arbete får sättas i gång lämnas i många fall med mycket kort varsel. De som har med maskiner och annat att skaffa måste veta litet mera, och då uppstår risken att arbetets igångsättning fördröjs. Jag hoppas därför att det skall bli möjligt att finna någon väg för att lösa den speciella frågan, för det är just den som är svår att klara i praktiken.

Av svaret framgår emellertid att budgetministern är positivt inställd, och det är huvudsaken – då skall vi kanske kunna klara frågorna bättre i framtiden.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om rätt till retroaktivt sjukpenningtillägg

Herr socialministern GUSTAVSSON erhöll ordet för att besvara fru Håviks (s) den 29 april anmälda interpellation, 1976/77:142, och anförde:

Herr talman! Fru Håvik har frågat mig om jag avser att lägga fram propositionen som innebär sjukpenningtillägg med retroaktiv verkan och om förslaget kommer att gälla den nu pågående avtalsrörelsen.

I ett svar i samma ämne till fru Skantz den 28 april i år uppgav jag att riksförsäkringsverket i februari i år har lagt fram förslag om att löntagarna vid retroaktiva lönehöjningar genom kollektivavtal skall få rätt till ett särskilt tillägg till sjukpenning, föräldrapenning och dagpenning till värnpliktiga m. fl. som har uppburits under retroaktivperioden. Verkets förslag innebar att de nya bestämmelserna skulle gälla retroaktivt fr. o. m. den 1 januari 1977.

Remissbehandlingen, som avslutades den 24 mars i år, visade att en viss överarbetning av förslaget behövde göras och att det därför inte var möjligt att lägga fram en proposition till riksdagen i sådan tid att nya regler skulle kunna göras tillämpliga från den 1 januari 1977. Jag vill erinra om att proposition som avses bli behandlad av riksdagen under våren normalt skall läggas fram senast under mars månad. Härtill kommer behovet av rimlig förberedelsestid från det riksdagen fattat beslut i frågan och till dess de nya bestämmelserna skall tillämpas.

Av vad jag här anfört framgår att det inte varit tidsmässigt möjligt att på grundval av riksförsäkringsverkets förslag genomföra nya regler

Nr 136

Måndagen den
23 maj 1977

*Om rätt till
retroaktivt sjukpen-
ningtillägg*

Måndagen den
23 maj 1977

*Om rätt till
retroaktivt sjukpen-
ningtillägg*

som skulle kunna gälla lönehöjningar till följd av den nu pågående avtalsrörelsen.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret, men jag är besviken över att socialministern inte har tänkt om sedan svar lämnades till fru Skantz den 28 april i år. Besvikelsen över det svaret resulterade i min interpellation.

Jag hade hoppats att statsrådet skulle ha övervägt följande angelägna frågor: prisökningar, devalvering, momshöjning och hävande av prisstoppet, vilket allt drabbar barnfamiljer och låginkomsttagare hårdare än andra grupper. Här behövs insatser för att i någon mån förbättra deras situation. Men svaret är fortfarande negativt, och motivet härför är fortfarande oklart.

I svaret den 28 april angavs att det var tidsbrist, att de administrativa konsekvenserna behövde övervägas samt att i den fortsatta beredningen samhällsekonomiska hänsyn kommer att spela in.

I det svar som lämnas i dag talas inte om vare sig administrativa konsekvenser eller samhällsekonomiska överväganden. Nu är tydligen tidsskäl det avgörande hindret för att en proposition skall kunna läggas fram. Det har inte varit tidsmässigt möjligt att på grundval av riks-försäkringsverkets förslag genomföra nya regler som skulle kunna gälla löneförhöjningar till följd av den pågående avtalsrörelsen, säger herr Gustavsson i svaret. Detta måste innebära att svårigheterna överdrevs den 28 april, eftersom det nu endast behövs en viss överarbetning av riks-försäkringsverkets förslag.

Följande gäller i dag.

För sammanlagt 1,25 miljoner arbetstagare utgör frågan om retroaktiv kompensation för sjukperioder under långdragna förhandlingar inte något problem, eftersom de har avtalsenlig rätt till sjuklön. Ungefär dubbelt så många arbetstagare, ca 2,5 miljoner, saknar denna rätt till korrekt ersättning för inkomstbortfall vid sjukdom, föräldraledighet, ledighet i samband med barns födelse, ledighet vid vård av sjukt barn m. m. De riskerar dessutom att i sinom tid få för låg ATP. Detta är orättvist och drabbar slumpmässigt.

Den nya inkomsten kan inte anmälas till försäkringskassan förrän avtalsförhandlingarna är avslutade och den enskilde känner till hur stor den framtida årsinkomsten kommer att bli. Eftersom många försäkrade utan egen förskyllan kan gå miste om avsevärda belopp måste en ändring av nuvarande bestämmelser ske.

Frågan har uppmärksamats i olika sammanhang, bl. a. i riksdagsmotioner, och vid behandlingen av dessa motioner har hänvisats till att en översyn pågått inom riks-försäkringsverket. Krav på retroaktiv ersättning har framställts från fackligt håll. Till LO-kongressen 1976 hade inlämnats ett stort antal motioner i vilka man krävde en ändring. I utlåtandet över motionerna angavs att frågan var under utredning inom

riksförsäkringsverket men att man förutsatte att rätt till ersättning för det faktiska inkomstbortfallet skulle omfatta 1977 års avtalsrörelse.

Till Handelsanställdas förbund ingavs flera motioner i samma angelägna fråga. Socialdepartementet översände den 20 augusti 1976 dessa motioner till riks-försäkringsverket för beaktande. Även Landstingsförbundet har med skrivelse den 8 januari 1976 överlämnat en motion och yttranden från Värmlands läns landsting. Frågan om rätt till retroaktiv sjukpenning är således uppmärksammas från flera håll.

Riksförsäkringsverket har den 7 februari i år överlämnat sitt förslag till socialdepartementet, vilket innebär att löntagare vid retroaktiva lönehöjningar genom kollektivavtal skall få rätt till ett särskilt tillägg till sjukpenning, föräldrapenning och militärdagpenning som uppburits under retroaktivtiden. Förslaget gick ut på att de nya bestämmelserna skulle gälla fr. o. m. den 1 januari 1977. Förslaget sändes ut på remiss den 9 februari, och remisstiden gick ut den 10 mars.

Vilka remissinstanser har inkommit med svar först den 24 mars? Av svaret framgår att sent inkomna remissvar tydligen har fått en avgörande inverkan på herr Gustavssons ställningstagande. LO sände in sitt remissvar den 7 mars och Försäkringsanställdas förbund sände ett svar den 4 mars. LO känner väl till problemen för de grupper som berörs och Försäkringsanställdas förbund, som organiserar de anställda på försäkringskassorna, kan inte frångämmas administrativ kännedom. Svenska arbetsgivareföreningens representant i riksförsäkringsverkets styrelse är ensam om att reservera sig mot förslaget.

Tyvärr verkar det som om statsrådet har varit mer lyhörd för Svenska arbetsgivareföreningens synpunkter i denna för så många löntagare viktiga fråga än för riksförsäkringsverkets majoritetsförslag och LO:s remissvar. Jag anser att statsrådet gör sig skyldig till en allvarlig politisk felbedömning om så är fallet. Nog borde det ligga i linje med socialt ansvar att inta en positiv inställning till riksförsäkringsverkets förslag, speciellt med tanké på att löntagarna i dag inte frågar om, utan snarare hur stor reallöneminskningen för 1977 kommer att bli.

Som riksdagsman talade statsrådet ofta om behovet av ekonomiska förbättringar för enskild person. Av bara farten fortsatte herr Gustavsson i regeringsställning på den inslagna vägen. Det blev inte speciellt lyckat, vilket ett enhälligt socialförsäkringsutskott gav uttryck för. Nu finns det möjligheter att göra en värdefull insats för en stor grupp människor som inte har rätt till retroaktiv sjukpenning. Att statsrådet inte är främmande för retroaktiv ersättning visar den av statsrådet undertecknade propositionen 1976/77:71. Finns den sociala, moraliska och politiska viljan – varför då tveka?

Även delpensionen blir på grund av nuvarande bestämmelser lägre än vad den skulle ha blivit om den nya lönen varit känd när pensionen beviljades. Denna fråga bör emellertid kunna lösas genom föreskrifter från riksförsäkringsverket utan att lagförslag om retroaktivt sjukpenningstillägg behöver avvaktas. Jag vill därför fråga: Är statsrådet beredd att

Nr 136

Måndagen den
23 maj 1977

*Om rätt till
retroaktivt sjukpen-
ningstillägg*

Måndagen den
23 maj 1977

*Om rätt till
retroaktivt sjukpen-
ningtillägg*

medverka till att försäkringskassorna medges rätt att ompröva delpensionsbeslut på grund av retroaktiv löneförhöjning? Detta bör givetvis gälla från den tidpunkt lagen om delpensionering trädde i kraft för att undanröja långtgående ekonomiska konsekvenser för de berörda.

Att frågan om retroaktivt sjukpenningtillägg måste lösas inom socialförsäkringens lag tror jag att statsrådet är enig med mig om. Avtalsvägen anser jag för dagen vara helt utesluten, inte minst mot bakgrund av att Svenska arbetsgivareföreningen under årets avtalsrörelse har varit ute efter att försäkra sociala förmåner som löntagarna i lag är tillförsäkrade.

Jag hoppas fortfarande att propositionen i höst i denna angelägna fråga skall gälla årets avtalsrörelse. Huvudfrågan är att retroaktiviteten gäller år 1977, och det är mot bakgrund av den snabba prisutvecklingen under år 1977 en angelägen fråga för de människor som enbart har ersättning från försäkringskassan att leva på.

Svik inte löntagarna, herr Gustavsson! En ökande opinion inom den fackliga rörelsen har berättigade förväntningar.

Herr socialministern GUSTAVSSON:

Herr talman! Det var en kraftig salva som fru Håvik levererade mot den tidigare regeringen och därmed även mot sig själv! Jag har noterat det engagemang som fru Håvik har visat i samband med denna fråga, men eftersom det ändå är så att fru Håvik sitter med i ett ansvarigt organ i det här sammanhanget vill jag fråga: När fru Håvik nu anser att det är så angeläget att denna fråga löses snart, varför har fru Håvik då inte sett till att riks-försäkringsverkets förslag blev klart tidigare än i februari i år? Fru Håvik tillhör ju verkets styrelse. Problemet i samband med retroaktiva löneförhöjningar är heller inte något nytt, utan det har funnits i många år, eller hur? Frågan har varit aktuell också under den tidigare regeringen vid olika tillfällen här i riksdagen. Därvid har framhållits de stora problem som sammanhänger med en retroaktiv justering av sjukpenningbeloppen. Dessa problem har ju inte försvunnit bara för att vi har bytt regering, utan de finns kvar.

Fru Håvik frågade vidare vilket remissorgan det var som kom in så sent. Jo, ett av de allra viktigaste, nämligen Försäkringskassaförbundet. Den 24 mars registrerades detta förbunds yttrande, och det är ett av de yttranden som vi har anledning att tillmäta mycket stor betydelse. Mot den bakgrunden var det inte relevant att som fru Håvik gjorde stå upp här i talarstolen och uttala sin väldiga besvikelse över detta och ta upp frågan om prisstegringar, devalvering och mycket annat.

När riks-försäkringsverkets förslag i februari månad kom in till socialdepartementet sände vi detta förslag på remiss. Remisstiden sattes till den kortaste möjliga, och den blev kanske i kortaste laget, men vi ansåg att det var viktigt att vi fick fram yttrandena mycket snabbt. Remissbehandlingen liksom vår egen granskning visade emellertid att förslaget inte var så genomarbetat att det kunde läggas som direkt grund för en proposition till riksdagen. Som jag sagt i mitt svar avslutades remiss-

behandlingen först en vecka före den senaste tidpunkten för avlämnande av propositioner som avses bli behandlade under våren. Jag tycker därför att det är anmärkningsvärt att fru Håvik uttalar sig så kraftigt mot detta, särskilt mot bakgrund av att hon i egenskap av styrelsemedlem i riksförsäkringsverket själv är involverad i handläggningen.

Som fru Håvik känner till och som även framgick av det svar jag avgivit till fru Skantz behövdes det enligt riksförsäkringsverkets egna uppgifter minst 330 årsanställda för att genomföra ett system med retroaktiv sjukpenning. Systemet skulle dessutom genomföras under en mycket kort tid, och skulle man klara av detta inom den tid som var önskvärd måste antalet årsanställda femdubblas. Detta skulle innebära en administrativ kostnad på 20 milj. kr. Försäkringskasseförbundet har också påpekat att man, om det över huvud taget skall vara möjligt att klara av detta, måste ta hänsyn till de administrativa frågorna i sammanhanget. Fru Håvik borde studera Försäkringskasseförbundets utlåtande, så kanske begreppen klarnar litet och det blir anledning att tona ner kritiken.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Jo då, jag har tagit del av Försäkringskasseförbundets yttrande i denna fråga liksom jag har tagit del av förbundets yttranden i flera frågor när reformer genomförts. Det är inte bara förbundets rättighet utan också dess skyldighet att peka på de eventuella svårigheter som kan uppstå i samband med en reforms genomförande. Det är alltså inte första gången förbundet gör så. Men trots detta har ansvariga statsråd vågat ta ställning och pekat på att man bedömer det så angeläget att genomföra reformer att man får ta de administrativa svårigheterna. Problemen måste lösas. Försäkringskasseförbundets yttrande är inte unikt.

Jag hade inte väntat mig annat än att herr Gustavsson liksom de flesta statsråd frågar varför inte den föregående regeringen har genomfört frågorna. Herr Gustavsson vet mycket väl att frågan blev aktuell först när kompensationsnivån steg till 90 % av inkomstförlusten. Allteftersom sjukpenningen kom att ligga närmare inkomsten, blev bristerna i reglerna mer uppenbara än de var tidigare. Vi fick en beskattad sjukpenning och en ATP-grundande sjukpenning. Därigenom har detta ärende aktualiserats i allra högsta grad. I augusti 1975 fick riksförsäkringsverket med anledning av riksdagsmotioner i uppdrag att utreda denna fråga.

Förlusten för den enskilde kanske kan vara angelägen att ta upp i sammanhanget. Den kommer så ofta bort. Den kan uppgå till ganska väsentliga belopp, speciellt vid en längre tids sjukdom eller föräldraledighet. Vid 7 % lönepåslag i ett inkomstläge av 45 000 kr. per år förlorar den enskilde 8 kr. per dag, vilket innebär 240 kr. i månaden. Under en lång avtalsrörelse blir det mycket pengar. Kanske herr Gustavsson inte tycker det. Men den enskilde behöver säkerligen dessa pengar, inte minst i år.

1974 hade ca 40 % av de försäkrade med anställningsinkomst inte

Nr 136

Måndagen den
23 maj 1977

*Om rätt till
retroaktivt sjukpen-
ningstillägg*

något sjukfall. Det överväldigande antalet sjukfall utgjordes av korta fall. 4,4 miljoner sjukfall, eller 69 %, avslutade under 1974 översteg inte sju dagar, och 1,2 miljoner sjukfall varade längre än 15 dagar. Under första halvåret 1976 utbetalades ersättning från föräldraförsäkringen för totalt 10,1 miljoner dagar. De flesta försäkrade, eller 70 %, hade en nivå på sin föräldrapenning som översteg garantinivån på 25 kr. om dagen, vilket visar att det gäller förvärvsarbetande föräldrar. Under samma halvår utbetalades sjukpenning för vård av sjukt barn för något över 600 000 dagar. Behovet är således uppenbart.

Begränsningsregler har diskuterats. Men den underkompensation som inträffar under en förhandlingsperiod beror på förhållanden över vilka den försäkrade inte kan råda. Jag tycker också att det förtjänar påpekas att det är normalt att administrationskostnaden i förhållande till utgivna belopp varierar i hög grad. Jag skall med några ord beröra kostnaderna för reformen.

Den allmänna försäkringens kostnader skulle sammanlagt öka med omkring 275 milj. kr. för utbetalning efter en längre avtalsrörelse. Men riksförsäkringsverket påpekar att om avtal träffas före avtalsperioden uppstår ändå dessa kostnader i form av en högre sjukpenning. Det rör sig alltså inte om några merkostnader utan om en fördröjd utbetalning.

Jag väntar fortfarande att man skall kunna framlägga en proposition, den proposition som eventuellt var aviserad till vårriksdagen. En retroaktiv lagstiftning – ni har sommaren på er att arbeta igenom förslaget – bör väl inte herr Gustavsson hesitera inför.

Herr socialministern GUSTAVSSON:

Herr talman! Fru Håviks sätt att argumentera framgår av följande. Den 20 augusti förra året överlämnades frågan till riksförsäkringsverket, där fru Håvik själv sitter i styrelsen. Den 24 mars i år hade vi fått in remissvaren. Fru Håvik kräver att vi skulle på en vecka lägga fram en proposition.

Jag har full förståelse för de förluster och problem som uppstår för den enskilde när det är fråga om längre sjukfrånvaro och likaså att föräldraförsäkringen påverkas. Men fru Håvik går helt förbi de administrativa frågorna. De anställdas fackliga organisation har påtalat svårigheterna, och fru Håvik har inte velat ge besked om hur man skulle kunna disponera ungefär 1 500 tjänster för att klara de administrativa uppgifterna.

Slutligen vill jag säga att vi vet ännu inte huruvida en retroaktivitet har någon inverkan. Det får vi se när avtalsrörelsen är klar.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Om herr Gustavsson tar tid på sig och lägger fram en proposition i höst, vad är det som hindrar att förslaget gäller årets avtalsrörelse? Om avtalsrörelsen skulle utfalla så att den inte får någon inverkan, dvs. att det blir ytterligare försämringar för de anställda här

i landet, då behöver ju herr Gustavsson inte hesitera för kostnaderna. Någon merkostnad blir det i realiteten inte.

Jag tycker att det är beklagligt att herr Gustavsson hänger upp sig enbart på administrativa svårigheter. Jag är övertygad om att om löntagarna fick besked om att de får rätt till retroaktivt sjukpenningtillägg så vore det inga svårigheter att dra ut på utbetalningen under en längre tid. De skulle acceptera detta. Därför tycker jag det är fel att vara så låst vid det förslag som ligger på bordet. Det går väl att variera. Man kan ta längre tid på sig. Pengarna kan utbetalas under året eller vid en senare tidpunkt. Jag hoppas att man ett kommande år skall ha nytta av den tekniska utrustningen i Sundsvall.

Jag är ytterst besviken över att socialministern, som i denna kammare så varmt har pläderat för enskilda människors behov, nu varken i talarstolen eller i proposition kan förstå att 2,5 miljoner anställda har rätt att kräva samma förmåner som 1,25 miljoner anställda redan i dag har genom avtal. Det är ju detta frågan gäller. Låt oss då inte krångla in oss i något administrativt resonemang, för det är ju enbart en undanflykt. Anser man att retroaktivt tillägg är en social rättighet, då löser man de administrativa problemen.

Herr socialministern GUSTAVSSON:

Herr talman! Det tar minst ett år innan man kan använda datacentralen i Sundsvall. Det arbete vi nu diskuterar måste utföras manuellt, och det bör fru Håvik veta.

Jag förstår mycket väl problematiken, men försök inte springa ifrån fakta och verklighet här, fru Håvik, genom att göra detta till en stor fråga nu. Problemet är ändå inte nytt. Här gäller det att få ett system som kan fungera och inte skapa kaos i administrationen. Detta känner fru Håvik väl till, men hon försöker ändå göra en mycket stor politisk grej av den här frågan.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Anser således statsrådet att det är alldeles omöjligt att få tiden att räcka till för att lägga fram en proposition i höst, som kan gälla årets avtalsrörelse? Hur lång tid behövs det egentligen, innan man kan få fram en proposition?

Jag försöker inte springa ifrån problemen. Lång tjänst på försäkringskassa, ledamotskap i socialförsäkringsutskottet och i riks försäkringsverkets styrelse, tidigare även fackligt aktiv i Försäkringsanställdas förbund – allt detta gör att jag känner problematiken.

Jag vet också att det tar ett år innan man kan använda sig av datacentralen i Sundsvall. Det kanske t. o. m. behövs en utbyggnad, och jag förstår att regeringen kommer att ställa sig välvillig till de kostnader som detta kan innebära.

Visst kan man få göra arbetet manuellt, men försäkringskassan skötte ett helt sjukregister fram till för bara några år sedan helt manuellt. Varför

Nr 136

Måndagen den
23 maj 1977

*Om rätt till
retroaktivt sjukpen-
ningtillägg*

förstora svårigheterna, när det inte behöver vara några svårigheter? Frågan är ju här om herr Gustavsson anser att 2,5 miljoner människor skall få retroaktivt sjukpenningtillägg eller inte.

Vad gäller förbättringar i försäkringsvillkoren så vet herr Gustavsson lika väl som jag att tidigare, när man inlämnade en anmälan om ändring till försäkringskassan, kunde man icke få ändringen genomförd förrän vid det månadsskifte som inträffade närmast efter man hade anmält ändringen. Var man sjuk vid den tidpunkten, uppsköts ändringsbeslutet till dagen efter friskskrivningen. Detta ändrades för några år sedan. Man införde då 30-dagarsregeln. Ändringen införs 30 dagar efter att man lämnat in anmälan, även under pågående sjukdom eller om man har föräldrapenning.

Det var en avsevärd förbättring. Men så höjde man kompensationsnivån och gjorde den beskattningsbar och ATP-grundande. Här kommer svårigheterna in. Herr Gustavsson glider förbi att människorna i sinom tid kan få lägre ATP-pension. Han har inte svarat på min fråga om delpensionerna. Är herr Gustavsson beredd att uppdra åt försäkringskassorna att ompröva beslut i delpensioneringsärendena? Det gap som finns mellan den inkomst som gäller när delpensionsbeslutet fattats och den inkomst som kan bli gällande när avtalsrörelsen är över, detta gap kan betyda mycket.

Jag väntar svar på dessa frågor.

Herr socialministern GUSTAVSSON:

Herr talman! Jag har svarat på den interpellation fru Håvik har ställt.

När jag lyssnar till den upprepning av erfarenheter som fru Håvik gör tycker jag att den diskussion och argumentation som fru Håvik framför är mycket märklig. Fru Håvik bör väl, liksom Försäkringsanställdas förbund, ändock ha en uppfattning om att det blir administrativa problem, som vi måste kunna lösa. Det är detta vi här har tagit upp.

Det tar naturligtvis inte så lång tid att skriva en proposition, fru Håvik, men när vi lägger förslaget vill vi se att det också fungerar.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Jag utgår naturligtvis ifrån att det inte skall läggas någon proposition som innebär ett förslag som inte fungerar. Det är ju självklart.

Men jag frågar än en gång: Kommer inte en proposition? Om man har sommaren på sig och lägger förslaget i höst borde det innebära att man kan få fram ett förslag som kan fungera.

Fortfarande talar herr Gustavsson bara om administrativa svårigheter. Jag hör inte ett ord om dessa människors sociala rättigheter – rätten för 2,5 miljoner människor att få detsamma som 1,25 miljoner sedan lång tid har genom avtal.

Är herr Gustavsson så böjd för att enbart lyssna på Försäkringskassaförbundets synpunkter beträffande de administrativa svårigheterna? Jag sade tidigare att det är förbundets rättighet och skyldighet att peka just

på dessa problem. De har pekat på dem varje gång vi har diskuterat en reform. Men faktum är att man måste övervinna problemen om man har en politisk vilja och en känsla av att det är en nödvändig reform och en rättighet som man vill ge människorna.

Herr Gustavsson får inte enbart ducka för administrativa svårigheter. Och dessutom: riks försäkringsverkets förslag är enhälligt så när som på ett särskilt yttrande från Svenska arbetsgivareföreningens representant, som självklart tar avstånd från det. Jag frågar än en gång: Är det Svenska arbetsgivareföreningen som varit tongivande när herr Gustavsson hesiterar inför att lägga förslag?

Skulle ett förslag i höst hindra en retroaktiv lagstiftning? Så borde inte vara fallet; jag känner till ärenden med förslag från herr Gustavsson som just gäller retroaktiva ersättningar.

Herr socialministern GUSTAVSSON:

Herr talman! Om fru Håvik hade lagt ner samma intresse för den här frågan i riks försäkringsverkets styrelse, där fru Håvik har ett ansvar, hade det inte behövt ta från augusti till februari för oss att få förslaget. Varför var fru Håvik inte litet mera aktiv då? Den möjligheten hade funnits.

Jag uppskattar att fru Håvik ger sin tilltro till den nya regeringen. Fru Håvik vet ju att detta inte är något nytt ärende utan att det har varit aktuellt under lång tid.

Sedan, fru Håvik, var både statskontoret och riksrevisionsverket mycket kritiska till att genomföra förslaget så att det fick retroaktiv verkan från den 1 januari 1977. Också det framgår av de handlingar som fru Håvik säger sig ha läst.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Det var alldeles utmärkt att herr Gustavsson nämnde riksrevisionsverket. Jag råkade nämligen av en slump höra en person från detta verk tala i radion – jag uppfattade tyvärr inte hans namn – och han frågade: Måste man skapa millimeterrättvisa? Är det alldeles nödvändigt att ha retroaktiv ersättning för människor som har varit sjuka under en långdragen avtalsperiod? Han ställde sig över huvud taget mycket skeptisk till rättvisan i det fallet. Millimeterrättvisa på det sociala fältet var inte nödvändig, utan man skulle väga de administrativa kostnaderna mot vad människorna kunde få ut i ersättning. Och han tyckte att den ersättning som medborgarna kunde få ut var så blygsam att de administrativa kostnaderna skulle vara helt avgörande. Nu förstår jag till fullo vem herr Gustavsson har lyssnat mest på vid sidan av Svenska arbetsgivareföreningen. Det är alltså riksrevisionsverket som väger så tungt i det ställningstagande som herr Gustavsson här har gjort.

Även om det ligger något utanför den fråga jag ställt i interpellationen måste jag ändå fråga: Anser herr Gustavsson att riksrevisionsverkets uttalande är riktigt? Äger inte dessa 2,5 miljoner löntagare rätt till ersättning

Nr 136

Måndagen den
23 maj 1977

*Om rätt till
retroaktivt sjukpen-
ningstillägg*

på samma sätt som de 1,25 miljonerna har haft hittills? Eller skall man avfärda dessa människors krav med tal om att vi inte kan skapa milimeterrättvisa, och att det är så blygsamma ersättningar det här rör sig om? Den person som kan få 240 kr. i månaden, dvs. 8 kr. om dagen, kanske inte tycker att det är så blygsamt, för den personen har inte speciellt hög årsinkomst.

Herr socialministern GUSTAVSSON:

Herr talman! Fru Håviks sätt att argumentera är mycket märkligt. Vi har sänt ut denna fråga på remiss, och vi har tagit hänsyn till de inkomna remissvaren. Och, fru Håvik, dessa 2,5 miljoner människor anser jag ha precis samma rätt att få sin ersättning som de övriga – och den rätten hade de också under den förra regeringens tid. Det var bara det att då var fru Håvik väldigt tyst.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Jag skall inte kommentera herr Gustavssons sätt att debattera. Min uppfostran förbjuder mig det. Men som jag sade tidigare går herr Gustavsson här förbi den utveckling som har skett. Jag pekade också på de lagregler som tillkommit när det gäller anmälan om inkomständring. Vidare har jag pekat på vad som hänt med förslaget i riks-försäkringsverket. Herr Gustavsson efterlyste min aktiva medverkan i det sammanhanget, och jag har tagit del av förslaget. Jag tycker inte i motsats till herr Gustavsson att verket har tagit särskilt lång tid på sig. I riks-försäkringsverket fick vi in motioner från olika håll – från riksdagen, LO och Landstingsförbundet – och vi tog ställning till dem och till en skrivelse från socialdepartementet. Och jag tycker som sagt inte att verket tog speciellt lång tid på sig: från augusti till februari. Men det helt avgörande för herr Gustavsson är tydligen tiden mellan den 10 och den 24 mars.

Det skulle vara intressant att få ett svar på frågan huruvida riksrevisionsverket har haft den avgörande betydelse som det här verkar – alltså vid sidan om Svenska arbetsgivareföreningen. Likaså skulle jag gärna se att inte alla statsråd vid besvarandet av frågor ständigt hänvisar till den gamla regeringen. Ni har ju suttit så länge nu att ni kan föra en som ni själva säger framåtsyftande politik. Ni skulle ju bli bättre än den gamla regeringen. Visa det då!

Överläggningen var härmed slutad.

Måndagen den
23 maj 1977

*Om tillsynen av
småbarn*

Herr socialministern GUSTAVSSON erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels fru Lantz (vpk) den 10 maj anmällda fråga, 1976/77:439, dels fru Bernströms (fp) den 12 maj anmällda fråga, 1976/77:450, och anförde:

Herr talman! Fru Lantz och fru Bernström har mot bakgrund av en särskild levnads- och miljöundersökning i Stockholms län frågat mig vad jag ämnar göra för att förändra situationen när det gäller tillsynen av småbarn.

Fru Bernström har dessutom frågat mig om jag avser att låta undersöka barns tillsynsformer också i andra län.

Kommunerna är enligt barnomsorgslagen skyldiga att upprätta barnomsorgsplaner. I dessa planer skall behovet av barnomsorg redovisas. Senast tillgängliga planer visar att det år 1976 fanns ca 290 000 barn under 7 år med förvärvsarbetande eller studerande föräldrar. Vid samma tidpunkt fanns ca 160 000 platser i daghem och kommunala familjedaghem. Vidare har den av regeringen tillkallade planeringsgruppen för barnomsorg nyligen genomfört en enkät som omfattar hela landet. Enkäten bearbetas f. n. Den nu redovisade undersökningen i Stockholms län, som genomfördes åren 1972 till 1974, bekräftar således redan tidigare kända förhållanden om behovet av en utbyggd barnomsorg. Framtida behovsundersökningar är enligt min mening viktigast att göra på kommunnivå eller på delområden av en kommun.

Riksdagen har så sent som förra året beslutat om en allmän målsättning för utbyggnaden av barnomsorgen under den närmaste tioårsperioden. Målet är att plats inom den kommunala barnomsorgen utöver den allmänna förskolan skall beredas för alla barn i förskoleåldern till förvärvsarbetande eller studerande föräldrar samt för barn med särskilda behov av stöd och stimulans, så att efterfrågan på sådana platser kan tillgodoses. Den målsättningen innefattar också fritidsverksamheten för barn i skolåldern. Beslut fattades samtidigt om ett utbyggnadsprogram för den närmaste femårsperioden, som byggde på överväganden om vad som var praktiskt möjligt att förverkliga under perioden med beaktande av byggnadsfrågor, personalfrågor m. m.

Jag har för avsikt att – i enlighet med vad som har uttalats i regeringsförklaringen – med kraft verka för att den kommunala barnomsorgen byggs ut enligt riksdagens beslut.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag skall först be att få tacka för svaret, men eftersom min fråga är föranledd av en mycket oroande och allvarlig situation i bl. a. Stockholms län hade jag väntat mig något mer än ett ganska menlöst standardsvar från socialministern.

Hur många larmrapporter skall behöva komma, innan ansvariga politiker som herr Gustavsson är beredda att göra något åt sådana här si-

tuationer? 14 000 yrkesarbetande föräldrar tvingas lämna småbarn under sex år utan tillsyn på dagarna, eller var tionde mamma tvingas lämna sitt barn utan tillsyn. Nästan var femte kvinna med barn i skolåldern under tolv år lämnar barnen utan tillsyn efter skolans slut. Varannan kvinna med barn under tolv år och var tredje man har problem med barnomsorgen i Stockholms län och önskar att den vore bättre.

Uppgifterna visar att alltför många barn och föräldrar har det svårt. Inte mindre än en tredjedel av föräldrarna ger barnen en uppväxtmiljö som ser ut så här: ekonomiska svårigheter, låg utbildning, arbetslöshet, jobbiga arbetsförhållanden, obefintlig fritid – nästan 20 % av den här befolkningen har en bruttoarbetstid på 11 timmar eller mer –, dåliga bostadsförhållanden med litet natur och mycket trafik samt luftföroreningar.

Det är föräldrarnas villkor som bestämmer barnens villkor. Framför allt dikteras de små barnens tillvaro av hur föräldrarna har det. Man måste alltså ändra de vuxnas situation för att kunna ändra barnens.

Det behövs en ny syn med andra värderingar när det gäller barns och föräldrars behov i vårt samhälle. Det är också en fråga om rättighet att kunna existera med de här behoven. Bl. a. behövs en annan bostadspolitik, där människornas behov sätts i förgrunden. Det behövs en allmän arbetstidsförkortning till sex timmar, så att människor får tid med varandra, och det är nödvändigt med bra och gratis barnomsorg för alla barn upp till 14 år.

Svaret som jag fått av herr Gustavsson visar att regeringen har agerat med ointresse på den s. k. SOMI-rapporten. Nu har det gått för långt, herr Gustavsson! Nu räcker det med larmrapporter. Det kommer titt och tätt tidningsartiklar med referat om hur svårt barn har det. Nu måste man, herr Gustavsson, i handling omsätta fagra ord och tomma löften. Om jag vore socialminister, skulle jag inte tillåta att ett enda barn en enda dag till lämnas utan tillsyn. Anser socialministern att det är försvarbart att låta så många barn som det är fråga om bara här i Stockholmsområdet bli lämnade utan omsorg och tillsyn?

Fru BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret på min fråga.

Jag skall inte närmare gå in på den rapport som Inga Lantz redan har redogjort för utan tänker bara ta upp en del saker som jag har reagerat starkt på i SOMI-undersökningen. Det gäller för det första uppgiften att 14 000 föräldrar lämnar sina barn i åldern 0–11 år helt eller delvis utan tillsyn samt för det andra uppgiften att 86 900 föräldrar med barn i åldern 0–11 år upplever brister i barn-tillsynen. Jag tror också att man kan dra den slutsatsen att de barn, vars föräldrar upplever brister i barn-tillsynen vid olika tillfällen, många gånger blir lämnade ensamma därför att tillsyn inte kan ordnas.

Bland dem som upplever brister i tillsynen finns också ett stort antal icke förvärvsarbetande. 48 % av dem som icke yrkesarbetar och som

har barn i åldern 0–6 år och 30 % av ej yrkesarbetande med barn i åldern 7–11 år upplever brister i barntillsynen. Bland de yrkesarbetande är motsvarande siffror 37 % resp. 24 %. Inte ens när man har börjat sitt förvärvsarbete har man alltså lyckats ordna en tillfredsställande barntillsyn.

Jag har frågat socialministern om han har för avsikt att låta göra liknande undersökningar även i andra län. Jag anser det nödvändigt med en kartläggning av det mest akuta behovet av barntillsyn. Det räcker inte att bara säga att vi skall bygga bort bristen. Var och en vet att vi även med nuvarande daghems- och fritidshemsutbyggnad år 1980 kommer att ha en katastrofal brist.

Jag ifrågasätter vidare uppgiften i socialministerns svar att det finns 290 000 barn med förvärvsarbetande eller studerande föräldrar. Själv har jag sett uppgiften att det skulle finnas 435 000 barn med förvärvsarbetande eller studerande föräldrar. Enligt uppgifter från TCO kommer vi år 1980 att ha en halv miljon barn med förvärvsarbetande föräldrar. De skall alltså slåss om de få daghemsplatser som då kommer att finnas.

Man måste försöka komma fram till nya och flexiblare metoder för att lösa dessa problem. Det behövs till en början en uppsökande verksamhet i de mest utsatta områdena. Men samhället måste också rikta in sig på att ge stöd till barn och föräldrar, som ytligt sett har fungerande eller ordnade förhållanden. Även i dessa grupper finns det nämligen barn som inte har det bra och som blir lämnade utan tillsyn.

Jag vill fråga socialministern om han inte är beredd att sätta i gång en uppsökande verksamhet för att barn i dessa unga åldrar inte skall behöva vara ensamma. Jag vill också fråga om socialministern verkligen själv tror att sifferuppgiften 290 000 i svaret stämmer med verkligheten.

Herr socialministern GUSTAVSSON:

Herr talman! Jag kan svara direkt på fru Bernströms fråga. Enligt barnomsorgsplanen skall kommunerna bedriva en sådan uppsökande verksamhet.

Det är rätt intressant att lyssna på denna debatt. Också den levnads- och miljöundersökning som har gjorts i Stockholms län är mycket intressant, och det är värdefullt att vi har fått de siffror som där redovisas. Undersökningen är intressant bl. a. ur den aspekten att den visar på brister i gemenskapen mellan föräldrar och barn. Enligt undersökningen har 29 000 föräldrar i länet ingen eller obetydlig aktivitetsgemenskap med sina barn i åldern 0–11 år. Det är en fråga som jag tycker att varken fru Bernström eller fru Lantz skall gå förbi. Den är nämligen oerhört viktig. Detta är inte bara en fråga om daghemsplatser utan också om hur föräldrarna fungerar.

Undersökningen visar väl dels att föräldrarna har behov av mera tid för samvaro med barnen, dels att det föreligger ett behov av kunskaper om barn. Det innebär att både rätten till kortare arbetstid för småbarnsföräldrar och möjligheterna till en god föräldrautbildning är viktiga reformer, och jag hoppas att vi också skall kunna få igenom dem. Den

Nr 136

Måndagen den
23 maj 1977

*Om tillsynen av
småbarn*

nämnda undersökningen visar hur viktigt detta är, och vår vilja att genomföra det har vi klart gett uttryck för.

Fru Lantz säger att om "jag vore socialminister, skulle inte ett enda barn få vara ensamt". Det skulle vara rätt intressant att få besked om hur fru Lantz skulle lösa detta stora problem på några veckor.

Fru BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag beklagar att man inte har mer än tre minuter till förfogande när det gäller enkla frågor. På den korta tiden hinner man faktiskt inte ta upp allt, framför allt inte en så viktig undersökning som SOMI. Om socialministern hade varit här när vi diskuterade familjepolitik förra veckan, hade han fått höra att jag också tog upp just detta att även om föräldrar är lediga är det inte alltid så att de umgås med sina barn. Jag pekade då just på den undersökning som vi nu diskuterar.

Men jag har fortfarande inte fått något svar från socialministern om han tror att 290 000 är den siffra som gäller.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag tycker fortfarande att herr Gustavsson är oengagerad i denna fråga. Dessutom har herr Gustavsson fel. Det är inte 290 000 barn som har förvärvsarbetande föräldrar utan det är 461 000 barn, och för dem finns bara 83 000 daghemsplatser. I Stockholms län saknar 70 % av barnfamiljerna kollektiv barnomsorg. Det föreligger alltså ett mycket stort behov i detta avseende.

Jag tycker att herr Gustavsson svarar väl enkelt. Det skall byggas 100 000 nya daghemsplatser på fem år. Men bara i Stockholms län skulle det i dag behövas 70 000 platser, för så många barn behöver daghemsplats därför att de har föräldrar som förvärvsarbetar.

Den akuta situationen gäller emellertid de minst 14 000 barn i Stockholm som lämnas helt utan tillsyn någon tid under dygnet.

Det är sant att det finns mycket starka samband mellan låg utbildning och låg inkomst – svaga sociala kontakter och låg aktivitetsnivå. Man vet att brister i arbetsmiljön har samband med hälsoproblem och svaga kontakter med passiv fritid.

Svaret på herr Gustavssons fråga om de 29 000 familjerna där föräldrarna inte har tid med barnen är att införa sex timmars arbetsdag för alla. Då får vi tid för varandra och för barnen och även tid att engagera oss politiskt och fackligt.

Det är alldeles för enkelt att skjuta ifrån sig frågan om barnomsorgens utbyggnad tio år framåt. Jag skulle därför vilja fråga: Är socialministern blasé på sociala frågor, eftersom man skjuter dem så nonchalant framför sig? Det behövs ju åtgärder i dag för att klara de problem som fru Bernström och jag har pekat på i våra frågor. Det finns barn som far illa och för dem måste man vidta åtgärder i dag. Det räcker inte att göra något om tio år eller fem år. Dessutom vet vi att även de planerna är alldeles för blygsamma. Barn kommer att fara illa även i framtiden.

Herr socialministern GUSTAVSSON:

Herr talman! Uppgiften om 290 000 barn, som jag nämnde, är hämtad ur barnomsorgsplanerna. Jag anser att det är de siffror som jag har anledning att använda. Under de debatter som vi haft här i vår har många olika uppgifter kommit fram. Siffrorna har stigit nästan för varje debatt som vi haft, men så länge vi inte har fått fram något annat material, håller jag mig till den uppgift som jag har lämnat. Därmed kan jag inte säga att den är absolut riktig. Det kanske kommer fram andra uppgifter när vi får det nya materialet.

Sedan är det ändå så att det beslut som riksdagen i stort sett enhälligt tog förra året att bygga 100 000 daghemsplatser och 50 000 platser i fritidshem var grundat på den situation som vi hade. Och det finns ingenting som säger att vi inte arbetar för att fullfölja det beslutet, utan det är vår målsättning. Därför blir det angeläget för oss att i fortsättningen se till att frågan följs upp. Naturligtvis kommer vi, när vi får in materialet från kommunerna, att mycket noggrant studera om det är vissa kommuner som ligger mycket illa till och då diskutera vad vi skall göra för att rätta till de missförhållanden som kan råda.

Fru BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tycker att just det som socialministern själv säger, att det finns så många olika siffror i den här debatten, talar för att det verkligen behövs en rejäl genomgång av behovet av barnomsorg och särskilt det mest akuta behovet av barnomsorg – då avser jag de barn som inte har någon tillsyn alls.

Jag tycker att det är beklämmande att socialministern fastnat för siffran 290 000. Jag har nämligen nästan aldrig i någon daghemsdebatt under det senaste året hört den siffran, utan jag har bara hört siffran 435 000 eller 461 000. Och jag menar att det vore bra om socialministern också anpassade sig till den siffran.

Vad gäller kommunernas skyldighet att bedriva uppsökande verksamhet är det tydligen så att de inte gör det, eftersom det finns barn som inte har någon tillsyn. Eller också konstaterar kommunerna bara att barn har det dåligt och gör sedan inte någonting åt det. Det skulle vara bra om socialministern kunde kritisera kommunerna för att de inte sköter sina åligganden på den här punkten.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag konstaterar att herr Gustavsson inte tänker göra något åt det förhållandet att barn lämnas utan tillsyn och utan omsorg. Han säger inte ett ord om vad han tänker göra för att se till att dessa barn inte far illa i framtiden. Han hänvisar bara till planer för fem och tio år framåt, men det hjälper inte i dag, när vi har sådana larmrapporter som SOMI-rapporten i alla fall är och som visar på ett akut problem här i Stockholmsområdet. Och jag är övertygad om att situationen ser likadan ut inom övriga områden i Sverige också.

Vad socialministern skall göra är förstås att för det första ge kommunerna de pengar som behövs för att klara barnomsorgen, i dag och på fem och tio års sikt. Ös ut pengar på barnen! Barn måste få kosta – det är på tiden att herr Gustavsson och regeringen lär sig det. Vi måste alltså prioritera pengar till den här verksamheten därför att barn far illa i dag.

För det andra skall man förstås lagstifta så att kommunerna blir skyldiga att ordna barnomsorg för alla barn så att vi slipper sådana här siffror som att 14 000 föräldrar tvingas lämna sina barn utan tillsyn bara här i Stockholmsområdet.

Men, som jag sade tidigare, det räcker inte med att bygga ut barnomsorgen. Vi måste få en annan syn på föräldrars och barns behov. Vi måste få en annan bostadspolitik som tar hänsyn till att det finns levande människor i våra bostadsområden som har olika behov. Barn har vissa behov, föräldrar har andra behov. Vi måste få en allmän arbetstidsförkortning till sex timmar per dag så att vi hinner vara med varandra – det är en kvalitetsfråga också för barnen. Vi måste få en garanterad rätt till arbete. Och vi måste få en annan utbildningspolitik.

Jag är fullt medveten om att det är olika saker som måste till för att bryta de här negativa sambanden, som alltid drabbar barnfamiljer med låga inkomster värst, de som också bor i de torftigaste bostadsområdena och har de svåraste och tyngsta arbetena.

Men jag har hittills inte hört något enda ord från herr Gustavsson om vad han tänker göra åt de här förhållandena.

Herr socialministern GUSTAVSSON:

Herr talman! Även om jag hade kommit med sådana uppgifter så hade fru Lantz inte lyssnat.

På frågan om vad vi tänker göra vill jag säga: Vi har under det föregående året och in på detta år byggt så många platser att det nu gäller att se till att det finns personal. AMS håller på med reaktiveringskurser, och glädjande nog ser det ut som att det är stort intresse för dem. Det är den ena saken.

Sedan, fru Lantz, är det ju inte säkert, när det gäller den uppgift som kom fram i utredningen om att 29 000 familjer har dålig kontakt med sina barn, att detta alltid beror på svårigheter med tid. Jag tror att vi också måste föra in föräldransvaret i debatten, för det är ganska viktigt, och sedan gemensamt arbeta för att många av de här problemen som har påtalats verkligen tas upp.

Antalet 435 000, fru Bernström, har tydligen kommit fram genom en arbetskraftsundersökning. Man har tagit reda på hur många föräldrar det är som arbetar från en timme och uppåt och på det sättet fått fram hur många ensamma barn som behöver tillsyn. De siffror jag har använt är de som har räknats fram vid arbetet med barnomsorgsplanerna. Nu har vi i departementet en planeringsgrupp för barnomsorger som skall arbeta med det här och få fram ett bättre alternativ än vi hittills har haft.

Fru BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja påpeka att inte bara arbetskraftsundersökningen har studerat behovet av barntillsyn. Utredningen om barns livsmiljö, barnmiljöutredningen, ger en uppgift om att 245 600 mödrar med barn under sju år arbetar 20 timmar i veckan eller mer; det är alltså bara fråga om mödrar. Det vore bättre om man stödde sig på de uppgifter som är litet mer realistiska än på siffror som inte har någonting med verkligheten att göra.

Om föräldrar skall kunna ta ansvar för sina barn måste man också ge dem förutsättningar att ta det ansvaret. Nu har regering och riksdag fattat beslut om en familjepolitik som innebär förkortad arbetstid för småbarnsföräldrar, och det är väldigt bra och viktigt. Jag tror att det i mycket stor utsträckning kommer att underlätta föräldrarnas situation. Men vi måste i så fall också påskynda föräldrautbildningen, där man får kunskap om hur man skall fungera som förälder, och vi måste naturligtvis förbättra samhället i stort.

Jag skulle vilja ha socialministern att säga, att han skall tillsätta någon form av krisgrupp för att se över de här förhållandena. Också socialministern måste väl inse att även om vi bygger de 100 000 daghemsplatserna kommer vi att ha ensamma barn år 1980. Kan verkligen socialministern sova gott om natten med den vetskapen?

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Om statsrådet Gustavsson hade deklarerat att regeringen har för avsikt att klara omsorgen om barnen – det gäller både långsiktigt och den mycket akuta situationen i Stockholms län – och sagt att han inte tillåter att minst 14 000 barn under sex år dagligen lämnas utan tillsyn här i Stockholmsområdet, då hade jag känt mig mycket lugnare, men det gör han inte. Det är skrämmande att socialministern tydligen accepterar det förhållandet att små barn lämnas ensamma. Sådant är förfärligt när det gäller barn i skolåldern, men när det gäller små barn, som inte kan ta vara på sig själva, tycker jag att en socialminister borde reagera. Det är ju ändå herr Gustavsson som har det yttersta ansvaret i den här frågan och har möjlighet att göra någonting.

När vi talar om att 29 000 familjer har dålig kontakt med sina barn skall vi inte glömma bort att det i SOMI-rapporten också har redovisats att nästan 20 % av föräldrarna har bruttoarbetstider på elva timmar och mer per dag. Det finns inte så mycket utrymme för kontakt med barn på den korta tid som blir över, och därför måste man genomföra sex timmars arbetsdag för alla arbetstagar.

Herr TALMANNEN erinrade om att när fråga besvaras får det första anförandet från varje talare räcka längst tre minuter, det andra längst två minuter och varje följande anförande längst en minut.

Måndagen den
23 maj 1977

*Om åtgärder för att
underlätta individu-
ell elmätning i
flerfamiljshus*

Herr socialministern GUSTAVSSON:

Herr talman! Jag har icke accepterat det förhållande som fru Lantz påtalar, men jag anser inte att vi kan gå ut och säga till föräldrarna att inom en vecka eller två skall vi ha klarat av problemen. Det är ju det som fru Lantz påstår att jag skulle kunna göra.

Fru Bernström! När vi förra året – och då var fru Bernströms partiledare med – blev överens om 100 000 nya daghemsplatser, så var vi medvetna om att det inte innebar en fullständig täckning under de fem åren.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Socialministern säger att han inte har accepterat detta förhållande. Men då är vi tillbaka vid den fråga som jag ställde till socialministern: Vad tänker socialministern göra åt den här situationen? Svara då på det, och kom inte med allmänna deklarationer om fem och tio år! Det är situationen i dag som vi måste reda ut på något vis.

Fru BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tror att man faktiskt måste pröva andra lösningar än de traditionella barnomsorgslösningarna. Man måste på skarpen tänka till för att hitta andra tillsynsformer än dem som finns i dag. Det finns säkert möjlighet om man bara vill pröva på nya, flexiblare lösningar. Det är det som jag vill att socialministern skall göra, och jag vill ha besked av socialministern om han är intresserad av att göra det. De 100 000 daghemsplatserna räcker ju inte till. Jag är fullt medveten om att också folkpartiets partiledare vet detta.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om åtgärder för att underlätta individuell elmätning i flerfamiljshus

Herr statsrådet JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Granstedts (c) den 29 april anmälda fråga, 1976/77:415, till fru bostadsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Granstedt har frågat chefen för bostadsdepartementet om hon är beredd att medverka till tillkomsten av sådana lagregler att elleverantörer inte kan försvåra eller förhindra införandet av individuell elmätning i flerfamiljshus. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Elleveranserna sker på de villkor som återfinns i Allmänna bestämmelser för kraftleverans vid lågspänning, vilka har utarbetats av branschorganisationen Svenska elverksföreningen. Bestämmelserna tillämpas, enligt vad jag har erfarit av flertalet elleverantörer. Enligt bestämmelserna är det inte tillåtet för abonnent att från installationen distribuera kraft till annan förbrukare utan leverantörens skriftliga medgivande.

Jag anser att varje möjlighet att spara energi bör tas till vara. Jag delar därför herr Granstedts uppfattning att man bör underlätta individuell elmätning i flerfamiljshus för att på så sätt stimulera energisparande i sådana hus.

Enligt vad jag har inhämtat anser man inom Elverksföreningen att leveransbestämmelserna inte bör vara utformade så att de motverkar sparandet av elenergi. Föreningen är också medveten om de problem som hör samman med den fråga som herr Granstedt har tagit upp. Föreningen har därför tillsatt en arbetsgrupp för att utreda hithörande frågor. Resultatet av arbetet beräknas föreligga hösten 1977. Mot denna bakgrund är jag f. n. inte beredd att föreslå sådana lagregler som herr Granstedt efterlyser.

Herr GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag vill först tacka statsrådet för svaret på min fråga.

Anledningen till att jag ställde denna fråga var att jag fick kännedom om ett konkret fall. I en bostadsrättsförening ville man införa individuell mätning och vände sig till den lokala eldistributören för att få genomföra denna ordning. Eldistributören svarade nej och påstod att det inte var förenligt med gällande leverans- och koncessionsbestämmelser att tillåta individuell mätning med mindre än att varje lägenhetsinnehavare tecknade ett eget avtal med distributören, vilket alltså skulle innebära en kostnad på flera tusen kronor för varje lägenhetsinnehavare i ingångsavgift.

Denna bostadsrättsförening hade en mycket energisk företrädare. Han lät sig inte nöja med detta, utan efter några omgångar med den lokala eldistributören vände han sig till industriverket för att höra efter om verkligen koncessionsbestämmelserna var sådana att distributören var förhindrad att tillåta individuell mätning. Industriverket sade att några sådana generella regler inte gäller utan att det ankommer på varje lokal distributör att ta ställning till denna fråga. Då återvände han till den lokala distributören och sade att de hänvisningar han fått inte stämde med verkligheten, men den lokala distributören sade fortfarande nej. Till sist kom hela affären till en Stockholmskvällstidnings kännedom och föranledde en del skrivelser där, och sedan sade den lokala elleverantören ja. Historien slutade alltså lyckligt, och i bostadsrättsföreningen i fråga får man nu individuell mätning. Men det åstadkoms enbart genom att denna bostadsrättsförening hade en ovanligt energisk företrädare som prövade alla tänkbara möjligheter för att få sin vilja igenom och – eventuellt – genom att en kvällstidning skrev om saken. Alla bostadsrättsföreningar som vill ha individuell mätning kanske inte har lika energiska företrädare, och kvällstidningarna vill säkert inte ta upp sådana här fall alltför många gånger.

Det är viktigt att inga hinder finns för den som vill ha individuell mätning. Det är positivt att en utredning skall genomföras av Elverksföreningen, och jag hoppas att den leder till det resultat som efterlyses.

Måndagen den
23 maj 1977

*Om åtgärder för att
underlätta individu-
ell elmätning i
flerfamiljshus*

Det får inte vara så att en lokal leverantör kan förhindra individuell mätning.

Om nu utredningen inte leder till det resultat som är önskvärt hoppas jag att det kan bli aktuellt med lagstiftning för att vi skall få garantier för att individuell mätning kan genomföras.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Det framgår av mitt svar på herr Granstedts fråga att lagstiftning kan bli aktuell om man inte hittar andra sätt att komma till rätta med problemet.

Jag vill understryka att det finns många utredningar som klart visar att det förekommer ett avsevärt slöseri vid kollektiv mätning. Vill man stimulera till sparande skall man därför försöka införa individuell mätning i ökad utsträckning. Det var bl. a. detta faktum som låg bakom riksdagens uttalande 1975 om möjligheten att företa en sådan förändring i 9 a § bostadsfinansieringsförordningen att en förutsättning för bostadslån skulle vara att huset försågs med anordningar som gjorde det möjligt att mäta och debitera leverans av varmvatten, el och gas särskilt för varje lägenhet. om ej beträffande lån för ombyggnad särskilda skäl däremot förelåg. Riksdagens uttalande enligt civilutskottets betänkande 1975:28 skall rimligen inte kunna åsidosättas genom olika elföreningars administrativa svårigheter i det här avseendet. Kan man inte slita tvisten på något annat sätt måste man naturligtvis tillgripa lagstiftning, även om jag vill undvika det i det längsta. Jag hoppas alltså att det skall gå att klara det på annat sätt.

Herr GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag konstaterar att detta problem kommer att lösas, på det ena eller andra sättet: antingen genom frivilliga åtgärder eller genom lagstiftning. Det kanske t. o. m. är så att statsrådets beredvillighet att föreslå lagstiftning vid behov kan underlätta tillkomsten av frivilliga åtgärder.

Det är, som också statsrådet Johansson konstaterade, så att individuell mätning är ett mycket bra sätt att komma till rätta med slöseri av olika slag. Det är bara att beklaga att det förekommit sådana här lokala bromsningar av positiva initiativ i en bostadsrättsförening. Jag hoppas att det inte skall behöva upprepas, utan att alla initiativ i denna riktning ute i bostadsområdena kommer att bemötas positivt både lokalt och centralt.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag vill bara tillägga en sak som kan vara viktig att säga, så att inte leveransbestämmelserna verkar helt omotiverade.

Det finns på detta område något som heter kedjehandel – återdistribution av el – som kan leda till olägenheter från säkerhets-, kontroll-, mätnoggrannhets- och tariffsynpunkter. Det är alltså detta som har legat bakom den hittillsvarande restriktiviteten från elleverantörernas sida.

Min utgångspunkt är att de synpunkterna, att ha kontroll över rätten till återdistribution och inte tillåta kedjehandel, inte hindrar en individuell mätning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Om användningen av statliga medel för vissa broschyrer m. m.

Herr statsrådet JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Söderqvists (vpk) den 5 maj anmälda fråga, 1976/77:430, och anförde:

Herr talman! Herr Söderqvist har frågat mig om det är rätt att statliga pengar får användas till propaganda i en fråga där det råder stora åsiktskillnader bland svenska folket och där något definitivt beslut ännu inte fattats av riksdagen. Bakgrunden till herr Söderqvists fråga är att statens vattenfallsverk i egenskap av hälftendelägare i Centrala driftledningen (CDL) har medverkat till utgivning av informationsmaterial om kärnkraft.

Det är naturligtvis principiellt olämpligt om statliga verk och myndigheter deltar i eller bedriver informationsverksamhet som har drag av propaganda i politiskt kontroversiella frågor. Jag är för min del inställd på att sådan verksamhet bör begränsas.

Herr SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka energiministern för svaret, som ju är positivt. Vi har tydligen samma uppfattning i denna fråga. Vad det konkret gäller är dock på vad sätt energiministern och/eller regeringen tänker ingripa för att genomföra den önskvärda begränsningen. Jag vill ta upp den frågan litet närmare, eftersom den inte är så enkel som man kan tycka när man läser dagens föredragningslista. Det rör sig inte bara om något så relativt oskyldigt som "användningen av statliga medel för vissa broschyrer m. m.". Det är fråga om en rent politisk kampanj inför nästa års energibeslut, en kampanj som bedrivs mycket målmedvetet och med stora ekonomiska resurser av de intressen som vill att Sverige skall satsa helt och fullt på kärnkraften.

Vi kan inte hindra de stora privata ekonomiska intressen som ligger bakom och driver på i den här kampanjen. Men vi har rätt och skyldighet att ifrågasätta det riktiga i att allmänna medel, skatte- eller driftintäkter, används för en ohämmad propaganda för den ena sidans åsikter i en viktig samhällsfråga där något slutgiltigt beslut ännu inte har fattats – detta så mycket mer som den andra sidan, kärnkraftsmotståndarna, inte har den ringaste möjlighet att för sin sak disponera några statliga pengar utan officiellt tillstånd och också har nekats allra minsta anslag för att kunna väga upp den massiva övervikt som kärnkraftsanhängarna har i den här frågan.

Nr 136

Måndagen den
23 maj 1977

*Om användningen
av statliga medel för
vissa broschyrer
m. m.*

Måndagen den
23 maj 1977

*Om användningen
av statliga medel för
vissa broschyrer
m. m.*

Den direkta orsaken till min fråga är det studiepaket som ett antal energiproducenter med CDL i spetsen har gått ut med till de svenska skolorna och studieförbunden. CDL är som alla vet kraftbolagens samarbetsorganisation, och däri ingår såväl statliga Vattenfall som ett antal kommunala kraftbolag. Det är inte något dåligt eller billigt studiematerial som erbjuds. Det ligger i kostnadsläget 300 kr. per paket, och det erbjuds gratis till de skolor som vill använda det. Det omfattar sammanlagt sju skrifter och en lärarhandledning. Bland skrifterna återfinner vi kärnfysikern Evelyn Sokolowskis bok *Kärnkraften – principer och problem*, en bok som påstår att alla problem med kärnkraft egentligen är lösta och att alla invändningar mot en utbyggnad i själva verket är skadliga för framtidskridandet. Det är alltså den "upplysning" som svenska skolor nu skall få ta del av. Och detta är inte det första studiepaket som CDL ger ut. Man har också tidigare givit ut ett paket som har spritts med stor framgång.

Frågan är nu: På vad sätt tänker energiministern eller regeringen ingripa konkret för att stoppa att statliga pengar används på detta sätt?

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Som herr Söderqvist vet är under riksdagens behandling, bl. a. i tilläggsbudget III, frågor om anslag som ställs till förfogande – också av skattemedel – för fria grupper och organisationer som tidigare har dokumenterat att de har intresse av att sprida kunskap i energifrågor. Det anslaget, på 450 000 kr., är ju avsett just att främja en allsidig informations- och kunskapsspridning.

Jag tror inte att det är möjligt att komma ifrån partsinlagor i sammanhanget – det är alltför stora och tunga ekonomiska intressen involverade. Det som frågeställningen gäller, och den är principiellt viktig, är i vilken utsträckning statliga verk och myndigheter skall kunna medverka i detta sammanhang. Jag tror personligen att det är viktigt, inte minst i en fråga som är kontroversiell bland medborgarna och partiskiljande, att kunna tänka sig en folkomröstning och att statsmakterna där klagör sin inställning. Detta skyddar statliga verk och myndigheter från att behöva delta i sammanhang som kan vara kontroversiella. Det skall inte vara så att statliga verk och myndigheter kan växla uppfattning i sådana frågor efter vilken politisk majoritet som för tillfället föreligger.

Jag är naturligtvis intresserad av att pröva olika metoder för att begränsa den här sortens propagandabetonade information – det vill jag understrika. Men jag är för dagen inte beredd att ge det exakta receptet; då hade jag sagt det i svaret.

Herr SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag noterar att det föreligger överensstämmelse i åsikter mellan statsrådet Johansson och mig, och det är glädjande. Men faktum är att om man så att säga står på den andra sidan och arbetar för kärnkraftsmotstånd för att stoppa kärnkraft i Sverige kan man inte annat

än slås av den oerhörda obalans som råder. Vi har i folkomröstningskommittén beställt allt material som ges ut av dem som förespråkar kärnkraft. Det finns mycket sådant material; det uppgår nu till 48 kg, alltså en ganska stor packe. Det är naturligtvis inte bara materialet från CDL utan även vad den privata industrin och andra har gett ut. Men de som arbetar mot kärnkraft har – som jag sade i mitt första anförande – inte fått något som helst stöd i det här fallet. De får arbeta på frivillig basis, och det blir mycket marginellt.

Det är alltså fråga om vad statliga verk kan tillåtas göra. Det statliga Vattenfall har enligt min uppfattning mycket klokt utnyttjat de möjligheter som finns; det gäller inte bara det här studiepaketet. Man kan gå till informationscentraler vid kärnkraftsbyggnader, exempelvis till Forsmark i Uppland som jag kommer ifrån, för att se vilken oerhörd propagandaapparat som finns där. Propagandan bekostas givetvis med statliga pengar. Den stora informationscentralen som finns i Forsmark, där grupper av människor som kommer på besök spolas igenom, bedriver en ohämmad propaganda för kärnkraft. Sådant borde regeringen i dagens läge ha möjlighet att ingripa mot.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag anser inte att det i dag är rätt tidpunkt att gå in och analysera olika typer av information, eller som herr Söderqvist vill benämna det ohämmad propaganda. Jag konstaterar bara att vattenfallsverket i egenskap av affärsdrivande verk har en särskild stat som regeringen årligen fastställer och att Vattenfalls andel i finansieringen av CDL:s verksamhet betalas av driftmedel. Det är också riktigt.

CDL:s totala informationsverksamhet år 1976 kostade ca 1 milj. kr., varav hälften belöper sig på vattenfallsverket. Jag har i mitt svar på frågan sagt att jag för min del är inställd på att denna verksamhet och dessa kostnader skall begränsas.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Om elförsörjningen på Gotland

Herr statsrådet JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Nilssons i Visby (s) den 22 april anmälda interpellation, 1976/77:138, och anförde:

Herr talman! Herr Nilsson i Visby har frågat mig om regeringen avser att under våren 1977 lägga fram proposition rörande elförsörjningen på Gotland och om regeringen i så fall kommer att förorda att en ny kabelförbindelse mellan Gotland och fastlandet kommer till stånd.

Elförsörjningen på Gotland, så när som på eldistributionen inom Visbyområdet, ombesörjs av AB Skandinaviska Elverk genom dess dotterbolag Voxnans Kraft AB och AB Gotlands Kraftverk. Voxnan förser via ett transiteringsavtal med statens vattenfallsverk Gotlands Kraftverk

Måndagen den
23 maj 1977

*Om elförsörjningen
på Gotland*

med råkraft från fastlandet. Gotlands Kraftverk producerar dessutom egen råkraft och levererar sådan till det kommunägda Visby elverk för distribution inom Visbyområdet. Gotlands Kraftverk svarar självt för eldistributionen på Gotland i övrigt.

Förhandlingar pågår f. n. mellan Vattenfall och Skandinaviska Elverk om ett övertagande av Voxnans och Gotlands Kraftverks anläggningar på Gotland. Om dessa förhandlingar leder till en överenskommelse är avsikten att genomföra en omstrukturering av elförsörjningen på Gotland från den 1 januari 1978. En utjämning av elpriserna mellan Gotland och fastlandet avses ske vid samma tidpunkt. Lösningen innebär att Vattenfall i framtiden kommer att svara för att prisutvecklingen på råkraft blir likartad på Gotland och på fastlandet. Härigenom garanteras Gotlands elkonsumenter en prisnivå på råkraften som motsvarar den genomsnittliga fastlandsnivån.

Det i dag helt oljebaserade elproduktionssystemet på Gotland måste enligt nu gällande prognoser utökas senast år 1979 för att man skall klara den väntade förbrukningsökningen. Alternativet till en lokal produktionsutbyggnad är en ny kabel från fastlandet. Vattenfall har utrett denna fråga från totalekonomisk synpunkt vid olika alternativ för den framtida produktionsutbyggnaden på fastlandet. Kalkylerna visar entydigt att med den utveckling i olika avseenden som kan förutses finns inga ekonomiska motiv för att nu besluta om en kabelutbyggnad. Kabelfrågan kan givetvis omprövas senare, om den långsiktiga utvecklingen skulle motivera det. Jag vill här understryka att det inte är nödvändigt att bygga en ny kabelförbindelse för att säkra en varaktig utjämning mellan elpriserna på Gotland och fastlandet.

Vattenfall genomför f. n. en utredning om lämplig utbyggnad av produktionsapparaten på Gotland. Denna utredning, som genomförs skyndsamt, kommer att resultera i förslag om lämplig anläggningstyp för den utbyggnad som erfordras till år 1979. Vidare studeras bl. a. möjligheterna att senare bygga ett kolkraftverk i Slite.

Sammanfattningsvis vill jag som svar på herr Nilssons i Visby frågor anföra följande:

Målsättningen är att förhandlingarna mellan Vattenfall och Skandinaviska Elverk om ett övertagande av anläggningarna på Gotland denna gång snarast skall leda till en uppgörelse. En proposition i frågan kommer att föreläggas riksdagen så snart som möjligt efter det att förhandlingsresultatet har utvärderats. Mot bakgrund av utförda utredningar är regeringen därvid inte beredd att föreslå att en ny kabelförbindelse mellan Gotland och fastlandet kommer till stånd.

Herr NILSSON i Visby (s):

Herr talman! Först ett tack till statsrådet Johansson för att jag har fått min interpellation besvarad – även om svaret inte var vad jag hade hoppats på. I min interpellation påpekade jag att frågan om elförsörjningen och det pris vi får betala för vår elenergi på Gotland är en viktig och

betydelsefull fråga såväl för den enskilde som för näringslivet.

Sedan staten i början av 1950-talet byggt en kabelförbindelse med fastlandet – f. ö. världens första likströmsförbindelse för högspänning – och börjat subventionera överföringen av elkraft från fastlandet, kunde Gotlands kraftverk ända fram till slutet av 1960-talet hålla samma taxor som på fastlandet. Som en följd av ökad efterfrågan på elenergi och trots ett maximalt utnyttjande av kabelförbindelsen täcker den nu endast en mindre del av Gotlands elkraftbehov. Elförsörjningen måste därför f. n. huvudsakligen baseras på produktion i oljebaserade mindre anläggningar, vilket i sin tur ger höga produktionskostnader. Därmed påverkas priset på den energi som levereras till abonnenterna. I dag ligger priset 5–7 öre högre per kilowattimme än det mellansvenska priset, något beroende på vilken taxa man jämför med.

De små enheterna gör att jag och många med mig alltså tror att en ny kabelförbindelse med fastlandet på exempelvis 100 megawatt är den tekniskt och ekonomiskt enda realistiska lösningen. Om man bygger ut elproduktionen med oljebaserade anläggningar på Gotland innebär ju detta dels att vi blir ännu mera beroende av olja och tar ytterligare ett kliv in i oljekraftsamhället med de allvarliga konsekvenser detta har för miljön och bytesbalansen, dels att vi konserverar ett tillstånd där man inte kan producera elenergi till acceptabla priser.

I sitt svar anför statsrådet Johansson:

”Förhandlingar pågår f. n. mellan Vattenfall och Skandinaviska Elverk om ett övertagande av Voxnans och Gotlands kraftverks anläggningar på Gotland. Om dessa förhandlingar leder till en överenskommelse är avsikten att genomföra en omstrukturering av elförsörjningen på Gotland från den 1 januari 1978. En utjämning av elpriserna mellan Gotland och fastlandet avses ske vid samma tidpunkt.”

Vilka åtgärder kommer statsrådet att vidta för den händelse att förhandlingarna inte leder till önskvärd överenskommelse?

När det gäller prisfrågan ställer jag mig undrande till varför gotlänningarna skall behöva vänta till den 1 januari 1978, innan statsrådet har för avsikt att vidta någon åtgärd.

På ett annat ställe i svaret anför statsrådet: ”Jag vill här understryka att det inte är nödvändigt att bygga en ny kabelförbindelse för att säkra en varaktig utjämning mellan elpriserna på Gotland och fastlandet.”

Om frågan om överföringskabel och frågan om energipriset inte har något samband, varför måste vi då vänta till den 1 januari 1978, innan utjämning kan ske? Regeringen har dock ett av riksdagen lämnat uppdrag att åstadkomma en utjämning av den prisskillnad som nu råder. Ett slopande av elskatten på 3 öre på Gotland kan ske ganska snart, om man har för avsikt och en vilja att göra något.

Höjningen av elskatten infördes, om jag inte helt har tagit fel, för att höja elpriset och på så sätt bromsa ökningen av elkonsumtionen. Men Gotland har ju redan det högre elpriset, och då är denna bromseffekt helt onödigt.

Nr 136

Måndagen den
23 maj 1977

*Om elförsörjningen
på Gotland*

Jag vill fråga statsrådet Johansson: Är statsrådet villig att medverka till att elskatten slopas snarast på Gotland som en tillfällig lösning av prisfrågan?

Det finns i svaret några andra meningar som gör mig något fundersam. Statsrådet talar om att alternativet till en lokal produktionsutbyggnad är en ny kabel från fastlandet. Jag är övertygad om att flertalet av dem som sysslar med elfrågan på Gotland har uppfattat kabeln som huvudalternativet.

Statsrådet anför vidare att Vattenfall har utrett denna fråga från totalekonomisk synpunkt vid olika alternativ för den framtida produktionsutbyggnaden på fastlandet. Det skulle vara intressant att veta vilka alternativ man då har räknat med. Är det vindkraft?

Litet längre fram i svaret står det nämligen: "Kabelfrågan kan givetvis omprövas senare om den långsiktiga utvecklingen skulle motivera det." Utan att på något sätt misstolka denna skrivning vill jag säga att det kan väl inte vara något annat än kärnkraften som åsyftas när man talar om långsiktig utveckling.

På tal om vindkraft kanske statsrådet Johansson vill utveckla de synpunkter som han framförde vid en konferens i Kalmar den 22 januari 1977. Enligt referat från denna konferens hade statsrådet sagt att Gotlands framtida energiförsörjning kan klaras med vindkraft och att alternativet med ny kabel är för dyrt, 170 miljoner.

I årets budgetproposition, bilaga 17, industridepartementet, stod att läsa på s. 19: "Förhandlingar och överläggningar om hur Gotlands elförsörjning skall lösas pågår med berörda kraftföretag och Gotlands kommun. När dessa har avslutats, vilket beräknas ske under våren 1977, avser regeringen att återkomma till riksdagen i frågan." Visserligen är våren något sen i år, men ännu har vi inte sett något förslag från regeringen. Det är därför jag har framställt min interpellation.

I regeringens proposition 1976/77:150 finns ett avsnitt med rubriken Långtidsbudget för perioden 1977/78–1981/82. I denna långtidsbudget letar jag förgäves efter någon antydning om att man har för avsikt att klara Gotlands elförsörjning under denna period. Vad jag kan utläsa är att man beräknar att anslaget till energiförsörjningen skall minska med i genomsnitt 2,3 % under denna period. Det skulle vara välgörande för dem det berör om statsrådet Johansson ville tala om hur man tänkt finansiera kostnaderna som uppkommer när Gotlands elförsörjning skall klaras. Det gäller investeringar i en ny kabel eller någon annan kraftkälla, det gäller priset för övertagandet av Gotlands kraftverk och det gäller kostnaderna som sammanhänger med reduceringen av nuvarande elpris för gotlänningarna med 5–7 öre per kilowattimme, vilket i dagsläget kan beräknas till 30 à 40 milj. kr. per år.

Herr NYQUIST (s):

Herr talman! När herr Nilsson i Visby interPELLERAR i frågan om det blir en ny kabelförbindelse mellan fastlandet och Gotland för att trygga

elförsörjningen, så är svaret intressant inte bara för gotlänningarna. Det svar som nu har lämnats är negativt. Det är negativt även i fråga om sysselsättning. I Ludvika kommun, där jag hör hemma, ser man med stort intresse på vad regeringen företar sig på den här punkten. Framför allt gäller det ASEA:s sektor för kraftöverföringsprodukter i Ludvika.

Ända sedan 1954, då ASEA som herr Nilsson har påpekat tog världens första kommersiella likströmsöverföring i drift mellan svenska fastlandet och Gotland, har ASEA varit känt som det ledande företaget i världen bland leverantörer av likströmsutrustningar för kraftöverföring. Under 1950- och 1960-talen fick ASEA direkta exportorder på projekt för högspänd likström. Halvledarteknikens starka utveckling under slutet av 1960-talet har medfört att ASEA i dag helt övergått från att använda jonventiler som strömriktande element till att använda tyristorventiler.

Övergången till denna teknik har samtidigt gjort det lättare för nya företag att utveckla motsvarande utrustning och därmed etablera sig inom likströmsområdet. Många länders industrier konkurrerar nu med ASEA. Marknaden för projekt med högspänd likström har alltid karakteriserats av stora variationer. F. n. upplever världen en klar stagnation i fråga om sådana projekt. Inga projekt har upphandlats under de senaste två åren, och en ny aktiv period förväntas inte inledas förrän 1978. De projekt som ASEA f. n. har under arbete är i stort sett slutförverkade.

Med tanke på den nu rådande konjunkturen är detta speciellt olyckligt, och en beställning på utrustning till en ny likströmsöverföring till Gotland skulle ge ett väsentligt bidrag till sysselsättningen. Det kan nämnas att ASEA:s sektor i Ludvika under 1976 hade en orderingång som i volym räknat var endast 50 % av utleveranserna, och att sektorn kan få sysselsättningssvårigheter redan under andra halvåret i år.

Herr talman! Det är inför problemen med sysselsättningen jag har begärt ordet i den här frågan. I en kommun och i en länsdel som redan våndas inför de bekymmer som finns vid järnmalmgruvorna, där flera hundra anställda riskerar att förlora sina jobb, liksom hos de företag som svarar för service till dessa, så kan detta med ASEA bli en allvarlig påspädning.

Det är naturligtvis inte bara sysselsättningen på tillverkningsidan som äventyras av ryckigheten i orderingången på likströmsprojekt. Det drabbar även den stora och specialutbildade ingenjörsstab som fordras för likströmsprojekt. ASEA har ett hundratal högt kvalificerade ingenjörer och tekniker sysselsatta med projekt för högspänd likström.

Det har meddelats att om ASEA får beställning på en ny överföring till Gotland, kommer den åter att innehålla en teknisk nyhet genom att den blir utrustad med världens hittills mest högspända tyristorer. Det är en utveckling som givetvis är av stort värde, när ASEA skall konkurrera med övriga företag då det gäller framtida projekt.

Här borde alltså hänsyn ha tagits till utvecklingen av svensk teknik och ingenjörskonst liksom till möjligheten att i dagens sysselsättningsläge skapa arbete i en kommun, där man just nu känner stor oro för framtiden.

Det är beklagligt om inte statsrådet uppfattar den situationen och vill medverka till åtgärder för att nå en förbättring.

I det läget är vi många som känner oss upprörda om man väljer ett system med fortsatt oljekraftproduktion på Gotland.

Herr statsråd! Vänta inte till senare med omprövningen av frågan om kraftöverföring med högspänd likström! Utnyttja det lämpliga tillfället, och gör det omgående.

Herr GUSTAFSSON i Stenkyrka (c):

Herr talman! Styrande i frågor om elenergin är bl. a. tre faktorer: behov, tillgång och pris. Då det gäller att komma till rätta med missförhållandena i Gotlands situation kommer därtill tidsfaktorn. Det kan rimligtvis inte få dröja med en lösning för Gotlands del längre än absolut nödvändigt.

Behovet är bl. a. starkt beroende av utvecklingstakten då det gäller utbyggnad av näringslivet och kanske främst då industrisektorn. Det förtjänar påpekas att i nuläget är Gotland den region i landet som har lägst industrialiseringsgrad. För Gotlands del är ca 18 % av de yrkesverksamma sysselsatta i industrin, vilket skall jämföras med något över 30 % för landet som helhet. Om statsmakterna vill medverka till att behålla befolkningen på Gotland, så blir det nödvändigt att bygga ut näringslivet. Beroende på utgångsläget kommer därvid behovet av elenergi att stiga relativt sett starkare på Gotland än i motsvarande delar av landet. Som alla vet kommer också en utbyggnad att ske av viss energikrävande industri. Jordbrukskooperationen står inför utbyggnader av slakteri, mejeri och foderhantering. Cementa har påbörjat sitt bygge i Slite, där ca två tredjedelar av landets cementproduktion skall försiggå.

När det gäller lantbruket, som sysselsätter ca 18 % av Gotlands befolkning, rustas det nu i ekonomibyggnaderna. Man har i dag en mera optimistisk syn på framtiden än tidigare. Tunga och smutsiga arbeten behöver underlättas. Även bostadsbeståndet på Gotland är översiktligt sett i behov av modernisering och upprustning. Jag vill säga att i gamla kalkstenshus passar det bra med elektricitet. Gotland är vidare ett av våra primära rekreationsområden. Sommarhusen är ofta beroende av el på grund av att man utnyttjar de husen bara en del av året.

Detta är bara några exempel på de krav som ställs på behovstäckningen. Som jag tidigare sagt beräknas *tillgången* på elenergi räcka fram t. o. m. 1979. En utbyggnad, oavsett om den skall ske lokalt eller genom kabel, måste planeras i god tid för att inte elenergibrist skall uppstå vid nämnda tidpunkt. Jag anser att det vore bra att ta kontakt med Gotlands kommun, bl. a. i planfrågorna. Det har också diskuterats om Gotland skall vara med i ett gemensamt bolag med Vattenfall för distribution av elenergi på Gotland.

Vad *priset* på elektrisk kraft angår har det tidigare berörts i debatten, och jag skall nu inte gå närmare in på den frågan. Men ungefär 25–30 milj. kr. är den merkostnad som Gotlands befolkning i dag betalar. Bakgrunden till detta är att behovet av elenergi till så stor del täcks av

Måndagen den
23 maj 1977*Om elförsörjningen
på Gotland*

oljeproducerad produktion och att oljeprisstegringen slagit kraftigt igenom på de gotländska elpriserna.

Jag vill här säga att det förhållande som nu råder för Gotlands del är oacceptabelt ur allmän jämlikhets- och solidaritetssynpunkt. Det är också oacceptabelt ur regionalpolitiska synpunkter – i själva verket är det fråga om en omvänd lokaliseringspolitik – och det är något som riksdagen vid två tillfällen har uttalat att det är angeläget att snarast komma till rätta med.

Statsrådet meddelar nu i sitt svar, som jag i det stora hela uppfattar som positivt, att förhandlingar pågår mellan Vattenfall och Skandinaviska Elverk om ett övertagande av Voxnans och Gotlands kraftverks anläggningar på Gotland. Om dessa förhandlingar leder till en överenskommelse skall en omstrukturering ske och en prisutjämning göras från den 1 januari 1978.

Jag vill här ställa samma fråga som herr Nilsson i Visby ställde nyss: *Vad sker om de återopade förhandlingarna inte leder till resultat?* Från gotländsk sida hävdar vi bestämt att en prisutjämning måste ske så snart som möjligt, senast från den tidpunkt som energiministern här har angivit och alldeles oavsett vilket resultat som pågående förhandlingar leder till.

Sedan har jag inte tänkt blanda mig i den diskussion som här förts om kabel kontra lokal utbyggnad. På Gotland har vi för vår del två målsättningar: säkrad tillgång på elenergi och jämlika priser. På vilket sätt som dessa mål uppnås och med vilka medel det sker är i stort sett en fråga som vi kan lämna därhän. De vägar som statsrådet här har antytt och anvisat är enligt min mening fullt möjliga att gå.

Här har också något nämnts om vindkraftsförsök. För min del väckte jag en motion i den frågan till 1975 års riksdag, och jag är intresserad om statsrådet vill lägga några synpunkter på detta. I motionen föreslog jag att Gotland skulle utses till särskilt försöksområde vid utvecklingen av alternativa energikällor. I budgetpropositionen står att läsa att en projektplan för vindkraftsförsök på Gotland övervägs. Konkreta resultat av vindkraftsproduktion ligger sannolikt längre fram i tiden, men det är nödvändigt att försöksverksamheten aktualiseras nu.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag har full förståelse för den otålighet som kan finnas på Gotland när det gäller att få en lösning på dels frågan om den långsiktiga energiförsörjningen, dels frågan om prisutjämning i förhållandet till fastlandet. Jag känner själv samma otålighet att få ett snart slut på förhandlingarna och tycker för min del att det borde finnas möjligheter att den här gången nå en uppgörelse. Att det inte lyckades förra gången trots sex sammanträden, tror jag att det var, i augusti 1976 i den gamla regeringens regi kan möjligen ha berott på att det den gången inte lämnades något bud. Det har jag gjort nu på regeringens vägnar, och det förhandlar man om för tillfället. Om jag därefter inte går in på några detaljer i denna fråga beror det just på att konkreta förhandlingar pågår.

Måndagen den
23 maj 1977

*Om elförsörjningen
på Gotland*

Jag kommer själv att ha en kontakt i den här frågan i morgon.

En annan sak som nämndes – jag tror att det var av Torsten Gustafsson i Stenkyrka – var att det är viktigt att man håller kontakt med Gotlands kommun. Det håller jag med om till hundra procent. Eftersom det är fråga om förhandlingar är naturligtvis inte någon större personkrets informerad, men jag har i mitt uppdrag till Vattenfall uppmanat verket att iakttä full öppenhet i förhållande till den eller de representanter som Gotlands kommun utser att följa förhandlingarnas utveckling. Jag har också informerat kommunen om principerna och förutsättningarna för förhandlingsuppdraget innan de meddelades Vattenfall. Jag tror inte att det skall finnas några problem på den punkten, även om det är – som jag sade tidigare – en begränsad personkrets det är fråga om.

Låt mig därefter gå in något mera på de synpunkter som framförts med anledning av själva interpellationssvaret. Här finns ett riksdagsbeslut, och det är självklart att detta skall följas. Även om jag har villkorat satsen "om dessa förhandlingar leder till en uppgörelse", utgår jag ifrån att förhandlingarna leder till en överenskommelse. Det är bara detta som gör att jag inte nu spekulerar i alternativ. Att målsättningen är oförändrad alldeles oavsett hur det går med dessa förhandlingar är självklart. Det är ju också innebörden i riksdagsbeslutet, att det skall ske en utjämning på prissidan. Det beslutet fullföljer självfallet regeringen, eftersom de partier som står bakom regeringsmajoriteten i så hög grad har varit med om att driva fram ett sådant beslut.

Sedan är det frågan om tidpunkten den 1 januari 1978. Det är klart att det teoretiskt hade varit möjligt att klara en prisutjämning till halvårsskiftet 1977. Det var också den första tänkbara tidpunkt då detta hade varit möjligt, eftersom förhandlingsuppgörelse inte var träffad och eftersom den nya regeringen tillträdde när det fortfarande fanns väldigt mycket att titta på ytterligare, bl. a. de här kalkylerna om alternativa försörjningssystem på Gotland. Det går inte att ta ställning utan att ha fakta på bordet just när det gäller de alternativ som finns att välja mellan. Vi har alltså plockat fram fakta. Det finns en gedigen utredning just om de olika energiförsörjningsalternativen. Dessutom pågår ytterligare utredningar om kolkraft och annat som jag har nämnt i mitt interpellationssvar. Det behöver självfallet inte vara tidsmässigt direkt kopplat till en utjämning av priset. Dessa saker har inte direkt med varandra att göra.

Här har alltså förhandlingarna inte blivit klara i tid. Dessutom är, som bekant, de flesta råkraftavtalen på fastlandet under omprövning och förhandling just nu. De förändringar som görs där kommer att ske per den 1 januari 1978. Därmed är det en lämplig tidpunkt för avstämning – för att man skall få en möjlighet att bedöma läget fastlandet kontra Gotland och få en utjämning. Men huvudskälet till fördröjningen är som sagt att för litet hade gjorts under den tidigare regeringens tid för att man snabbt skall kunna få fram ett på hållfast underlag baserat ställningstagande till olika alternativa energiförsörjningssystem på Gotland.

Det är då inte helt ointressant vem som håller i distributionsapparaten – om statliga skattemedel skall tillföras den vägen. Det alternativet har aldrig varit uteslutet, inte heller, tror jag, under den gamla regeringens tid. Skall skattemedel användas måste man veta hur man skall ha det med ägarförhållandena när det gäller både produktionsanläggningar och distributionsanläggningar på ön.

Här finns naturligtvis en intressant huvudfråga, som anknyter till både vad herr Nyquist tog upp och vad Gotlandsrepresentanterna nämnt, nämligen frågan var man egentligen vill lägga tyngdpunkten framöver när det gäller tryggheten beträffande Gotlands energiförsörjning. Det är nog ingen tvekan om att de allra snyggaste lösningarna är dels de flexibla, dels de som kan kontrolleras på Gotland.

Det är en sådan lösning som jag tycker att man borde kunna bli överens om, nämligen att det i första hand gäller att värna en tryggad energiförsörjning på Gotland – och, som sagt, en utjämning av priserna.

Om detta sedan medför positiva sysselsättningseffekter på Gotland är det ingen nackdel utan en fördel. Jag delar herr Gustafssons i Stenkyrka uppfattning att det som hittills har bedrivits är en omvänd och oacceptabel lokaliseringspolitik. Den trenden måste vi häva. Och finns det möjlighet att tillföra Gotland ytterligare sysselsättning – det uppnår man bättre genom lokal produktion på ön än genom produktion på fastlandet – skall man välja det alternativet. Därför är det naturligtvis intressant att diskutera frågan om kolkraft som ett alternativ, eftersom ändå kol kommer att användas i Cementas processer i Slite. Varför skulle man inte pröva det alternativet, när kol ändå skall användas på Gotland?

Låt vara att detta är en fråga om det längre tidsperspektivet. Men man måste komma ihåg att det finns tänkbara övergångslösningar, som måste anpassas till kolkraftsalternativ – och de lösningarna måste väljas i dag, eftersom tidtabellen är sådan att vi måste ha tillskott senast under senare delen av 1979. Uppgiften om vindkraftförsök på Gotland är en tidningsanka och kan aldrig bli något annat. Det citat herr Nilsson använt är taget ur någon Kalmartidning. Jag har inte påstått att det går att lösa Gotlands problem med vindkraft, eftersom den aldrig kan bli någonting annat än ett komplement av det mycket enkla skälet att det inte alltid blåser. Det trodde jag att alla var på det klara med. Men det är klart att det är intressant från sysselsättningssynpunkt om vi kan fortsätta med de prototyper som vi kommer att sätta i gång framöver efter Älvkarleby. Om vi då placerar någon av dessa prototyper på Gotland, har Gotland därmed de största chanserna att få även nästa steg, dvs. demonstrationsanläggningar i större skala, kanske i någon grupp på tio, eftersom man då förfogar över de datauppgifter som behövs för att göra proven i större skala. Detta är naturligtvis en fråga om framtiden, och det kan också få sysselsättningseffekter på Gotland. Men hela tiden får det bli ett komplement till annan energiförsörjning.

Till herr Nyquist vill jag säga att jag tycker att det är viktigt att man här håller fast vid att tryggheten i energiförsörjningen på Gotland är

det primära. Om dessutom ön gynnas genom ökad sysselsättning, borde vi kunna vara tillräckligt generösa att erkänna att så hittills inte varit fallet, varför ön har rätt att nu gynnas från sysselsättningssynpunkt. Är det dessutom ekonomiskt felaktigt att satsa på en kabel, vilket det är enligt Vattenfalls utredningar, skall vi heller inte göra det.

Herr NILSSON i Visby (s):

Herr talman! Jag är glad för att statsrådet Johansson sade att förhandlingarna skall drivas med all skyndsamhet och att vi därigenom kan skönja en lösning på den här frågan. Att tidpunkten sedan inte infaller förrän 1 januari 1978 är ju beklagligt, men jag lämnade ju statsrådet ett uppslag i fråga om energiskatten.

Låt oss då titta litet på frågan om vindkraften som också fanns med i bilden. Statsrådet sade att det var en tidningsanka. Det är Barometern som publicerat artikeln.

När man talar om vindkraften framhålles att den kanske är av ringa betydelse. Det är klart att den aldrig kan slå ut kärnkraften, oljekraften eller vattenkraften. För att få ut en maximal effekt av ett vindkraftverk talas om att det behövs 100-meterstorn för att uppnå en generatoreffekt av 50–60 kW. Det energitillskott som Cementa skulle behöva för en utbyggnad på 15 000–20 000 kW skulle kräva ett antal av mellan 300 och 400 sådana 100-meterstorn på Gotland. Vad tror statsrådet Johansson att byggnadsnämnder och naturvårdsvänner på Gotland skulle tycka om en sådan skog av betongtorn?

I runt tal har man satsat 8 miljoner på försöksobjektet i Älvkarleby, och det har också sagts att provdriften skall pågå till 1 juni 1977. Sedan räknar man med att det behövs en försöksverksamhet under fem år innan det går att få ut något av det hela. Vad vi i dag vill ha är en viss mängd energi till den utbyggnad som är behövlig.

Man kan ju också ställa sig frågande till vad Cementa kan få för svar, om man nu säger att det skall vara alternativa kraftkällor, kanske vindkraft, för att klara behovet. Har Cementa då inte satsat ofantligt mycket alldeles i onödan för utbyggnad av verksamheten i Slite?

Herr Gustafsson i Stenkyrka åberopade sysselsättningseffekterna på Gotland. Vid något tidigare tillfälle har jag i denna kammare sagt att under våren och sommaren 1977 söker i runt tal 2 000 ungdomar arbete, utan att man kan anvisa dem något. Jag nämner den här siffran, därför att jag är övertygad om att bristen på sysselsättning på Gotland delvis orsakas av att energipriset är så högt. Det är inte lätt att övertyga någon gotländsk företagare om att han bör utveckla redan befintlig verksamhet eller att få någon annan industri lokaliserad till Gotland, då energipriset ligger 5–7 öre högre per kilowatt än på fastlandet, och då det inte heller kan lämnas garanti för tillräcklig mängd energi.

Statsrådet talade om nuläget och om att det skall finnas alternativ. Han använde inte ordet olja, men, såvitt jag förstår, är oljan det enda alternativet i dag. Vi blir mer och mer beroende av detta drivmedel.

Är det verkligen meningen att man skall satsa så oerhört på att försöka klara Gotlands energiproblem genom att använda olja?

Med tanke på protokollet skall jag kanske påminna statsrådet om att många av de nuvarande statsråden var på Gotland under valrörelsen 1976. Om jag inte räknar helt fel uttalade sig vid besök på Gotland fyra av de nuvarande statsråden positivt i energifrågan. Nuvarande statsrådet Ahlmark sade att elförsörjningen måste ordnas med det snaraste, nuvarande statsrådet Antonsson menade att det borde vara samma energipriser, och han sade att detta var ett rättvis- och solidaritetskrav som helt låg i linje med centerns mål att skapa balans mellan olika regioner, och statsråden Mogård, som finns i kammaren, och Burenstam Linder var också på Gotland, och de uttalade att elförsörjningen med det snaraste måste ske till samma priser som de som gäller för landet i övrigt. Men som sagt, herr statsråd, det var före den 19 september.

Herr NYQUIST (s):

Herr talman! Statsrådet talade om problematiken med tryggheten när det gäller elförsörjningen, och så långt kan jag dela hans uppfattning. Men om hur tryggheten skall skapas kan man ha olika åsikter. Jag menar att man når den största tryggheten, om Gotland kan samköra med stamlinjenätet på fastlandet. Det kan bara ske om kraft överförs genom högspänd likström. Det alternativet borde vara huvudalternativet när man diskuterar den här saken. När försörjningen är oljebaserad, måste man ju räkna med att ingen människa vet hur länge oljan räcker och vilka priser vi får betala i framtiden. I statsrådets svar märker man också en viss osäkerhet. Det heter: "Kabelfrågan kan givetvis omprövas senare om den långsiktiga utvecklingen skulle motivera det." Om man redan nu har en möjlighet att klara den saken, borde man väl ta tillfället i akt.

Sedan sade statsrådet att han månar om sysselsättningen på Gotland, och det vill vi väl göra allsammans. Men jag förstår inte riktigt att den saken hör hemma i det här sammanhanget. Såvitt jag vet produceras väl inte vare sig turbiner eller generatorer på Gotland. Vad det gäller är väl endast hur man skall klara distributionen, och eftersom varje stationsanläggning för detta ändamål skall vara utrustad med långt driven automatik, lär distributionen inte komma att ha så stor inverkan på sysselsättningen. Inte ens ett kraftverk som är baserat på olja eller kol är särskilt sysselsättningsfrämjande, eftersom även ett sådant måste vara långt automatiserat.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Herr Nilsson i Visby gjorde i sin stillsamt ironiska stil en del noteringar, som det kan finnas anledning att kommentera. Han räknade upp alla de statsråd som talade på Gotland under valrörelsen, och jag är naturligtvis klar över att den positiva inställning till att lösa Gotlands energiförsörjning som herr Nilsson nämnde finns i statsråds-

kretsen. Detsamma gäller frågan om en utjämning av taxeförhållandena, som de borgerliga partierna tidigare har slagits för. Därför borde det inte vara något skäl till oro. Herr Nilsson har ju fått en betryggande dokumentation av att viljan finns i detta sammanhang. Om det är mig herr Nilsson är orolig för, kan jag försäkra honom att jag i hög grad har samma inställning som de andra statsråden, nämligen att Gotland under lång tid har varit en eftersatt region och att vi måste komma till rätta med det som släpar efter. Men varken regeringen, jag själv eller någon annan kan ensidigt bestämma om detta.

Jag hade hoppats att den gamla regeringen skulle ha varit mer på alerten när det gällt att sätta i gång förhandlingar. Nu var den inte det, och vi har därför förhandlingsarbete kvar, som måste skötas. Man måste nå fram till en överenskommelse på detta område, och jag utgår från att vi skall lyckas med detta. Kostnaderna för en sådan överenskommelse skall vi bära solidariskt.

Jag skall inte gå in på vad som sagts om vindkraft och en skog av torn. Låt mig bara med anledning av att det nämndes att prövetiden för Älvkarlebyanläggningen är fem år framhålla, att det därmed inte är sagt att man skall ligga stilla och vänta på resultat under alla dessa år. Det vindkraftsprojekt som det nu är fråga om gäller flera prototyper som kan prövas vid sidan av varandra i olika lägen i landet, och det skall ske med det snaraste, herr Nilsson, så att man får ytterligare och breddade erfarenheter under den närmaste tiden.

När det sedan gäller den viktiga frågan om lokal produktion eller produktion på fastlandet trodde jag att det skulle vara positivt från Gotlands synpunkt att man får så mycket av lokal produktion som möjligt, under förutsättning att det leder till en trygg energiförsörjning och till mer sysselsättning samt att en utjämning av priserna sker. Det borde väl inte finnas mer än en mening om detta från Gotlands synpunkt.

Jag prioriterar inte oljeförsörjning, men oljan kan behövas ibland för att möjliggöra övergångslösningar och för att skapa reservkraft. Reservkraft behövs oavsett vilket system man använder. Om man har lagt alltför många ägg i en enda korg, behövs det ännu mer reservkraft. Om man t. ex. har en kabel med stor kapacitet, som kan slås ut vid ett och samma tillfälle, måste man ha mera reservkraft, och då är gasturbiner eller olja ett alternativ. Sådana tekniska arrangemang trodde jag skulle vara ganska självklara. En övergångslösning innan man får fram t. ex. kolkraft, om man skulle stanna för det alternativet, kan också vara baserad på olja, eftersom vi ändå behöver reservkraftsanläggningar av detta slag också fortsättningsvis.

Sedan är det en sak i detta sammanhang som jag tycker också är viktig att beröra, och den har herr Nyquist tangerat, nämligen mitt uttalande att det senare kan bli fråga om att ompröva kabelanläggningen. Varför skall det vara transport av el från fastlandet till Gotland? Om man fastnar för en större produktionsanläggning på Gotland, kan det vara fråga om transport åt andra hållet. Det är den möjligheten jag garderar mig för.

Det skulle väl ytterligare gynna sysselsättningen på ön, och samtidigt naturligtvis sysselsättningen i Ludvika.

Men i dagsläget säger alltså utredningar och kalkyler entydigt, som Vattenfall har gjort, att det går inte att ekonomiskt försvara en kabelförbindelse jämfört med andra alternativ. Det finns åtskilliga alternativ. Jag skall inte gå in på dem alla. Det är olika tidsperioder, olika oljeprisantaganden och olika produktionssätt på fastlandet och lokalt som man har räknat med när det gäller råkraftförsörjningen.

Jag är tacksam att herr Nilsson i Visby har förståelse för att förhandlingar kan ta tid. Jag hoppas att vi inte skall behöva utnyttja det tålmodet särskilt lång tid utan att vi är klara inom kort med dessa förhandlingar, för annars måste vi välja ett annat alternativ, som bortser från vissa av de anläggningar på Gotland som staten nu försöker förvärva.

Herr NILSSON i Visby (s):

Herr talman! Min oro som statsrådet ifrågasatte är ju grundad på att man i regeringens proposition nr 150 under rubriken Långtidsbudget inte med ett ord har nämnt hur man har tänkt sig att klara elförsörjningen på Gotland. Eftersom denna budget omfattar perioden 1977/78–1981/82, ser jag ett långt perspektiv där vi alltså får ha problemet med att inte ha tillräckligt med energi.

Sedan säger statsrådet att man kan tänka sig möjligheten att få en kabel som även skulle klara överföring av energi från Gotland till fastlandet. Men så är ju den gamla kabeln uppbyggd. När staten 1950 lade kabeln mellan Gotland och fastlandet, levererade man ström från Gotland till fastlandet. Det var därför vi kunde få en utjämning av priset. Men eftersom behovet av elenergi har stigit på Gotland, har den möjligheten inte längre funnits, och därför har vi måst använda de oljebaserade anläggningar som finns på Gotland – med följd att vi har fått ett alldeles för högt energipris. Det fanns ju inskrivet i en klausul att man skulle få ta ut ett särskilt Gotlandstillägg på två öre, därest det inte var möjligt att utnyttja den överkapacitet som fanns i Slite för att leverera ström till fastlandet. När det upphörde tog man ut tvåörestillägget omedelbart.

Vidare säger statsrådet här att man skall vara glad om man kan ordna sysselsättning på Gotland. Ja, visst skall man vara glad för det. Jag har på alla sätt försökt få sysselsättning till Gotland. Men det är ju inte bara det, herr statsråd, att vi skall ha sysselsättning. Vi skall ha energi och vi skall ha energipriser som kan göra lokalisering av företag till Gotland motiverad och som kan göra det möjligt att utveckla den verksamhet som vi redan har.

Men om vi skall basera energiproduktionen på olja, hur skall vi då konkurrera med priset? Får vi subventionerad olja till Gotland?

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Herr Nilsson i Visby tar upp långtidsbudgeten. Jag kan försäkra att det är en rent teknisk förklaring till att det inte finns med

någoting där. Vi räknar inte med några årliga subventioner till Gotland utan vill lösa frågan som en engångssak. Därmed finns det inte med någoting i långtidsbudgeten. Vi skall alltså lösa frågan vid ett och samma tillfälle. Som jag nämnde tidigare är ett möjligt alternativ därvidlag att Vattenfall fortsättningsvis garanterar en prisutjämning.

Det är ju bra, och det känner jag också till, att den nuvarande kabeln kan användas som herr Nilsson säger. Men i och med att kapaciteten och kraven på förbrukning ökar så pass, lär det ta en del tid innan man byggt i fatt och förbi så att man har någoting att leverera. I det läget är en ny kabel med större kapacitet ett fullt tänkbart alternativ – men det är inte lönsamt ekonomiskt i dag, det är ju det som är poängen.

Sedan vill jag avslutningsvis säga att det är viktigt att i det här sammanhanget ta saker och ting i rätt ordning. Vi måste alltså försöka driva det hela till sin spets och nå ett förhandlingsresultat, en uppgörelse, som jag fortfarande tror på. Lyckas inte det måste vi välja andra alternativ.

Jag är medveten om att det från statens synpunkt hade varit bättre om tidtabellen för förbrukningsnivån inte varit låst dessförinnan. Det gör ju inte förhandlingsutgångsläget från statens synpunkt så förfärligt bra. Uppgörelsen om Gotland borde alltså, konkret uttalat, den socialdemokratiska regeringen ha klarat av innan Cementaetableringen var ett faktum.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Om jordbruksutbildningen i gymnasieskolan

Fru statsrådet MOGÅRD erhöll ordet för att besvara herr Olssons i Sösdala (c) den 1 april anmälda interpellation, 1976/77:131, och anförde:

Herr talman! Herr Olsson i Sösdala har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att tillgodose det behov av grundläggande jordbruksutbildning i gymnasieskolan utöver tvåårig jordbrukslinje, som motsvarar den nödvändiga nyrekryteringen av arbetskraft till jordbruket.

Det finns f. n. två vägar för ungdomar som önskar skaffa sig grundläggande jordbruksutbildning, nämligen dels en tvåårig jordbrukslinje, dels specialkurser om ett år resp. en termin. För den ettåriga specialkursen avser skolöverstyrelsen att inom den närmaste tiden utfärda ny tim- och kursplan som är bättre anpassad till utbildningsmålet för jordbrukslinjen. Som särskilt behörighetskrav för att komma in på den nya ettåriga kursen torde komma att uppställas viss tids yrkeserfarenhet inom jordbruk. Utformningen av kursplanen sker i samråd med berörda myndigheter och organisationer.

Intagning av elever till olika utbildningar inom grundskolans kompetensområde regleras genom förordningen om grundskolans kompetensvärde. Till ledning för det konkreta arbetet med intagning av elever till olika studievägar har SÖ meddelat anvisningar.

Måndagen den
23 maj 1977*Om jordbruksut-
bildningen i
gymnasieskolan*

Enligt förordningen skall de sökande fördelas i huvudgrupper med undergrupper samt i fri kvot. För sökande, som har förts till huvud- och undergrupp, utgör urvalsgrunden skolbetygets medelvärde jämte eventuell poäng för arbetslivserfarenhet. Den fria kvoten används dels för sökande som har reell men ej formellt dokumenterad kompetens, dels för sådana sökande som bör prövas för intagning på mer allsidiga grunder.

I anvisningar till förordningen om grundskolans kompetensvärde har skolöverstyrelsen angivit bl. a. följande beträffande den fria kvotens storlek och bedömningsgrunder för placering i fri kvot (ASÖ 1976/77:19 s. 6 och 7 samt 14 och 15). Den fria kvotens omfattning är inte centralt fastställd. Intagningsnämnderna fastställer den fria kvotens storlek så, att frikvotsplatserna till varje studieväg står i ett rimligt förhållande till det antal sökande som bör bedömas inom den fria kvoten. Till studievägar med ett mycket litet antal utbildningsplatser och begränsat antal sökande kan det i vissa fall vara välbetänkt att genomgående göra individuella helhetsbedömningar av sökandena och alltså avstå från ett mer tekniskt kvoteringsförfarande.

Sökande som har en reell men inte formellt dokumenterad behörighet bör prövas för intagning inom den fria kvoten. Som exempel härpå kan nämnas sökande som bör komma i fråga för en viss utbildning på grund av lång yrkeserfarenhet inom området.

Beslut om dimensioneringen av jordbruksutbildningen föregås av kontakter med berörda branschorgan, bl. a. lantbrukets yrkesnämnd. För mer långsiktiga överväganden på detta område tillkallade dåvarande chefen för arbetsmarknadsdepartementet år 1974 utredningen av arbeidskraftsförhållandena inom jordbruks- och trädgårdsnäringen. Denna utredning har i uppdrag att bl. a. söka bedöma i vad mån den reguljära utbildningsverksamheten har en lämplig kvantitativ omfattning i förhållande till rekryteringsbehovet inom jordbruks- och trädgårdsnäringsarna.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det redan nu finns studievägar utöver tvåårig jordbrukslinje som kan tillgodose behovet av grundläggande jordbruksutbildning i gymnasieskolan. Vidare är bestämmelserna om urval till studievägar i gymnasieskolan så utformade att hänsyn tas inte enbart till betygspoäng från grundskolan.

Jag vill slutligen framhålla att frågan om dimensioneringen av gymnasieskolans olika utbildningsvägar prövas i samband med det årliga budgetarbetet. Såvitt jag nu kan bedöma bör några mer väsentliga förändringar av jordbruksutbildningen i gymnasieskolan ej göras i avvaktan på att ställning tas till förslag från den tidigare nämnda utredningen.

Herr OLSSON i Sösdala (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation. Tyvärr måste jag nog konstatera att statsrådets anförande mer var en beskrivning av hur det nuvarande systemet teoretiskt skall fungera

Måndagen den
23 maj 1977

*Om jordbruksut-
bildningen i
gymnasieskolan*

än ett svar på min fråga om vilka åtgärder statsrådet avsåg att vidta.

Statsrådet Mogård säger att "det redan nu finns studievägar utöver tvåårig jordbrukslinje som kan tillgodose behovet av grundläggande jordbruksutbildning". Det är uppenbart att denna uppfattning inte alltid delas vare sig av ungdomar som är verksamma inom jordbruket eller av ansvariga personer inom jordbruksutbildningen. Jag kan ta några exempel. Utbildningschefen Ole Persson på landstinget i Malmöhus län säger att man där har analyserat förhållandet inom lantbruksutbildningen. Det behövs ungefär 250 nya jordbrukare per år i Skåne, men det utbildas bara 160. Rektor Emmanuelsson på Svalövs lantbruksskola framhöll för en tid sedan – och jag vill gärna hålla med honom – att det är viktigt att vi har en demokratisk utbildning. Den som vill välja en viss utbildning skall kunna göra det oavsett sin sociala bakgrund. Men i dag trängs jordbrukarungdomarna ofta ut av dem som har bättre läsvana.

Mot denna bakgrund är det för mig något förvånande att statsrådet Mogård så säkert vet att utbildningen redan tillgodoser behovet och att inga förändringar behövs, endast med hänvisning till utredningen om arbetskraftsförhållandena inom jordbruks- och trädgårdsnäringen.

Jag vill emellertid även understryka några positiva delar av svaret. Statsrådets sätt att förklara skolöverstyrelsens anvisningar för intagning finner jag mycket välgörande. Om verkligheten alltid överensstämde med den beskrivningen skulle säkert mycket vara vunnet. Särskilt fäste jag mig vid att det i vissa fall kunde vara välbetänkt att genomgående göra individuella helhetsbedömningar och avstå från ett mer tekniskt kvotförfarande och att lång yrkeserfarenhet skulle kunna innebära reell men ej formell behörighet och därför kunna prövas för intagning inom den fria kvoten.

Jag vill i detta sammanhang ställa några följdfrågor: Anser statsrådet att tillämpningen står i god överensstämmelse med beskrivningen? Skulle det finnas skäl att öka yrkeserfarenhetens meritvärde för intagning till 20- resp. 40-veckorskurserna?

Av förklarliga skäl grundar sig dimensioneringen av utbildningen ofta mera på tidigare erfarenheter och bedömningar än på framtidens behov. Det skulle gå att ge många exempel på detta. Volymen av dagens lantbruksutbildning grundar sig således till stor del på den bedömning av jordbrukspolitiken som gjordes under 1960-talet, då man trodde att en stor del av lantbruket skulle läggas ner. Dess bättre blev det inte så. F. n. går i stället strukturomvandlingens kalla vind fram över andra branscher, som man då i stor utsträckning litade till. I en situation med begynnande knapphet på energi och ändliga råvaror blir vi alltmer medvetna om betydelsen av förnyelsebara resurser. Möjligheten att producera livsmedel, fiberråvara och energi utan att tära på de ändliga tillgångarna kommer att ha en avgörande betydelse för vår möjlighet till fortsatt hög standard och hög välfärd.

En ytterligare fråga är därför: Delar statsrådet Mogård min uppfattning att det även ur denna synpunkt är synnerligen angeläget att lantbruksutbildningen inte är underdimensionerad?

Fru statsrådet MOGÅRD:

Herr talman! Självfallet instämmer jag – det kanske jag skulle ha sagt i mitt första svar – i herr Olssons i Sösdala första mening i interpellationen: "En positivare syn på jordbruket och jordbrukspolitiken från såväl politikerna som allmänhetens sida har klart förmärkts under senare år." Jag anser att det är en positiv utveckling och att den självfallet måste få konsekvenser också för dimensioneringen av utbildningen på detta område.

Nu hävdar herr Olsson att det finns olika uppfattningar om vad som är sanning. Ja, det är ju faktiskt ganska vanligt. Det råkar i alla fall vara så, som jag sade i mitt första svar, att beslut om dimensioneringen av jordbruksutbildningen föregås av kontakter med berörda basorgan, bl. a. lantbrukets yrkesnämnd. Jag har naturligtvis alldeles klart för mig att det kan finnas enskilda personer – i och för sig mycket kunniga, som kan ha en annan uppfattning än lantbrukets yrkesnämnd. Men jag vet inte riktigt hur herr Olsson hade tänkt sig att vi skulle kunna fiska in alla dessa disparata uppfattningar och få det hela att gå ihop.

Vad beträffar den långsiktiga dimensioneringen är det alltså den här nämnda utredningen som får titta på den – naturligtvis utifrån den förändrade syn vi har numera på jordbruket och dess roll.

När det gäller antagningen av sökande och de anvisningar till förordningen om grundskolans kompetensvärde som jag föredrog vill jag bestämt klargöra att jag icke hade för mig någon tolkning. I stort sett läste jag faktiskt innantill i bestämmelserna, och jag tycker nog att man kan begära av dem som har att sköta om antagningen av sökande att de skall läsa dessa bestämmelser innantill. Jag förutsätter faktiskt att de gör så. Men självfallet kan det hända misstag, och de skall i så fall påtalas. Det är inte särskilt svårt, tycker jag, att förstå de här bestämmelserna.

Jag är medveten om att det vid antagningar till gymnasieutbildningsvägar över huvud taget finns ganska stora problem, bl. a. för den kategori som herr Olsson har berört och som kanske inte har så särskilt fina betyg men som är högst förträffliga människor ändå, med kunskaper, skicklighet och intresseinriktning åt ett visst håll. Det var ju en av orsakerna till att betygsutredningen tillsattes. Den har nu lagt fram ett förslag som bl. a. går ut på att man skall ta hänsyn inte bara till betygen från grundskolan utan också till andra omständigheter. Naturligtvis är jag inte villig att yttra mig om betygsutredningens förslag på det här stadiet, eftersom förslaget nu har sänts ut på remiss. Men jag kan säga så mycket som att jag är ytterst intresserad av att vi skall komma fram till ett system där vi inte enbart stirrar oss blinda på betygssiffror utan kan åstadkomma en mera total bedömning av en individs lämplighet för vidare studier.

Herr OLSSON i Sösdala (c):

Herr talman! Jag har naturligtvis förståelse för att man inte kan ta hänsyn till alla de disparata uppfattningar som kan förekomma. Men

Nr 136

Måndagen den
23 maj 1977

*Om jordbruksut-
bildningen i
gymnasieskolan*

den positiva syn på jordbruket som vi tydligen är överens om och gläds över innebär att många grupper söker sig till jordbruksskolorna men sedan kanske ändå inte blir kvar i det yrke de utbildat sig för. De har rätt att gå denna utbildningsväg, men det innebär ett ökat behov av platser – den bedömningen tror jag man ganska snart kan komma fram till.

Det är värdefullt om det är som fru Mogård säger, att man följer de regler som dragits upp av skolöverstyrelsen. Jag misstänker – och det låg väl någonting av det i statsrådets formulering också – att misstag har begåtts, att man inte alltid tagit de hänsyn till andra kvalifikationer än betyg som vi skulle önska. Jag skulle vilja fråga statsrådet Mogård om det är möjligt att påpeka detta ytterligare för berörda personer.

Fru statsrådet MOGÅRD:

Herr talman! Det är dess värre inte på något sätt unikt för det här utbildningsområdet att man efter slutförd utbildning inte stannar kvar i sitt yrke. Det vore kanske önskvärt att man kunde räkna med det, men det kan man alltså inte.

Jag säger – och det säger jag i alla sammanhang – att misstag naturligtvis kan begås och kommer att begås i ännu större utsträckning om vi ökar decentraliseringen av beslutsfattandet på olika områden, vilket vi från andra aspekter är ense om, hoppas jag, är bra. Vi får naturligtvis betala ett visst pris för det. Vad vi kan göra då är att påpeka när misstag begås.

Om det skett misstag i det här fallet – vilket jag alltså inte vet någonting om, men möjligen herr Olsson – är det väl lämpligt att plocka fram Aktuellt från skolöverstyrelsen och föreläsa ur den eller för den delen föreläsa direkt ur mitt interpellationssvar. Vi har alla, menar jag, plikt att bidra till en riktig information om sakförhållandena.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Föredrogs och hänvisades

Proposition

1976/77:151 till civilutskottet

§ 15 Föredrogs och hänvisades

Motion

1976/77:1661 till utrikesutskottet

§ 16 Föredrogs men bordlades åter

konstitutionsutskottets betänkande 1976/77:44

justitieutskottets betänkanden 1976/77:35 och 36

utbildningsutskottets betänkanden 1976/77:28–30

§ 17 Herr talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle konstitutionsutskottets betänkande nr 44

uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden och socialutskottets betänkande nr 28 sättas närmast efter kulturutskottets betänkande nr 44.

Nr 136

Måndagen den
23 maj 1977

§ 18 Anmälades och bordlades

Proposition

1976/77:153 om godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Europeiska ekonomiska gemenskapen (EG) om fiske

§ 19 Anmälades och bordlades

Försvarsutskottets betänkanden

1976/77:13 med anledning av propositionen 1976/77:74 om inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling samt propositionen 1976/77:100 jämte motioner

1976/77:14 med anledning av propositionen 1976/77:106 med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1977/78

1976/77:15 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Trafikutskottets betänkande

1976/77:25 med anledning av propositionen 1976/77:113 om körkortslag jämte motioner

Jordbruksutskottets betänkande

1976/77:32 med anledning av propositionen 1976/77:119 om veterinärutbildningen, m. m.

Näringsutskottets betänkanden

1976/77:41 med anledning av propositionen 1976/77:105 om åtgärder för textil- och konfektionsindustrierna jämte motioner

1976/77:42 med anledning av motioner om stålindustrin

1976/77:43 med anledning av motioner om skogsindustrin

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden

1976/77:29 med anledning av propositionen 1976/77:143 om vissa pensionsfrågor

1976/77:30 med anledning av propositionen 1976/77:105 om åtgärder för textil- och konfektionsindustrierna, såvitt angår bilaga 2, jämte motioner

§ 20 Anmälades och bordlades

Motion

1976/77:1670 av herr *Werner m. fl.* med anledning av propositionen 1976/77:147 om Sveriges bidrag till den femte påfyllnaden av Internationella utvecklingsfondens (IDA) resurser

§ 21 Anmälades och hänvisades genast till finansutskottet

Motioner

1976/77:1662 av herr *Hörberg*

Nr 136

Måndagen den
23 maj 1977

1976/77:1663 av herr *Blomkvist*

1976/77:1664 av herr *Green*

1976/77:1665 av herr *Palme m. fl.*

1976/77:1666 av herr *Palme m. fl.*

1976/77:1667 av herr *Palme m. fl.*

1976/77:1668 av herrar *Hagel* och *Lövenborg*

1976/77:1669 av fröken *Hörlén m. fl.*

med anledning av propositionen 1976/77:150 med förslag till slutlig reg-
glering av statsbudgeten för budgetåret 1977/78, m. m. (kompletterings-
proposition)

§ 22 Kammaren åtskildes kl. 15.49.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert